

UJ ÉLET

NEMZETPOLITIKAI+SZEMLE

S Z E R K E S Z T I K

DR. ANTAL ISTVÁN ES DR. VITEZ NAGY IVÁN

B U D A P E S T

TARTALOM

Dr. vitéz Nagy Iván: Place aux jeunes!	53
vitéz Bajcsy-Zsilinszky Endre: A kereszténység válsága	57
Dr. Ihrig Károly: A kartelek	62
Dr. Czákó István: Fabian Society	66
Dr. Ajtay Gábor: Benes—Pasics—Trumbics	71
Nyitrai N. László: Az egészség forradalma	82
ifj. Szász Károly, Szőke Sándor, Mariancsics Imre és Takáts István kötetményei	61, 65, 70, 88

FIGYELŐ:

Radnóti István: Magunkról	89
Dr. Cz. I.: Róma—Budapest	93
Dr. Ajtay Miklós: A kubizmus huszéves évfordulója	95
Dr. Acsay Tihamér: A jogásznevelés megjavítása	97

KÖNYVEK:

Szudy Elemér: Trianon után Páris felé. (N.) — Farkass Jenő: Sötét az ég. (—gyó.—) — Zulawsky Andor könyve az új magyar irodalom ellen. (Nagy László és Virágh Ferenc.) — Dr. Gesztelyi Nagy László: A magyar tanyakérdés. (Bécsy Bertalan). — Magyar Irodalmi Lexikon. (Dr. Kozocsa Sándor). — Borus Ferenc: Csonka-Magyarország villamosítása. (R.). — Keyserling: Új világ születése. (Takáts István). — Dr. Schaffer Károly: Az elmebetegségek. (A. I.). — Kemechey: Mussolini. (T. I.). — Kühár: A keresztény bölcsélet története. (n. I.). — W. Bonsels: Emberek útja. (M. I.). — Jankovics: Az udvari bolond. (Dr. Kozocsa Sándor) — Cholnoky Jenő: A földfelszín formáinak ismerete. (Baráth Tibor). — Spinoza levelei. (n. I.). — Mussolini válogatott beszédei. (Dr. Cz. I.). — O. D. Etchegoyen: Pologne, Pologne . . . (Dr. Hlatky Endre) — Palasovszky Béla: Őszi harmat után. (—gyó.—) — W. Lambach: Die Herrschaft der Fünfhundert. (Weis István.) — II. Katalin cárnő emlékiratai. (—gyó.—) — A. Agostini: Tíz esztendő a Tüzföldön. (Bulla Béla). — A bölcsészeti kar doktori értekezései. (—gyó.—) — Bartóky: Semper Idem. (Tóth Lajos)	100—119
--	---------

Az Új Élet Kiadóhivatalának kérése az olvasóhoz és az előfizetőhöz:

Kérjük mindazokat, kiknek kezei közé jut az Új Élet e száma, ne dobják félre azt és ne térjenek annak elolvasása után napirendre felette. Az a **pár pengő**, melyet előfizetési díj fejében az olvasótól és minden szépért és jóért lelkesedő magyar embertől kérünk, könnyen nélkülözhető a legcsekélyebb jövedelem mellett is, nekünk pedig minden **új előfizető** egy-egy újabb **győzelmes állomást** jelent a magyar jövőért vívott küzdelmes harcainkban.

Negyedéves és féléves előfizetőinket kérjük, hogy e számmal lejáró előfizetésüket megújítani sziveskedjenek a mellékelt csekkbefizetési lap felhasználásával.

Az Új Élet

megjelenik minden hónapban 3—5 ivnyi terjedelemben. Előfizetési ára negyedévre: 3 pengő, félévre: 6 pengő, egész évre: 12 pengő.

Egyes szám ára 1 pengő.

Aki 10 előfizetőt gyűjt lapunknak, az teljesen **ingyen** kapja egy évig az „Új Élet“-et. Gyűjtőleveket készséggel küld a Kiadóhivatal.

Az előfizetési összeget a Centrum Hitelszövetkezetnél lévő folyószámlánkra (**Budapest. IX., Ferenc-körut 38**) kell befizetni **postautalványon** vagy a mellékelt **csekk befizetési lapon** (csekk számla szám: 53.336).

Beküldött könyvek:

H. G. Wells: Anna Veronika (Pantheon Rt.). — Pierre Benoit: Fellobbant parázs (Dante). — Bashkirtseff Mária intim vallomásai (Dante). — Rapp J. dr.: Jánoshalma története. Faluszövetség kiadása. — A Magyar Vörös Kereszt Egylet Almanachja 1927. — Kaas Albert báró: Az alkotmányfejlődés tényezői. Egyetemi Nyomda. — Dr. Fodor Ferenc: A szülőföld és honismeret könyve. A Magyar Népművelés Könyvei. Kiadja: Borsod—Gömör—Kis-hont vármegye közönsége. — Balanyi György: Assisi Szent Ferenc. Szent István Társulat. — Dr. Földes Lajos: Orvosi tanácsok fiatal asszonyoknak. Novák Rudolf és Társa. — Dr. Káldor Miklós: Hogyan kerülhetjük el a korai öregeledést? Novák Rudolf és Társa. Barabás Endre, Berkes József, Csuppay Lajos, Jancsó Benedek, Kornis Gyula, Pechány Adolf: Az elszakított magyarság közoktatásügye. Magyar Pedagógiai Társaság. — Dr. Záborszky István: Rabindranath Tagore világnézete. Szent István Társulat. — Fábrián László: Debussyéművészete. Pantheon. — Stein János: Művészeti bonctan. Kókai Lajos. — Dr. Schultz Ferenc: A részvénytársaságok honossága. Saját kiadás. 1926. — Dr. Scholtz Kornél: Magyarország egészségügyeinek mai állásáról. Népegészség-ügy. 1927.

Az Új Élet eddig megjelent számainak tartalma:

1926. nov. szám: Antal István: Új Élet. — Weis István: A magyar giron-disták. — Gesztelyi Nagy László: A magyar tanyakérdés nemzetpolitikai jelentősége. — Csanády György, Radványi Sándor, ifj. Szász Károly költeményei. — Balla Borisz: A szovjetkultura apokalipsziséből. — Külpolitikai szemle. — Kováts Albert: Az amerikai nevelés alapfogalata. — Farkass Jenő: Irodalompolitika. — Mariancsics Imre: A színházi évad kezdetére. — Könyvismertetések.
1926. dec. szám: Révész Imre: A magyar protestantizmus problémái. — Oláh György: Az idegen (Novella). — Némethy Imre: Gondolatok a jogi oktatásról. — Czákó István: Gragger Róbert. — Külpolitikai szemle. — Bobula Ida: Amerikai magyarság. — Trájer István: A földbirtok-reform. — Takács István: A filmburleszk. — Könyvismertetések.
1927. jan. szám: Antal István: Kapunyitás előtt. — Asztalos Miklós: A „transilvanista gondolat”. — Tholvay Károly és Takáts István költeményei. — Bernát Gyula: H. S. Chamberlain. — Farkass Jenő: A huszéves Nyugat. — Ybl Ervin: Magyar táj és életképképzés a Mücsarnokban. — Csanády György költeménye. — Hiesz Géza: Foujita (Mű-melléklet). — Külpolitikai szemle. — Bécsy Bertalan: A földbirtokreform szabta új feladatok. — B. Gy.: Új átcsoportosulások küszöbén. — Könyvismertetések.

Az eddig megjelent füzetek számonkint 1 Pengő beküldése ellenében az Új Élet kiadóhivatalánál (Budapest, IX., Köztelek-u. 1) még kaphatók.

CENTRUM

KIADÓVÁLLALAT RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Könyv-
nyomda

Könyv-
kötészet

Készít: könyveket, folyóiratokat, hirlapokat, meghívókat, kereskedelmi nyomtatványokat, névjegyeket, esküvői és báli meghívókat, falragaszokat és könyvkötészeti munkákat izléses kivitelben

Budapest, IX. Köztelek-u. 1. Telefon: J. 134-91

A CENTRUM

Fogyasztási Szövetkezet üzletei és üzemei:

Igazgatóság és központi

Iroda IX. Ferenc-körút 46, Telefon József 45—26. Irodai órák: d. e. 8—1-ig, d. u. 3—6-ig.

Fűzőlet. IX. Ferenc-körút 46. Kaphatók: uri és női divatcikkek, gummikabátok, orvosi és munkaköpenyek, drogéria, háztartási cikkek, sport- és játékaruk, cipők, textiláruk, fehérnemű és ágynemű anyagok végben és méterenként. Üzleti órák: $\frac{1}{2}$ 8—6-ig. Telefon: J. 45—26.

Papírüzlet. VIII. Baross-utca 52. Kaphatók: az összes iskolai rajz-, fűzet- és tanszerek, irodai cikkek, írószerek, műszaki cikkek, festőművészek, rajzolóknak szükségesletti cikkei, üzleti könyvek, levélpapír, levelezőlapok stb. Üzleti órák $\frac{1}{2}$ 8—6-ig. Telefon: József 75—14.

Fűszerüzlet. I. Budafoki-út (József műgyetem, Alagsor). Az összes fűszer- és háztartási cikkek, salatozó és tejivó. Üzleti órák: d. e. 7— $\frac{1}{2}$ 2 és d. u. $\frac{1}{2}$ 4—7-ig. Telefon: József 103—32. (Nyilvános telefon.)

Szórady-féle könyv- és papírüzlet. IX. Ráday-utca 37. Szépirodalmi és tankönyvek új és használt állapotban, iskolai és irodai cikkek, kölcsönkönyvtár, antiquar vétel és eladás. Nyitva $\frac{1}{2}$ 8— $\frac{1}{2}$ 2, és $\frac{1}{2}$ 3-6-ig. Telefonhívó: J. 42—71.

Szegedi flóközlet. Szeged, Dugonics-tér 1. Kaphatók iskolai és irodai felszerelések, papíráruk, tanszerek, kozmetikai drogua- és háztartási cikkek, uri és női divatcikkek.

Újszegedi flóközlet. Újszeged. Kaphatók: fűszer-, papíráruk és droguacikkek.

Centrum hitelszövetkezet.

(Az OKH. tagja.) IX. Ferenc-körút 38. Telefon: J. 155—31. Elfogad előnyös kamatozás mellett betéteket, hiteleket folyósít, banküzletekkel foglalkozik és kezel alapítványokat. Hivatalos órák d. e. 12—1-ig és d. u. 5—7-ig.

U J É L E T

NEMZETPOLITIKAI SZEMLE

Felelős szerkesztő dr. vitéz NAGY IVÁN

Főszerkesztő dr. ANTAL ISTVÁN

Főmunkatársak :

Dr. Bernát Gyula

Dr. Czakó István

Dr. Farkass Jenő

PLACE AUX JEUNES!

La voix de ceux qui nous ont défendus et qui ont survécu à l'horrible hécatombe a d'autant plus de prix que c'est une voix qui port au loin, une voix d'écrivain, c'est à dire celle d'un être représentatif, porte-parole d'une génération... Így ír a Temps a a legfrissebb francia folyóiratról, melynek címe Revue des Vivants s alcime: Organe des générations de la guerre.

Akik védték a határokat és akik túléltek a lövészárkok borzalmait, a béke hivatalnokaivá és munkásaivá átkopott egykor ünnepelt és reszketve féltett katonái a háborúnak hangot akarnak adni most a franciák földjén azoknak a célkitűzéseknek, melyek ott értek meg éltető erejüvé Yperntől Lunévilleig az apokaliptikus idők fergegetes éjszakáiban és hurrás hajnalain. Azok, akik visszatértek Verdun alól meg a Somme mentéről, akik megváltották az országot a maguk, az ivadékaik és minden franciák számára, úgy érzik ott a Szajna partján, hogy meg kell fujni megint a kürtöket, melyek újból sorakozóra szólítsanak 18 nagy takarodója után. A „fiatal Franciaország“ (La jeune République) helyet követel magának a francia nemzeti élet egész vonalán és táborába hívja mindazokat, akik vérükkel meg ifjuságuk pazar kincseivel már megadózták jövőjüket a gloire védelmében

Place aux jeunes! ez a francia háborus nemzedék jelszava, ami végigzuhog Pas de Calais-tól egész Toulonig. Helyet a fiataloknak!... És csoda-e ez, ha meggondoljuk, kik is állanak a recsegő-ropogó bordázatu francia gálya fedélzetén és kik ülnek az evezőpadoknál?

Csak egy pillantást ezzel szemben az olasz ég alá. Ismeretlen horizontok messzeségébe furódó szemmel a XX. század reprezentatív man-je, Oswald Spengler nagyszerű Persönlichkeitje áll a parancsnoki hidon; az evezőknél pedig csupa ifju ember s a vitorlák kötelelénél az egész olasz fiatalság.

Hogy feszülnek ott a duzzadó izmok, hogy pezseg a fiatal élet, milyen diadalmasan lüktet a friss vér a még el nem petyhüdt erekben, hogy ragyognak a szemek, melyek még tudnak bizón és sokat ígérőn csillogni! Uj civis Romanusok serege a fedélzetén, mely nemcsak a *mának*, hanem a *holnapnak* is dolgozik. A talpraszókkent nem-

zetet pedig megállás nélkül hajtja a szent önzés pihenni nem engedő mánora, mely munkára, tettekre s alkotásokra noszol. Egy világ szeme rajtuk! És a *Giovinezza* hangjai mellett az Italia Nuova új ragyogás felé röpül. A kibontott hőszin vitorlákon pedig a Duce sziluettje mellett ezer, százezer meg millió fölemelt fej és Allalá-s kar látszik: az olasz fiatalság.

1924 tavaszán Milánóban jártam s ekkor alkalmam volt a Popolo d'Italia főszerkesztőjével, Armando Mussolinivel, a Duce testvérbátyjával beszélgetni. Mikor megkérdeztem tőle, hogy mit tart ő a fascizmus sikere titkának, gondolkodás nélkül így felelt: „A fascista gondolat diadalához kettő kellett: a vezér és az olasz nép ifjúsága; a bátyám és a háborús fiatalság, mely tudott lelkesedni, tudott áldozatos szívű és önzetlen lenni és — *mert cselekedni*.”

Maga Mussolini így nyilatkozik Thomas B. Morgan, az U. P. A. A. tudósítója előtt: „Mikor hivatalomat elfoglaltam harminckilenc esztendőmmel, én voltam Olaszország történetének legfiatalabb miniszterelnöke. Kormányom miniszterei együttvéve alig, hogy megütik a kétszáz évet, holott példának okáért Giolitti egyik kormányában a miniszterek kora összeadva felment ezerszáz esztendőre.

Valamennyi munkatársam fiatalember. Három államtitkárom alig harmincéves.”

Elöttem egy másik írás is. A *jungdeutsche Gedanke* négyszázhusz oldalas breviáriuma, a „Die neue Front”, melynek előszavában Martin Spohn, a kölni egyetem nagynevű politikai-történelem tanára összehasonlítást tesz 1648 és 1918 német fiatalsága között. A harmincéves háború borzalmas összeomlásából egy olyan új nemzedék állította talpra az önmagában is elomlott német földet, melynek élén a huszonnyolc éves Grosse Kurfürst állt. Ma azonban a háborút viselt nemzedék abban a veszedelemben van, hogy kiszorítják fejlődési lendületének irányából és visszakényszerítik olyan életlehetőségek közé, ahol feszítő erőit többé már nehezen tudja felajzva tartani. Az a veszedelem fenyeget, hogy ez a nemzedék lassan el fogja veszíteni azt az átfogó pillantást, amit a mosi roppant történések számára ott nyert az ütközetek sodrában és a fedezékek mélyén, amikor a Marnétól a flandriai partokig, a britt szigetek vizeitől a Kaukáziusig, a finn öblöktől Bagdadig és a suezi csatornáig harcolta harcait. Ha ez az ifjúság kísérletet tesz arra, hogy — erre az alacsonyabb életsikra való visszavetése ellenére is — a frontokon a vezetésre szerzett képességeit továbbfejlessze és kifejthesse, abban a pillanatban a lehetetlenségek csimborasszóival találja magát szemben, melyek megakadályozzák minden törekvését, hogy *hathasson*, akkor elfoglalva talál minden pozíciót, még azt is, ami eredetileg néki volt szánva, és az előtt a kilátás előtt áll, hogy éppen sziklakemény tulajdonságai miatt a legfontosabb helyekről kimarad és a *várákozásra* kell berendezkednie. Nincs azonban nehezebben elviselhető valami az ifjúság számára, mint tétlenül és hasznot nem hajtóan egy helyben ülni és éppen a „Sturm und Drang” korban türelmesen várakozni. Azt követelik tőle, hogy lélekben, ideálokban egészséges maradjon, hogy szívós és acélos legyen, olyan, amilyenül a harcterekről hazakerült s hogy feszülő energiáit őrizze meg hosszú éveken át csorbitatlanul, anélkül, hogy tudná, mikor üt az óra, amikor majd *hivják*. Lövészárkokban eltöltött négy nehéz esztendőt tud ez az ifjúság a háta mögött, és most olyan évek

érkeztek, mikor ki tudja mennyi ideig nyugodtan és csendben otthon kell maradnia, anélkül, hogy segíthetne.

Majd bírálat alá veszi Spahn azt a nemzedéket, mely sem elkerülni, sem megnyerni nem tudta a háborút és akik ma mégis megint az élen vannak a nemzeti élet minden vonalán. Pedig új emberek és új ideák kellene; célok, feladatok és irányok, amelyek felé meginduljon a nemzet, hogy betölthesse azokat; vezetők kellene, akik tartalmat adjanak a megüresedett kereteknek; erő kell a gyengeség, akarat és céltudatos munka a lehetőségekkel való kiegyezések helyébe, alkotásokra képes szervezett összefogás, a dolgoknak pusztán rendezése és igazgatása helyett, s akkor az 1918-as összeomlást éppúgy diadalmas feltámadás fogja követni, mint ahogy 1648-ban követte. Ez pedig csak akkor következhet el, ha azok a nemzedékek, melyek 1914 fiatalsága előtt járnak, *odaállnak annak a fiatalságnak háta mögé*, mely a világ-háboruban mérhetetlen értékeinek adta tanujelét.

... És nálunk? Ígaz ugyan, hogy a kormány tíz miniszterének kora összesen csak ötszázötvenkét évet tesz ki, de viszont a képviselőház 245 tagja közül csak tizenhatan vannak negyven éven aluliak és csak hárman, akik fiatalabbak harmincöt évnél. Az egymásután következő évjáratoknak egész sora hiányzik hát a nemzet képviselőtestületéből, épp azoknak a nemzedékeknek képviselői, melyek a negyven éven innen a „générations de la guerre“-t alkotják, mely egyuttal a nemzet zöme és numerikus többsége is, és amely a háború-látott Európa többi államában már vagy helyet kapott, illetve csinált magának, honnét hatni tudjon a nagy történések századában, vagy legalább megkezdte már a küzdelmet azokért a pozíciókért, melyek a háta mögött való évek megszolgált jussa alapján megilletik.

Nyolc esztendővel ezelőtt ugyan a háború fiataljai egyszer már itt is összefogtak. Akkor a mozgalmuk az egyetemek auláiból indult ki, és az egyetlen fajvédő törvény kivívásán keresztül a mindenkori főiskolai diákság gazdasági és szociális érdekeinek védelmére szervezkedtek. Azóta a diákszervezkedések terén bizonyos természetes és szükségessé vált Abbau észlelhető; sajnos ezzel párhuzamosan a volt katonadiákok is valahogy elvesztették egymással való kapcsolataikat.

Valami hiba történt tehát. Hogy mi, arra nem nehéz rájönnünk. A háborús nemzedék ugyanis, melynek pedig célja, érdekei, fölfogása és világnézete roppant mértékben különbözik az előttejárókéétól, egyszerűen elfeledkezett kiépíteni a maga szervezeteit, pontosan körvonalazni a homályosan sejtett célokat és formába önteni azt az új magyar ideológiát, amelynek megvalósítását pedig minden porcikájában szükségesnek érzi. A magyar génération de la guerre szinte eltűnt, széthullott, felszívódott a nemzettest felette álló rétegeibe, és nem accumulált külön gyűjtőhelyeken, honnét érdekei védelmére és céljai megvalósítására külön is elindulhatott volna.

A XX. század vezető gondolata a *nacionalizmus*. Így fogják ezt írni legalább az eljövendő idők historikusai. Ennek a nacionalista világnézetnek természetesen legmarkánsabb képviselője az a nemzedék, amely a háborút végigharcolta. A lövészárkok mélyén az egyenlően emberekké vált katonák szükségkép *demokratikus* fölfogásuakká is változtak, és az emberi szenvedések és borzalmas napok emléke természetesen *szociális* érzésüvé is tette őket. A nemzet e korán férfivá érett rétegének a nemzeti élet bármely irányu megnyil-

vánulásába való bekapcsolódása ezek szerint nem lehetett más, mint a nacionális, demokratikus és szociális irányzatnak kezdése, erősítése vagy kiharcolása. Már most a kérdés az, vajjon helyes-e a jelenlegi állapot, amikor nem akadályozzuk meg, sőt engedjük — szervezetlenségünk következtében, — hogy ennek a nemzedéknek egyesei a kapillaritás törvénye alapján felszivódjanak azok soraiba, akik előttünk állnak az éleken, hogy így hathassanak a fenti erők egyik összetevőjeként; vagy pedig ezek helyett az önmagukban gyenge és apró indítások helyett iparkodjunk valami külön organizációba fogni a frontok volt népét, tegyük bennük tudatossá a fenti hármasság érzését, alakítsuk ki azt az új ideológiát, mely belőlük, számukra és rajtuk keresztül a jövő nemzet egyetemére meghatározza azt az egészséges és egyetlen fejlődési irányt, amelynek vonalában a magyarságnak a XX. sz. Európájában való elhelyezkedése és kifejlése egyedül lehetséges.

Mi azt hisszük és valljuk is, hogy ha caesurát ütünk is a nemzedékek önmagától való egymásutánjába, ezzel egyáltalában nem ártunk, hanem éppen ellenkezően beláthatatlan lehetőségeket biztosítunk az új magyar ideológia érvényesülése számára. Azokat az óriási energiákat és erőket — fizikai, morális, gazdasági és politikai értelemben is véve, — melyek a háború folyamán oly gigászi teljesítmények és eredmények elérését és megvalósítását tették lehetővé, újból össze kell fogni és olyan lebirhatatlan intenzitású összetevőkké nyalábosítani, hogy általuk és révükön a nemzet élet békés munkálkodásának terén aequivalens súlyu, a fenti szellemben épülő alkotásokat lehessen felörmozni a magyar parlagon.

Nem riadunk vissza kimondani, hogy igenis károsnak tartanók, ha e generáció egyedei nagy felületeken — az ellenállás törvénye alapján — kis nehézséggel tudnának felszivódni az előttük álló rétegekbe, mert így mihamar elhomályosulna az a tudatuk, hogy ők szerves részei egy különálló nagy egésznek, mely bennük és általuk akarja céljait megvalósulás felé vinni. Ez persze annál könnyebben történhet meg az egyesnél, minél inkább eltávolodott azoktól, akikkel a harcok éveket együtt kinlódta át. Azoknak tehát, akik már többé-kevésbé tiszta szemmel látják ennek a nemzedéknek sorsos osztályrészét, feladatait, céljait és lehetőségét, kötelességük erre rádöbbeneni az egykor velük volt ezeket, sőt százezreket. Nyíltan kijelentjük, hogy táborba kívánjuk szólítani a nagy háború nemzedékét, akár a frontokon vért, akár idehaza állta az életet, mert csak ennek a nemzedéknek összefogásától és számának, súlyának, erejének és rátermettségének alapján érvényesülni tudó befolyásától várjuk annak a nagy — nacionalista, demokratikus és szociális szempontból szükséges — nemzeti átalakulásnak megtörténtét, melynek részletes kifejtése túlhaladná a kiindulási pontról szóló irásunk keretét.

Az *Új Élet* arra kívánt vállalkozni, hogy előkészítője legyen ennek az elkövetkezendő átértékelésnek és átépítésnek; szeretné lapjain megállapítani annak az új magyar ideológiának kereteit, mely valójában tudatalatti, vele nőtt sajátja annak a háborús nemzedéknek, melyet — elsősorban is intellektuális csoportjával az élen — minél rövidebb idő alatt a táborában akar látni, hogy megszervezetten és teljes felkészültséggel senki se hiányozzék ebből a nemzedékből, ha majd itt is felhangzik a sürgető szó: *Place aux jeunes!*

A KERESZTÉNYSÉG VÁLSÁGA.*

A világháború és a nyomán kelt forradalmak, békeszerződések és az azóta lefolyt események félreérthetetlen nyomait viselik magukon az európai művelődés egyetemes válságának. Mintha a római civilizáció összeomlását megelőző szörnyű évszázadok szelleme károgna fölöttünk! A művelt emberiség legbensőbb lelkivilágában összezavarodnak a vallási, erkölcsi, jogi, gazdasági, fogalmak, nem rég még sziklaszilárdnak látszó intézmények alapjaikban rendülnek meg, társadalmi és állami berendezkedések máról-holnapra hitelüket veszítik; élet és jogrend, keresztény erkölcs és gazdasági rend, kevesek tobzódása és milliók nyomora között egyre mélyül a szakadék. Az emberi lélek tiszta és természetes örömei, vágyai és finom rezdülései, az erős ember melegítő és meleget adó erős szenvedélyei szinte eltűnnek a föld színéről; a lángész ismét istállót keres, hogy megszülethessen, mert e silány zsbivásár cifra és undorító palotáiban csak a tehetségtelen, önző, apró emberek számára van hely, napfény és boldogulás. Apokaliptikus zsbivásárrá züllött az emberi társadalom, ahol drága a kenyér, de olcsó a becsület, ahol a lángész koplal és nem tudja gyermekeit felnevelni, de arisztokratává, az élet döntő tényezőjévé küzdi magát a tőzsdeügynök, a becsületes munkát ki röhögi a szemtelen szerencse; a dantei, michelangeloi, shakespearai és goethei szellem testetlenül bolyong e szomoru föld körül; nem építenek többé nagyszerű templomokat, nem építettek ötven év óta egyetlen házat, mely méltó volna a régi nagyok alkotásaihoz; a részvénytársaság lett az alkotás egyetlen vágya, formája és lehetősége, a részvénytársaság szelleme, szempontjai és burkolt csalási formái váltak urrá a művészetben, irodalmon, államon és társadalmon. Az állam és társadalom egyre jobban elszervetlenedik. A szervesen fejlődött faj és nemzet szervetlen osztályokra töredezett, ahol nincs többé igazi kollektív lélek, csak sok egyforma egyéni nyáj-önzés. A lángész helyébe sivár mesterember ült, a mester helyébe a kontár, a szépség helyébe a kényelem, a jó helyébe a hasznos, az erős helyébe a gazdag. Hol a kezdete és mi lesz a vége ennek a bábeli megzavarodásnak, ki tudná megmondani? Mintha Michelangelo Utolsó Ítélete elevenednék meg szemünk előtt! E roppant világrengés előtt nem lehet elbujni fényes paloták orgiáinak hangzavarába, sem selyem paplanok alá, háborús győztesek diadal ujongásaiba, vérszopó Wilsonok kegyes formulái közé, Népszövetség világraszóló hazugságaiba, szuro nyok erdejébe: a világrengés itt van, rázza ajtónkat és ablakainkat. torkon ragad és a lelkiismeretünket szólítja és nincs előtte győztes és legyőzött. Csak a mérték és a formák a britt birodalomban és az amerikai Egyesült Államokban, mint a megkínzott németbirodalomban, a kifosztott és feldarabolt Magyarországon és a félig kipusztított Oroszországban.

* Részlet egy készülő könyvből.

E világváltság okai után való kutatásunk közben tisztában kell lennünk azzal, hogy a történelem eseményei, az állam és társadalom életjelenségei nem vezethetők vissza egy-két egyszerű okra hiánytalanul. Tudom, hogy sem a történettudomány, sem a szociológia, sem semmi tudomány vagy bölcselet maradék nélkül meg nem fejtheti az emberi társadalom egyenleteit, éppen az ismeretlenek sokasága miatt. Nem esem tehát a mindenfajta racionalisták egyoldalúságába, nem keresem a megoldást filozófiai és politikai alchimisták, bölcsek kövében s legkevésbé indulhatok el a marxizmus egyhuru igazságán, mely minden bajnak és jónak forrását a gazdasági rendben keresi. Tisztában vagyok a társadalmi életjelenségek áthatolhatatlan bonyolultságával s minden oksági láncolatnak végtelenbenyulásával. De úgy érzem, az okok alábbi felsorolásával a valóságot jól visszatükröző képét tudom megrajzolni a mai világváltság legbelső lényegének.

Az emberiség lelki és társadalmi életének legnagyobb forradalma a keresztény vallás győzelme volt az ókori pogányságon. Ezzel a római civilizáció sorsa is meg volt pecsételve, mert ha a kereszténység nem is foglalt el kifejezetten ellenséges állást a római államrenddel szemben, de mert az más erkölcsökre és más emberekre volt szabva, valójában mégis az új erkölcsöket és új embereket teremtő kereszténység örölte fel.

Azóta a keresztény hit a fehér ember lelkében, alkotó szellemében, annak irányában, színeiben és lendületeiben a keresztény erkölcs és egyház a társadalom életformáiban és az állam intézményeiben mindenütt ott él és ott hat. A kereszténység bele van építve a fehér ember államaiba és társadalmába és onnan nem vonható ki anélkül, hogy az egész mai európai művelődés legmélyebb alapjaiban meg ne rendülne.

A kereszténység ugyanis mint vallás, ugyanis mint hitélet, ugyanis mint erkölcs, ugyanis mint általános világelmélet, ugyanis mint egyház a történelem folyamán sok kisebb-nagyobb válságon ment keresztül.

A reformáció a kereszténység lényegét nem érintette, annál inkább érintette azt az a válság, mely a renaissance és a reformáció nyitotta kapukon megindult természettudományos gondolkodást s általában a tudományt állította szembe a keresztény vallással. Ez a válság a XVIII. század második felében és a XIX. század első felében érte el tetőfokát és a kereszténység teljes győzelmével végződött.

Az a lapos, kezdetleges és szellemtelen materializmus, mely a francia enciklopedisták mozgalmát s a XVIII. század egész történetellenes, és metafizikaellenes racionalizmusát fütötte, csakhamar elvesztette a csatát: tárgyi okokból, mert bebizonyult, hogy nem igazi tudomány bölcselete ez a bamba materializmus és személyi okokon, mert nem voltak képviselői között Kantok, Schopenhauerek, Fichtek, Pascalok, Hegelek, és Nietzschék.

A kereszténység egyik nagy történeti csatája lezajlott, a másik most folyik. Az egyik az emberi gondolkodás legmagasabb régióiban a kereszténység győzelmével zárult, mert a XVIII. századnak ez a kezdetleges materializmusa az igazi természettudomány és a bölcselő lángész hatásai alatt semmivé vált. Az emberi gondolkodás legnagyobbjaival végképpen lezárták azt a pört, amely a keresztény vallást és minden vallást a tudománnyal igyekezett legyüretni, mert Kanttól Spencerig, „A tiszta ész kritikájá”-tól s a „Gyakorlati ész kritikájá”-tól Spencer szociológiáig minden igazi nagy tudós és bölcselő világosan

látja ma már a határvonalat, ahol a pozitív emberi megismerés egyedüli tárgya, a *jelenségvilág*, kezdődik és végződik számunkra, s ahol a hit terrénuma e jelenségvilág határán túl folytatódik a végtelenbe nyulva. Kant örök időkre állította szembe a szemlélet útján megismerhető jelenségvilágot a számunkra örökre megismerhetetlen „magánvalóval”; az emberi lét természeti parancsát az önfenntartásért és boldogulásért az emberi lét erkölcsi parancsával, a „kategorikus imperativus”-sal. E két világ egymás régióiba soha bele nem hatolhat, a vallás és erkölcs soha semmiféle tudományba bele nem ütközhet, de bele sem olvadhat és soha semmiféle tudománnyal meg nem dönthető.

A másik nagy csatája a kereszténységnek még mindig, immár századok óta változatlan hevességgel folyik. Ami eldőlt a gondolkodás legmagasabb régióiban, az a tudomány és bölcsélet népszerűsítőinek és sarlatánjainak dadogásaiban még mindig eldöntetlen. És e népszerűsítők és sarlatánok dadogásai közelebb vannak az átlagemberhez s érdekcsoportok és tömegek vágyai és érdekei könnyebben felhasználhatók, mint Kant szellemének röpte. Itt is az történik, ami majdnem minden nagy gondolattal a világtörténet során: Kant a magas égből hullatja alá szellemének és igazságainak kristályos hópihéit, de míg az leszállingózik a földre, nagy időbe telik és a hópihe sárrá olvad.

A kontár népszerűsítők, a nagyképű középszerek és a lelkiismeretlen sarlatánok féligazságaiba, tetszetős közhelyekbe kapaszkodnak, aztán mindazok a „félreismert” féltehetségek, érdekkörök, kiéhezett, nekidühitett és elvakított tömegek, melyek úgy érzik és úgy gondolják: boldogságuknak útjában van a vallás és elsősorban a keresztény vallás. Így történik aztán, hogy míg odafenn a vallás elvi ellenségei állandó visszavonulóban vannak, idelenn a kereszténység védekezik és az ellenség van állandóan támadásban.

A támadást egy titokzatos kéz rendezi, amelyet évezredek erkölcsi ellentét és gyűlölség vezet a keresztény vallás és a keresztény népek ellen való ádáz harcaiban. Ez a kéz a zsidóság keze. Ez a kéz mesteri módon egyszerre több oldalról s a legkülönbözőbb maszkirozással és a legkülönbözőbb formációkban vonultatja fel a kereszténység ellen.

A nemzetközi zsidó nagytőke az aranyborju keresztényellenes imádatát sugalmazza a meggyötört keresztény milliókba. Sajtójával, a maga silány, de szapora és nagy propagáló erejű művészetével és gyári irodalmával, a kenyér gondján, a jólét csábító kirakataival és az érzékek mámorán át beleszuggérálja az emberekbe, hogy a pénz mindenható, annak uralmát nem lehet megakadályozni, s annak minden megvásárló ereje előtt minden egyéb hatalom összeomlik.

Amint az arany közvetlenül nem tud megrontani, akiktől a pénzszerzés lehetősége oly távol áll, hogy rájuk már semmi csábító hatása nincs, de annál nagyobb a gyűlöletkeltő hatása, azokat ez a kéz az arany internacionáléval szemben a vörös internacionáléba — a másodikba, vagy a harmadikba — szervezi, úgy az arany, mint a vörös internacionálében ők a vezetők s mindkettő szelleme egyformán kifejezetten keresztényellenes. Érzik, hogy egyik sem lehet egészen urrá a föld felett, de tudják, hogy a két internacionálének bármely kombinációja és bármely egyensulya a rendező kéz hatalmát növeli. Közben vigyáznak, hogy egymásban kárt ne tegyenek. Forma szerint a vörösöket a kapitalizmus ellen, az arany ellen vonultatják föl, Marx próféta

kifejezetten a tőke ellen vonultatja föl a szervezett szocialista munkásságot; mikor azonban a tőkét valóban ütni kellene és elsősorban a kapitalizmus legszélsőbb formáit, a tőzsdét és bankokat, a henye spekulációt, az ütésre emelt kéz rendesen a földbirtokost vagy a tisztviselőt vagy a katonatisztet vagy a papot találja, a tőkét csodálatosképen soha.

A két internacionálé között az egyensúlyt a nemzetközi zsidó szabadkőművesség arisztokratikus szervezete tartja, mely nemcsak Magyarországon, de az egész világon egy különös politikai Homunculust, bonyolult és sokoldalú forradalmártípust tenyésztett ki magában: a radikális világjavítót. Lelkükben, beidegzettségeikben inkább kapitalisták ezek, de mindig legalább is örök csalódott szerelmesei a pénznek; szavaikban és műkifejezéseikben inkább szociálisták, vigyáznak azonban, hogy kapitalista oldaluk csupán árnyékban legyen, de el ne sorvadjon. Valójában óvatos forradalmárok a szó szorosabb értelmében, mint a szociáldemokraták: rombolási vágyuk nagyobb, bátorságuk kisebb mint a szocialistáké, terveik a jövőre vonatkozólag pedig a zsidóság mohó és olthatatlan hatalmi szomjában merülnek ki.

E három hatalmas szervezettel, ezek egész ideológiai arzenáljával, az érdek arany vagy vörös szálaival hozzájuk kötött rengeteg gyenge ember rabszolgamillióival, a maguk köré gyűjtött és megvásárolt éhes művészi és sajtóhadakkal, a keresztény erkölcs és emberi méltóság megrothasztására és a lelkéből kiforgatott embermilliók további kirablására megépített aljas szórakozóhelyek minden lélekbomlasztó miazmájával: az Antikrisztus egész megszervezett és csodálatosan felszerelt hadseregével kell a keresztény vallásnak, a keresztény egyháznak, a keresztény szellemeknek és a keresztény erkölcsnek megküzdnie.

A kereszténység nagy válságában mindezekon kívül még ott vannak a nagy belső betegségek: nemcsak ezek az évszázadok óta szünet nélkül támadó ellenséges erők emésztik a keresztény hitélet erejét, emésztik azt a keresztény egyházak szervezeteinek, sokszor vezetőinek hibái és mulasztásai is. Emészti a csüggettség, a hitélet sorvadásának s a nagy ellenséges erők hatalmának láttán, emészti a csüggettség közvetlen következménye: a lassu visszavonulás, a megalkuvás szellemének elharapódzása, a lelkesedés megcsappanása s a kellő élettartalom hijján kihült formák holdélete. De emészti a kereszténység birtokállományát és hatalmi súlyát a keresztény felekezetek kicsinyes féltékenykedése és torzsalkodása is. Mi sem természetesebb, minthogy ezt a repedést szakadékká igyekeznek tágítani és mélyíteni a közös ellenség és pedig megdöböntő sikerrel.

Az ellenség a tudomány mellett főleg a kereszténység szociális tehetetlenségével érvel. Azzal vádolja a kereszténységet, hogy a szenvedésbe és nyomorba való belenyugvást prédikálja és ezzel megkönynyíti, elősegíti a kisembernek és a munkának kizsákmányolását. Az általános visszavonulás, melyben az egész kereszténység ugyszólván az egész világon van, megerősíteni látszik e vádat.

Roppant nemzetközi erők és szervezetek állandó és szünet nélkül való támadása, ezzel szemben egy megalkuvásra hajló, folytonos visszavonulásban élő, éppen ezért nem elég hatóképes és nem elég termékeny, önbizalmát vesztett és felekezeteiben örök meghasonlásban sorvadó kereszténység: ime röviden a keresztény hitélet elsekélyesedésének és a kereszténység állandó térvesztésének foglalata.

A keresztény hitélet elsekélyesedése, a keresztény szellem és erkölcs állandó térvesztése pedig az első végzetes gyulladási megbetegedése a kereszténységre alapított mai művelődésünknek, szállás-csinálója minden romboló bacillusnak.

Vitéz Bajcsy-Zsilinszky Endre.

Kuruc dal 1927-ben.

Hát mért leplezzem, mért takarjam?!
 Ígenis, gyáván, kishitűen
 Hittünk a szóban, hittünk a betűben
 Hazug volt a beszéd, hamis volt az írás;
 Júdási a csókjuk, tettetett a sirás.
 Hej, szegény kurucok
 Beh megcsalódtunk!
 Tüzes paripánk kilőtték alólunk.
 Fogd a fokost pajtás, tartsuk amíg birjuk,
 Amíg az átkunkat az égre fölírjuk!

Tovább mért leplezzük. tovább mért takarjuk?!
 Kikezdtek a hollók, kikezdtek a varjúk.
 S pirit a szégyen:
 Nem akad egy se
 Ki elriassza,
 Ki szétkergetse!
 Hol van most a vezér, kinek volna mersze?
 A fák gyökerére vettetett a fejsze.
 Ordások a torkunk véresre harapják:
 Gyávák a fiak
 És bűnösök az apák!
 Eladnak pajtás!
 A barát is álnok.
 Üresek az imák és nincsenek álmok.
 Ebek harmincadján a tiéd, az enyém....
 Osztóznak a jusson a kufár bitangok
 Mint a zsidók
 Krisztus köpenyén.
 Elég!
 A mi harcunk jobbra. balra eldől.
 Félre az aggokkal az evezők mellől!
 Jöjjön aki tisztán, igazabbul látott:
 Fiatalabb erő hajtsa a lapátot!
 Csonka lett az árbóc, eltörött a kormány,
 Rongyos már a zászló ott a hajó ormán;
 Elemek csatáján egyenetlen harc ez
 Hajrá, evezőkhöz!
 Fiuk, ma vihar lesz!

Ifj. Szász Károly.

A KARTELEK.

Szinte úgy látszik, hogy a Marx által megjósolt kapitalista koncentráció végkifejlése felé haladunk. Az elmúlt évek az ipari karteleknek egész sorát hozták létre és a vállalatok összeszervezése világszerte fokozott ütemben halad előre. Különböző tényezők működnek itt össze. Az egyik a háboru hatása. A világháboru nemcsak a nemzetek katonai teljesítőképességét, nemcsak az emberek idegeinek ellenállóképességét tette eddig soha elő nem fordult mértékben próbára, hanem gazdasági téren is példátlan erőfeszítést kívánt meg minden hadviselő országtól. A termelésnek tulnyomóan a hadiszükségletek előállításáról kellett gondoskodnia, a polgári fogyasztásnak háttérbe kellett szorulnia. A gazdasági élet azonban ezekhez a kívánalmakhoz nem szívesen alkalmazkodott. Ennek következtében az állam kénytelen volt, mélyen beleszólni a gazdasági életbe, hogy a hadviselés érdekeinek érvényesülését biztosítsa. Ez a termelés és szétosztásnak erős kényszer alkalmazásával való szabályozása útján történt, ami ismét feltételezte a különböző termelési ágaknak országos szervezetekbe való foglalását. Habár ezek az úgynevezett központok — haditermény, burgonya, fém, sör stb. központ — magába a termelésbe csak ritkán avatkoztak azáltal, hogy a termelvények hovatfordítása és azok ára felett a döntést maguknak tartották fenn, végeredményben a gazdasági koncentrációt igen nagy mértékben megvalósították és nemcsak példájául, hanem iskolájául is szolgáltak annak, mint lehet a termelés egyik vagy másik ágát országosan összefoglalni s micsoda gazdasági, sőt politikai hatalom jár evvel annak, aki egy ilyen szervezetet kezében tart,

A háboru után bekövetkezett a gazdasági élet felfordulása. Az előző évek viszonyai megbolygatták a világgazdaság egyensúlyát, deformálták a nemzeti gazdaságokat: válságok, drágulás, valutatánc, nélkülözés voltak a következmények. A termelés sehogy sem találta meg a jövedelmezőséghez vezető utat. Etekintetben nem volt különbség ipar és mezőgazdaság közt, legfeljebb abban, hogy az utóbbi eltérő viszonyai miatt csak később jött rá, hogy a termelésre ráfizet, mint az ipar. Emez hamarosan át is látta mi a teendő: leszállítani a termelési költségeket, stabilizálni az árakat. Így került előtérbe az ipar országos és nemzetközi megszervezése, csakhogv most már nem állami ellenőrzés alatt álló és a közérdek szolgálatára hivatott központok, hanem kartelek, trösztök, konszernek útján.

Ez a folyamat az Újvilágban már a háboru előtt erős iramban tartott. Az Óvilágban a háboru kellett hozzá s az, hogy Amerika befolyása megerősödjék. Mert egészen bizonyos, hogy az ipari szervezkedés nagy lendületének egyik előmozdítója az a függés, melybe Európa került. Az Egyesült Államoknak politikai tekintélye és gazdasági tulsulya egyaránt óriási mértékben megnövekedett. Azelőtt ők tartoztak Európának, ma az egész világ adósuk. Mig az európai államok gazdasága a háboru alatt és annak következtében visszaesett,

az amerikaiakra a legkitünőbb konjunktura köszöntött be. Európa pedig kénytelen a maga gazdasági életét akarva-nem akarva a kartelek és trösztök szervezetévé átalakítani; mert Amerika csak úgy áll vele szóba, vagy — ha tetszik — Amerikával szemben csak így tud, ha még oly gyengén is, védekezni.

A kartelképződés legnagyobb eseménye a vas- és acélkartel megalakulása volt a múlt évben. Oly iparágat fogott meg, mellyel ugyszólván minden más ipar valamilyen kapcsolatban áll. A vas- és acél jelentőségéhez csak a búzáé mérhető, De ezt megelőzőleg és követőleg alakult és feléledt sok más, nyílt és titkos kartel, úgy hogy számukat áttekinteni is nehéz.

Már most kapcsoljuk ki ez alakulások legemberibb indító okát: a nyereség növelést, — ezt mint valami természetesen a mai gazdasági rendszerben mindég el kell fogadni — és nézzük, hogy mivel indokolják azokat. Azt mondják, az ipari összefoglalás olcsóbbá teszi a termelést, röviden kifejezve azáltal, hogy megszünteti a versenyt. Ennek helyébe összeműködés lép az illető iparágon belül; *industrial cooperation* közkeletű kifejezést az amerikaiaknál (azonban nem az ipari szövetkezeteket jelenti.) Technikailag a takarékossgot úgy víszik keresztül, hogy a piac szükségletét felosztják az egyes üzemekre, mindenik a maga kontingensét termeli és nem többet, tehát nincs túltermelés, nem kevesebbet, tehát nincs kielégíthetetlen, ennél fogva áremelő kereslet.

A másik érv az európai emberhez szól. E felfordult politikai helyzetben, mondja, a megértést és közeledést csak a gazdasági összeműködésben lehet keresni. Ha német szén- és francia vasipar érdekei azonosak, meg fog szünni a két nemzet érzelmi ellentéteiből eredő nyomás a nemzetközi életben. A politikai békék szétszaggatták a határokat, mesterkéltséggel államképződményeket szültek, a gazdasági békéken keresztül a legtermészetesebb államképző erők, a gazdasági adottságok fognak érvényesülni. A versenyt megszüntető ipari béke előkészíti az igazi nemzetközi békét.

Mit jelent azonban a piac szervezése? Azt, hogy minden piacon csak egy eladó van. S ha nincs több, ez az egy olyan árat szabhat, aminőt akar. Valamikor a gazdasági liberalizmus apostolai a szabadversenyt állították cda szabályozóul, mely automatikusan gondoskodik arról, hogy csak a kiválók, — vagyis a vásárló, a fogyasztó szempontjából az olcsón termelők — érvényesüljenek; most pedig ugyanez az irányzat nagy vívmányt lát abban, hogy a verseny megszűnik. A kartel monopol helyzetet jelent és még hozzá olyat, mely csak a kartel akaratából szűnhet meg. Mert a kartel nem tűr versenytársat. Külön alapokat képeznek avval a céllal, hogy a kívülmaradó, vagy ujonnan keletkező vállalatokat elpusztítsák. A fogyasztó kényre-kedvre ki van szolgáltatva nekik, sőt a termelő is; mert a kartel vásárol is nyersanyagot. És ha nincs más vásárló — mint például nálunk cukorrépából csak a cukorkartel, — a termelőnek épúgy diktálja az árat, mint a fogyasztónak.

Ugyanigy nagyobb a politikai ígéretknél is a politikai veszély. Az államéletben való tulságos befolyás, melyet pedig nagy gazdasági hatalmával könnyen kivivhat a kartel, oly politikai irányzatokat tarthat uralmon, melyek a nemzet érdekeit a legnagyobb mértékben kockáztathatják. Hogy korrupció és kartelek mint függnek össze, legjobban az Egyesült Államok példája mutatja. Az állam, melynek rendeltetése

nem az összesség javát képviselni, nem türhet meg maga mellett az övét megközelítő oly hatalmakat, melyek részérdekeket képviselnek. A kartelek pedig kétségtelenül ilyenekké válhatnak, sőt fognak is válni, ha gátat nem emelünk.

Mind hangosabban sürgetik a kartelek törvényhozási megrendszabályozását. Teljesen jogosult kívánság, de tévedés azt hinni, hogy evvel minden orvosolva van. Hiszen ha attól tartunk, hogy a kartelek tulságos befolyásra tesznek szert az államkormányzatban, hogyan remélhetjük, hogy a még oly jó és szigorú törvények megfelelőképen alkalmaztatni fognak. Különbösen is, hogyan mondta Szilágyi Dezső? Nincs olyan okos törvényhozó, akinél ravaszabb tolvaj ne akadna. De azonkívül hogyan lehetne megrendszabályozni a karteleket, melyek közül éppen a leghatalmasabbak nemzetköziek? Mit tehetne egy ország törvényhozása a petróleum tröszt, az európai vaskartel, a szénkartel ellen? Ha a székhely Hollandiában van és ott lehetetlenné válik a vállalat igazgatása, egyszerűen áttelepszik Romániába. Sokáig fog még akadni olyan állam, ahol a korrupció a maga útjait megtalálja. Maradna tehát egyöntetű nemzetközi fellépés. Ez már hosszadalmassága miatt sem kecsegtet sok sikerrel, de ami még inkább elveszi a kilátást az, hogy éppen a nemzetközi karteleknel mindig van egy ország, melynek a kartel virágzása a maga nemzeti közgazdasága szempontjából előnyös, tudnillik az az ország, amelynek legnagyobb a kontingense a kartelben. Ez az állam a kartelen keresztül tulajdonképpen elsősorban a többi állam fogyasztóit zsákmányolja ki és az így befolyó haszon bőven kárpótolja azért, amit a belső fogyasztása szenved. Mindig lesz tehát állam és pedig többnyire nagy hatalom, mely ellenezni fogja a megrendszabályozást. Szükség van a kartelek törvényes megrendszabályozására ez kétségtelen, de a hatás csak enyhítő, palliatív lehet, gyökeres orvoslást ettől ne várjunk.

Igy tehát nem volna más hátra, mint beletörödni a változhatatlanba? Nem. A kartelek legnagyobb veszélye, hogy egyoldalúak. Csak az ipar és pedig a nagyipar jutott el eddigelé általában a szervezés ezen formáihoz és éppen ezáltal gazdasági jelentőségét messze meghaladó tulsúlyhoz. Egészen más volna a helyzet, ha mindazon tényezői a gazdasági életnek, melyekre a kartelek nehezednek, hasonlóképp szervezve egységesen léphetnének fel. *A kartellel szemben kartelt*, — itt kell keresni a megoldást.

Kik szenvednek a kartelizált nagyipartól? Minden más tényező: a kisipar, a mezőgazdaság, az összes fogyasztók és a kereskedelem, mely mindezek közt közvetít. A gazdasági életnek ezek a tényezői éppen azért vannak szinte védtelenül kiszolgáltatva a kartelnek, mert még mindig majdnem ugyanabban a szétporlódott helyzetben vannak, amibe kerültek a középkori céheken, a földesuri gazdaságon, a családi naturálgazdaságon nyugvó termelési és fogyasztási szervezet felbomlása után. A sok kis hal egyenkint uszkal a nagy halak szabad prédájaként. Ezeknek a tényezőeknek is meg kell találniok és alkalmazniok kell az egységes fellépés formáit.

Hogy ezt a formát kartelnek nevezzük-e vagy szövetkezetnek, tulajdonképpen mindegy. Forma tekintetében nincs is nagy különbség a kettő között. A szellem, az alakulás céjla adja meg a lényegét. E lényeg pedig abban áll, hogy a kisipar, a mezőgazdaság, a fogyasztás ép úgy szervezze meg a maga piacait, ahol beszerez és értékesít, és ép úgy stabilizálja a maga árait a kartelekkel szemben. Nem új és

kipróbálatlan tervek ezek, hanem az, amit a rochdaliék Schultze-Delitzschés Raiffeisen hirdettek. Különösen amit azóta az angol és német fogyasztási szövetkezeti mozgalom és a dán, az egyesült-államokbeli, kanadai, ausztráliai szervezett értékesítés elért, a legelfogulatlanabbak előtt is igazolják, hogy a szövetkezetek életképes képződményei a gazdasági életnek, melyeknek újabb nagy fejlődése épen a kartelek előretörésével egyidejűleg talán hasonló folyamat, mint az ellenméreg kitermelése a szervezetben.

Jobb- és baloldali közgazdaságtudósok és politikusok egyaránt elismerik, hogy társadalomgazdasági rendszerünk átalakulóban van. A kapitalizmus által megteremtett korlátlan gazdasági szabadság, atomizáltság és anarchia napjai letűnőben vannak: önönmagukat semmisítik meg, mert ígéreteikkel ellentétben a másik véglet felé viszik a gazdasági életet. Oly liberális tudósok is, mint Keynes, elismerik, hogy több tervszerűsége van szükség a gazdasági élet egészének alakulásában. A kartelek kétségkívül ennek a tendenciának a tünetei. És egészen bizonyos, hogy hasonló fejlődés küszöbén állunk a fogyasztás és a mezőgazdaság terén is. Hogy a tervszerűséget állami beavatkozás, mondjuk az államnak főképp gazdasági működésekkel való telítődése fogja-e megteremteni — ez a szocializmus és Keynes elfogása, persze mutatis mutandis, — vagy pedig a gazdasági élet tényezőinek autonóm szervezkedése, — ez a szövetkezeti felfogás, — ma még korai volna, eldönteni és nem is tartozik már ide.

Dr. Ihrig Károly.

LETÉPTEM EGY SZÁL ORGONÁT.*

Letéptem egy szál orgonát.
S a fölriadt uccákon át
Hazarohantam esztelen,
Az enyhe május estelen.

Ez volt az első orgona.
Az illat első otthona.
S amerre mentem: földalolt
A kő, a ház, a tér, a bolt...

Amerre mentem: minden arc,
—Elcsöndesedvén rajt a harc—
Az ártatlan és ravasz,
Mind azt ragyogta csak: tavasz!

Mind azt ragyogta: szerelem
És ifjuság, jöjj velem!
Kutassuk át a rejteket,
Az élet álmot rejteget!

Hisz elmúltak a zord napok,
Felejtjük el a tegnapot!
S a téli bánat bús mezét
Frisskarmu szellő tépje szét!

Igy vittem szennyen, sáron át
Az első győztes orgonát.
S amerre mentem: földalolt
A kő, a ház, a tér, a bolt...

Szőke Sándor.

* A szerző Percek hegyén című kötetéből.

„FABIAN SOCIETY“

Fabius Cunctator szelleme ezelőtt 50 esztendővel az angol társadalmat új feladatok, nagy horderejű problémák megoldásának szolgálatába állította. Anglia, amely mindig a nagy ellentétek hazája volt, — *Lord Morley de Blackburn* szerint „a nagyon gazdag emberek paradicsoma s a szegények pokla“, — vállalta magára elsőnek a nagy nyugati államok közül a szociális egyenlőtlenségekből fakadó veszedelmek megelőzését és elhárítását. Henry Georgenak 1879-ben Amerikában megjelent „*Progres et pauvreté*“ c. munkájával a Fabianus törekvések az új világot is meghódították és ma 44 esztendeje, hogy egy az észak-amerikai Egyesült Államokba szakadt skót polihistor: *Thomas Davidson* megalakította az első Fabianus társaságot. Ennek az első társaságnak voltak tagjai: *Edward Carpenter*, *Havelock Ellis* és *Ramsey Macdonald*. Megalakulásukkor sem, aztán sem állottak soha forradalmi alapon, célkitűzésük új volt, modern értelemben vett haladó mozgalmuk mindég exkluzív keretek között mozgott.

Ennek az első mozgalomnak a közvetlen célja nem volt egyéb, mint a nagy ellentétek hazájában a gondolkodó és dolgozó társadalmi rétegek, elsősorban az angol középosztály, szóval az intelligencia szociális szintjét, kulturális standardját és általában egy új, kiegyenlítettbb közszellemnek és egészségesebb atmoszférának az eljövételét biztosítani. A Fabianusok előtt mindenki Hannibal volt, aki e nagy célok elérését megakadályozta, vagy aki nem tudta kellően átértékelni a 19. század utolsó negyedében beköszöntött gazdasági és technikai fejlődéssel párhuzamosan kibontakozó szociális és szellemi irányváltás elengedhetetlen posztulatumait.

Az angol Fabianusok azonban éppen azért voltak angolok, hogy e nagy szellemi mozgalom ne csak önképzőköri ülések tartásában és személyi hercehurcákban élje ki magát, hanem hogy minden rendelkezésre álló eszközzel demonstrálni tudják ennek a mozgalomnak szükségszerűségét és jótékonyágát. Nem voltak titkos társaság a szónak mai értelmében, sőt nem voltak szabadkőművesek sem a szónak a világháború előtt vett értelmében, sokkal többre becsülték a tartalmat és a mozgalom érdemi, lényegi részét, mintsem, hogy üres formalitások kedvéért fel lettek volna képesek áldozni a Fabianus ideológia komolyságába vetett hitet és bizalmat. Ők új életre akarták előkészíteni az angol szellemi szukreszcenciát, éppen ezért saját erejükből ösztöndíjak alapításával és osztogatásával, valamint *Seedtime* című folyóiratuk révén és az u. n. „*tracts fabians*“ időszakos publikálásával tartották ébren a mozgalom iránti egyre növekvő érdeklődést s annak végül is a kezdő sebességet messze meghaladó kereteket produkáló elterjedtséget biztosítottak. Természetesen ők is tartottak összejöveteleket, ezek az összejövetelek azonban magyar fogalmak szerint szinte alig jellemezhetőek, mert mint azt *Pease*, a végrehajtó komité 25 éven át volt főtitkárja emlékirataiban írja, ezek az összejövetelek valóságos világakadémiai szinten folytak

le s egy-egy felszólalás vagy megjegyzés joggal bekerülhetett volna az angol parlament naplójának bármely kötetébe.

Fabius Cunctator politikáját követték minden téren. Kerülték a nyílt csatákat. Az új társaságok, amelyek az első megalakulását követték, már oly szellemi felkészültséggel láttak hozzá az angol társadalom szocialis problémáinak feldolgozásához, hogy mire *Bernhard Shaw* 1884. május 16-án első ízben jelent meg a londoni központ összejövetelén és ott első nagy feltűnést keltő beszédjét elmondta, az öreg Fabianusok száma már az ezret is meghaladta. Szervezettségük volt minden sikerük titka. Sohasem veszítették el a kontaktust a közgazdasági és politikai élet reális tényezőivel s még a megyékben is teljes harmoniával, szinte észrevétlenül tudtak bekapcsolódni a közigazgatási gépezetbe, csakugy mint a városi tanácsok tevékenységébe. Hogy mennyire nem volt osztályellenes vagy éppen egyes társadalmi rétegek ellen irányuló ezen akció, azt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy minden probléma, minden kérdés, minden tárgy, amely megvitatásra került, még e leggyakorlatibb természetű is, előkelő színvonalon, akadémikus magaslapon és főleg nagy műveltséget és olvasottságot feltételező tárgyilagos kritikával került az előadó bonckése alá.

Különösen *Bernhard Shaw* előadásai keltettek széles feltűnést, aki bár nem volt a szó igazi értelmében vett nagy szónok, mégis az ő sziporkázó szellemének fascináció hatásával valóságos ünnepi jelentőséget adott egy-egy ily előadásának. Csak Angliában történhetett meg, hogy egy előadásán, amelynek címe volt: „A munkásosztály felesleges és veszedelmes, tehát el kell törölni,“ a hallgatóság háromnegyed része éppen munkásokból telt ki, akik a legnagyobb nyugalommal és önfegyelmezettséggel hallgatták végig Európa legnagyobb cinikusának fejtegetéseit. Ezen előadása után nemcsak, hogy a munkásrétegek előtt nem vesztette el népszerűségét, de még csak növelte azt, mert *Shaw* nemcsak író, de egyben diplomata is és értette a módját, hogy egy legközelebbi alkalommal a kapitalizmusnak rontson neki. Ez alkalommal — ez is csak Angliában történhetett meg, nélkülözni volt kénytelen a munkások ezreinek üdvírgását és gunyos kárörömét — az angol nagyipart és kapitalistákat zuzta pozdorjává, mint akik a tisztviselők, a dolgozó osztályok és a munkások hátrányára és kárára annyit profitálnak, hogy Anglia egész dolgozó társadalmá öszinte megvetéssel bélyegzi meg izléstelen önzésüket.

Bernhard Shaw előadásán történetesen jelen volt többek között a nagy *Arthur Balfour* is, aki a konzervatív ideológia védelmében oly szellemi tornát vivott *Shaw*-val, mint amelyhez hasonlót, előkelőbb színvonalon állót csak egy-kettőt tud produkálni az angol politika és közéleti társadalom.

De hát kik voltak ezek a Fabianusok? Mily foglalkozási rétegekből kerültek ki? Mi volt az élethivatásuk? Mind megannyi probléma, amely a gyermekcipőben járó világháború utáni új életet akaró magyar nemzedéket érdekli. Többé-kevésbé fiatal emberek voltak, orvosok, hivatalnokok, tanárok, magántisztviselők, kereskedők, katonák, papok, írók, művészek, párt-titkárok, angol értelemben vett szocialisták stb. Szóval nagyrészt a középosztály soraiból kerültek ki. Katonás fegyelem és demokratikus egyenlőség uralkodott közöttük. Nem azért volt *Bernhard Shaw* az egyik legelőkelőbb speakerik, hogy ennek a látzólagos paradoxonnak keretei között ne tudták volna a részletekben

szerteséjjel ágazó, de a nagy egészben egyet akaró célkitűzéseiket összehangolni.

Az angol középosztály és dolgozó társadalom életszínvonalát, kulturális standardját, megélhetési lehetőségeit akarták új alapokra fektetni, a recsegő szociális eresztékekbe akartak új életet lehelni, s mert angolok voltak, az épületet alulról építették fel s nem az ötödik emeletnél kezdtek.

Sidney Webb nevéhez fűződik a halhatatlan érdem, hogy az egész mozgalmat be tudta állítani az angol dolgozó rétegek jólétéért folyó küzdelem szolgálatába és megtudta nyerni az angol munkásosztály és szociálista rétegek százezreinek érdeklődését. *Sidney Webb* leadereket nevelt, vezetőket, szónokokat, akik sűrű egymásutánban és szerte Angliában rendszeresen megszervezett munkásgyűlés sorozatokat tartottak, amelyeken a nagy szociálpolitikai problémák praktikus alkalmazása és gyakorlati megvalósítása érdekében folyt a küzdelem. *Bernhard Shaw* mondta *Sidney Webbről*, hogy ő volt az élő *Encyklopaedia Britannica*. Egy realitásokkal telt nyílt szellem, amely a maga megtermékenyítő gyorsaságával és penetráns rábeszélő képességével, különösen ami a detail kérdéseket illeti, sokkal inkább megállta helyét a konferenciák termeiben, mint *Bernhard Shaw* a maga eredetien érdekes briliáns egyéniségével a nagy meetingeken.

Sidney Olivier, *Sidney Webbnek* kollégája, aki később *Jamaika* kormányzója, majd a földművelésügyi miniszteriumnak főtitkára lett, a theozófiai mozgalmak vezetőjével, *Lady Annie Besanttal* állította fel a nagy fabianista igazságot, hogy a *Fabian Society* célja az angol népet rábeszélni arra, hogy adjon saját magának egy teljesen demokratikus politikai alkotmányt és szocializálja úgy a nagy ipart, hogy az angol nép prosperitása a kapitalista magántőkétől teljesen független lehessen. *Graham Wallas*, aki ez időszert a londoni közgazdasági és politikai főiskola európa hírvű professora, egészítette ki ezt a tételt a milléniumi évek fabianista igazságával, hogy minden erkölcsi vonatkozású elvont probléma is, mint amilyen a vallás, házasság, a politikai közgazdaságelmélet, a szellemtörténet fejlődése, stb. tisztán kizárólag demokratikus és szociális átértékelésben részesüljenek. Ő mondta továbbá ki, hogy a szocializmus ne legyen egyéb, mint egy olyan aktuális politikai és szociális feltételekhez alkalmazott élő principium, amelynek nincs szüksége arra, hogy térfoglalása kataklizmával, vagy éppen egy nyugtalanító politikai mozgalommal, forradalommal járjon.

Graham Wallas fellépésével vonul be a *Fabian Society* az angol parlament történetébe. Az ő fellépésével esik egybe a híres *Poor Law* meghozatala és a marxista ellenes mozgalmak népszerűvé tétele. És a Fabianusok tényleg megtörték a marxismus erejét sokkal gyorsabban és határozottabban, mint azt a revizionisták megtették vagy megtenni akarták. A Fabianusok anti-marxista kritikája végül is 1900-ban a *Trade Unionok*-kal összhangban a legszorosabb Fabianista kooperációval megteremtette a *Labour Representation Commission*-t, amelyből a dissidensek kiválásával pár évig tartó evolúció után alakult meg a mai *Labour Parti*, amelynek predomináns Fabianista befolyása politikai szempontból ma is érezhető.

Ezt a politikai befolyást azonban a Fabianusok nemcsak a közélet terén biztosították, de a privát életben is. Kimondták a szükségét annak, hogy a szociális tömegek által termelt igazi értékeket szociális

ellenőrzés alá veszik és hathatós védelemben részesítik. „A dolgozó osztály lelkiismerete s a dolgozó osztály érték védelme“ körül zajlott le működésük legutóbbi periódusa. A jövőendő nemzedékek fogják bizonyítani, hogy Thomas Davidson, Sidney Webb és Graham Wallas fabianista koncepciója helyes alapokon épült-e fel.

És amikor az angol fabianista mozgalmakat végigszemléljük, önkéntelenül felmerül a kérdés, vajjon mi volt az oka eddig annak, hogy magyar fabianista mozgalomról nem beszélhettünk, s hogy a dolgozó magyar társadalmi rétegeknek még ma sincs egy olyan szellemi arzenálja, amely a szociális előrelátás fémjelzésével és védelmében az angol viszonyokhoz hasonló keretek között átértékelné és helyes nevezőre hozná a világháború utáni magyar nemzedék egzisztenciális problémáit. Sok helyütt külföldön a dolgozó osztályok élet lehetőségeinek és kulturszintjének biztosítása nem közprobléma. Nálunk kifejezetten az. Egyrészt, mert egy elvesztett háborún kívül még két ugynevezett forradalom és egy oláh invázió is növelte a közgazdasági és morális anarchiát, másrészt, mert a magyar természetben rejlik, hogy tartós állandósággal valamit a saját erejéből megszervezni általában képtelen s csaknem minden támogatást és irányítást az államhatalomtól vár.

A magyarság valóságos szervezési iszonyban szenved. Hogy ezért a negativumért végredményben nemcsak a magyar társadalom egyedül felelős, annak bizonyítása meghaladná egy ily elmélkedés kereteit. Sok felelősség és ódium azoké a volt vezető-tényezőké, akik egyrészt nemcsak hogy nem számoltak a magyarság indifferens és bizonyos tekintetekben önállótlan fajiségével, de másrészt súlyos bünt követtek el a nemzeti lét pillérét alkotó magyar dolgozó társadalommal szemben akkor, amidőn a hivatalnokkodás és diplomaszerezés propagandájával társadalmi csődbe kergették a magyar középosztály színe-javát s nem biztosították annak lehetőségét, hogy ezt a középosztályt pótolni lehessen a városi polgárság, a magyar agrár társadalom és szellemileg is kiművelt magyar munkásság soraiból. Ha a 80-as évek hivatalos tényezői bevezették volna a közgazdasági és gyakorlati pályákra kényszerítő numerusz klauzusz, ezzel nemcsak hogy a gazdasági hegemonia kérdése is eldőlt volna hosszú időre, de biztosították volna mindazokat az egzisztenciális lehetőségeket is, amelyeknek elérése érdekében az angol fabianusok egy céltudatos és részletes program alapján küzdöttek.

De mert a dohos szagu osztrák, beamter szellem rossz magyar alkalmazásban semmi újat, nagyvonalut nem volt képes produkálni, mert a magyar társadalom is nélkülözte azt a kezdő sebességet, amellyel saját maga életlehetőségeinek gyors ütemű kifejlődését utnak indította volna, a nagy magyar parlagon jó ideig a robogó gyorsvonat helyett csupán egy rozoga vicinális cammogott, amelynek idegsorvasztóan egyhangu dübörgésétől a nemzet és államfenntartó pillérek hamarosan megrepedeztek.

Hogy a magyar fabianista törekvések — ha egyáltalán voltak ilyenek — a legutóbbi 50 év folyamán a szó angliai értelmében nem tudtak népszerűséget kelteni, az elmondottak után nem szorul igazolásra. Más kérdés az, hogy vajjon a világháború utáni új magyar szukreszcencia miért nem valószínűsítette meg már eddig is egy igazán nagyvonalu, minden dolgozó értéket magában foglaló, valóban elhivatott mozgalommal az elengedhetetlenül szükséges szociális átértékelés intézményes megszervezését. Sokszor lehet hallani a trianoni Magyarország valóban gyászos és siralmas helyzetében öreg szobatudósok, besavanyodott, szűk látókörű maradi kritikusok

részéről, hogy e nehéz időket reformoktól mentesen, szerényen és nélkülözve kell átélni tudni s mintegy kéjelegve a nagy szomorúságban minden oly vállalkozástól, mely kockázattal jár s az általános, butító vegetációt „károsan” befolyásolja, egyelőre tartózkodni kell.

Ezek valóban gyászmagyarok. Ha ily lokális, szűk keretek között tényleg felnőne egy-két nemzedék anélkül, hogy világot látott volna, anélkül, hogy e nagy problémákat megtanulta volna gyakorlatban is megismerni s anélkül, hogy megtanulta volna a munka fogalmát tisztelni, vajjon mily sors, mily jövő vár a magyar dolgozó társadalomra, a magyar középosztályra, városi polgárságra, munkásságra, amelyeknek a falu agrár társadalmával való kooperációja biztosíthatja egyedül nehéz idők végleges eltemetését.

Azt, hogy az egyes társadalmi rétegek egzisztenciális dekadenciáját megakadályozzuk s hogy a magyar középosztály látóköre el ne vidékiesedjék s hogy a többi dolgozó társadalmi rétegek életszintjének lezüllesztését sikerüljön megállítani a lejtőn, — ezt csakis a dolgozó magyar társadalom közreműködésével, egy igen széles alapokra fektetett nagyszabású szociális akcióval lehet biztosítani.

Angliában más volt a helyzet mint Magyarországon ott a gazdagok paradicsomával szemben állott a szegények pokla és mégis termékeny talajra talált a fabianista mozgalom. A magyar kapitalizmus s a nagy magyar nyomorúság arányai közel sem érik el az angliai kereteket. Mennyivel könnyebb volna átplántálni ezeket a törekvéseket a magyar talajba, amelyet évtizedeken keresztül már amugy is annyi haszontalan kísérlet véresre marcangolt a társadalmi rombolás fekélyével.

Dr. Czákó István.

KETTEN.

*Ketten nézünk az éjszakába,
Az Isten és a fia:-én.
Apámnak minden éjjel, áldott éjjel,
Harmatos könny csillog szemén.*

*Az én szívemben lángok gyulnak,
Félelmetes, pusztító lángok,
De kialszanak minden éjjel
Mert Apám könnye hull reájok...*

Mariancsics Imre.

BENES—PASICS—TRUMBICS.

A MONARCHIA ÖSSZEOMLÁSÁNAK KÜLFÖLDI ELŐKÉSZÍTÉSE.

A világháboru utolsó évének forogtatagában — ahol mindkét részről hatalmas katonai, technikai és gazdasági erők vívták élet-halál-harcukat — a nagy ántánt hatalmak részéről egy uj s 1918 kezdetéig meglehetősen elhanyagolt és kellőleg figyelembe nem vett fegyvernem talál alkalmazást: a nemzetiségi elv, *Bárkatonai szempontból* pillanatnyilag értéktöbbletet nem jelentett a nemzetiségi elvnek a háboru forogtatagába való bedobása, de morális súlya s ereje rövid időn belül oly eredményeket produkált, amelyek a nagy háboru utolsó hónapjaiban döntő ütőkártyát adtak a Szövetséges és Társult Főhatalmak kezébe.

A háboru első éveiben Anglia, Francia és Olaszország, ugyszintén az Északamerikai Egyesült-Államok *hivatalos körei hallani sem akartak* a „Maison d'Autriche“-nek, mint egy tipikus nemzetiségi konglomerátumnak a szétrobbantásáról. Maga a két londoni titkos szerződés is, amely részben Olaszország és a Szöv. Társult Főhatalmak között 1915. ápr. 26-án jött létre, részben pedig 1916-ban Románia és a fenti hatalmak között kötött, *területi* csorbításon kívül, nem érintette a kettős monarchia államjogi helyzetét és berendezését. *Sőt még Wilson* 1918. jan. 9-én proklamált híres 14. pontja is csak széleskörű autonómiát és önkormányzatot követel az Osztrák-Magyar Monarchia területén élő nemzetiségek részére, de tudni sem akar egy közép-európai felbomlásról s gyökeres status quo változásról.

Megváltozott azonban a helyzet 1918 elején, amikor Oroszországnak a háboruból való kiválása már súlyosan kezdte éreztetni hatását a Szöv. és Társ. Főhatalmak frontjain. A *Központi Hatalmak keleti hadterületeinek* a felszabadulása és tehermentesítése tényleg nagy előnyt és erőttöbbletet jelentett s *nem kis aggodalommal tölthette el* a vezető ántánt köröket. Ehez járult Olaszországnak még mindig nehéz helyzete, ahol a közvélemény sehogy sem bírt szabadulni a *caporettoi vereség* hatása alól, amelynek katonai következményei továbbra is nehéz teherként nyomták le az ántánt harctéri mérlegét.

A Szövetséges és Társult Főhatalmak vezetői politikusai előtt nyilvánvaló lett, hogy a technikailag jól felszerelt Központi Hatalmakat nyers erővel nem bírják leverni, *sőt ellenkezőleg, a harctéri helyzet nem nagyon biztató esélyei* mind nagyobb mértékben lépnek előtérbe, úgy, hogy veszteni való idő már nem sok volt arra, hogy az egyensúlyát veszített katonai és morális mérleget valahogy helyre lehessen billenteni.

Ennek megvalósítására pedig egy kitűnő eszköz és mód látszott alkalmasnak: a nemzetiségi elvnek behajítása a háboru forogtatagába, amivel Cavour és Mazzini nem is olyan régen pompás ügyességgel szőtték egy egységes Olaszország megteremtésének a szálait,

Ez a gondolat azonban lassan ért idáig, s csak Sixtus páрмаi hercegnek a francia kormány megbízásából Károly király kiküldöttével

(Erdődy gróf és Lameck) Svájcban folytatott titkos tárgyalásainak sikertelensége után *s a nehéz harctéri helyzet* következtében kezdett a francia és angol politika új utakat keresni *s lépett a fenti ösvényre*, azzal a meggyőződéssel, *hogy a monarchiának a nemzetiségeken keresztül* való demoralizálása több sikerrel fog kecsegtetni, mint az a törekvés, amelynek egyedüli célja a „Habsburgok Birodalmának” Németországtól való elválasztása volt.

A nemzetiségi elv zászlója tehát 1918 elején felszaladt a Szöv. és Társult Főhatalmak hajójának árbócára s kibomlásával s a népek önrendelkezési jogának proklamálásával, az ántánt háborus cél új szint, új irányt kapott. Az, ami kezdetben még csak jelszó volt, 1918 derekán irányító gondolat s valóságos politikai tengely lett úgy a párizsi Quai d'Orsay, mint a londoni Foreign-Office helyiségeiben.

Embereket és eszközöket pedig e munkához nem volt nehéz találni. Hiszen a „Korfui Paktum” egy jugoszláv állam megalakítása érdekében mint alapkö már le volt téve s Benes, Trumbics és társaik Párizsban s Londonban voltak, csak pénzre, hivatalos és erkölcsi támogatásra volt szükségük, hogy nagyszabásu munkájukat megkezdhessék s látható eredményeket produkálhassanak. Ezek pedig nem késtek sokáig.

Az olaszországi vérmes reményeket, — melyeknek elérése érdekében a londoni paktum alapján rohant be Itália a háboruba — a caporettoi vereség alaposan lehütötte, aminek következtében az olasz sajtó és hivatalos körök már sokkal szelidebb hangokat hallattak a korfui paktum megteremtőivel szemben, akiktől eddig az olasz adriai törekvéseket látták veszélyeztetve. A *Corriera della Sera* már 1917 végén megegyezést sürget Itália és jugoszlávok között, ami szerinte a helyzet tisztulását nagyban szolgálná.

Ezt a gondolatot akarta előbbrevinni a Times egyik fődirektorának Henry Wickham Steed-nek közreműködésével, 1917 december 14—18-án Londonban az első olasz-jugoszláv összejövetel, amely bár magánjellegű volt, a közös együttműködés érdekében megegyezett abban: hogy a londoni titkos szerződés, amely Olaszországnak kilátásba helyezte az Adria feletti teljes hegemoniát — nem felel meg többé a jelenlegi helyzetnek s revíziót kíván, másrésről pedig a nemzetiségi elv a maga egészében alkalmazandó Ausztria-Magyarország ellen.

1918. febr. elején pedig már Orlandó olasz miniszterelnök Londonban fogadja Trumbicsot s február 12-én az olasz képviselőházban tiltakozik az ellen, mintha Olaszországnak más nemzetiségű népek rovására imperiálista céljai lennének. „Ellenkezőleg — mondja többek között Orlando — senki a világon nem tekinti nagyobb szimpáthiával azoknak a nemzetiségeknek a törekvését, akik a jelenlegi idegen elnyomás alatt szenvednek, mint mi.”

A külügyminiszter, Sonnino azonban már sokkal óvatosabb. Nem szeret nyilatkozni sem hivatalosan, sem a közvélemény előtt a nemzetiségi, de főképen a jugoszláv kérdéstről. Minden jel, minden ténye arra vall, hogy tudni sem akar a londoni titkos szerződés megváltoztatásáról s inkább hiva az Osztrák-Magyar Monarchia fentartásának, mint a jugoszláv törekvések támogatásának.

1918. március 4-én Ruffini az olasz szenátusban egy olasz-jugoszláv megegyezést sürget, s megalakítja a Comitato Italiano per l'accordo tri popoli sogetti all' Austria-Ungheria, amelynek a végrehajtóbizottságában a legelőkelőbb nevek szerepelnek: Ruffini és Scialoja

szenátorok, Arcá, Barzilai, Torre képviselők, Omendolla, a *Corriera della Sera* főszerkesztője. A Comité részéről *André Torre* lett speciálisan megbizva azzal, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia elnyomott nemzetiségeinek a reprezentánsaival a közvelen összekötötést felvegye. Torre Londonba utazik, ahol Trumbicscsal, mint a jugoszláv Comité elnökével sorozatos tárgyalásokat folytat. Bár hivatalos kormány megbizása erre nem volt, mégis a dolognak az az elkerülhetetlen látszata, hogy az olasz kormány áll az egész akció mögött, amit azonban politikai okokból nem akar hivatalosan alátámasztani.

André Torre és Trumbics tárgyalásai közös megegyezéssel végződtek s az erre vonatkozó publikációjukban kölcsönösen az „Osztrák-Magyar Monarchiában látják jogaik megvalósításának fundamentális akadályát . . . s kötelezik magukat arra, hogy közös erővel fognak az elnyomók ellen küzdeni a nemzetiségi területek felszabadítása érdekében” . . .

„Az olasz és jugoszláv nemzet viszonyát illetőleg pedig elismerik, hogy a jugoszláv nemzetnek a függetlensége és egysége életérdeke Itáliának éppen úgy, mint az olasz nemzeti egység befejezése életérdeke a déli szlávoknak. A két nép képviselői kötelezik magukat arra, hogy a fenti cél elérése érdekében minden erejüket egyesítik úgy a háboru alatt, mint a béke elérésének pillanatában” . . .

Hogy ez a cél minél gyorsabban haladjon a megvalósulás felé, a fenti londoni egyezményhez a többi érdekelt nemzetiségek aprobálását is meg kellett szerezni. Ennek azonban bizonyos külső fényben és ünnepélyes aktusok között kellett megtörténni, nehogy az erkölcsi hatás és a megindult mozgalom jelentősége értékben veszítsen. A Szövetséges és Társult Főhatalmak s főképen Olaszország gondoskodtak arról, hogy külsőségekben ne legyen hiány s a morális súly mindenütt képviselve legyen.

Ezt a célt a nemzetiségek 1918 április 8—10-én lezajlott Római Kongresszusa szolgálta, amely már teljesen döntő fordulatot jelent az ántántnak az Osztrák-Magyar Monarchiával szemben követendő politikájában. Trumbicsot, mint a jugoszláv Comité elnökét, Rómába való elutazása előtt hivatalosan fogadja *Lloyd George*, majd pedig a Foreign Office-ban (márc. 20-án) *Balfour*, akitől minden biztatást és támogatást megkap Anglia magatartására vonatkozólag.

Az 1918 április 8-án kezdődött „Római Nemzetiségi Kongresszus”-nak kettős jelentősége volt: először ez volt az első kedvező alkalom arra, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia nemzetiségi elemei, illetőleg annak külföldi vezetői összejöhessenek s egy közös plátfformot fogadjanak el törekvéseik bázisául, másrészt pedig az ántánt hatalmaknak adott szintén alkalmat arra, hogy hivatalosan is leszögezdhessék szimpátiájukat és támogatásukat a nemzetiségi törekvések mellett.

A különböző s nagy számban érkező delegációk meglehetősen tarka képet mutattak. A jugoszláv Comité Trumbics vezetése mellett 8 taggal volt képviselve, amihez a szolidaritás kidomborítása céljából 9 szerb képviselő, mint a szerb parlamenti pártok reprezentánsai, csatlakozott. Az olaszokat *Ruffini* és *Albertini* szenátorok, *Barzilai*, *Martini*, *Torre*, *Mazzolani* képviselők reprezentálták. Franciaország részéről *Franklin-Bouillon*, a képviselőház külügyi bizottságának az elnöke, *Albert Thomas* képviselő voltak jelen. Angliát *Steed* és a híres *Seton-Watson*, Amerikát pedig *Nelson Gay* képviselték. Ott voltak természetesen a csehek és a románok képviselő is.

Az első nap a verifikálások, különböző formalitások és a választások megejtésének volt szentelve, amelynek eredményeképpen a kongresszus elnökségének tagjaivá lettek megválasztva: elnök *Ruffini*, alelnökök: *Torre*, *Franklin-Bouillon*, *Steed*, *Gay*, *Benes*, *Draghicesco* (román szenátor), *Zamorski* és *Trumbics*. A tanácskozások két napig zárt ajtók mögött folytak le, nem minden vehemencia nélkül. Április 10-én teljes ülést tartottak a Capitoliumban, ahol egy hosszú határozatot fogadtak el, amely magába foglalta a *Trumbics* és *Torre* által aláírt londoni egyezmény nagy részét s követelte a népeknek az ellenálláshoz való jogát minden imperiálista törekvéssel szemben s elismerte szükségességét egy közös harcnak a közös elnyomók ellen mindaddig, míg minden nép el nem éri teljes felszabadulását, nemzeti egységét és függetlenségét.

Másnap a kongresszus munkái a Braschi-palotában (belügy-minisztérium) folytatódtak, ahol ünnepélyes ülés keretében *Orlando* olasz miniszterelnök üdvözölte a különböző delegációkat. A szimpátiának hangja vonul végig az egész beszédén, tele történelmi hivatkozással és frázisokkal, anélkül azonban, hogy Olaszország jövő politikájának útjait megkötötte vagy valamiképpen korlátozta volna.

De végeredményben ez is valami volt.

Az olasz hivatalos politika óvatos. Sehogysem akarja elejteni a déli szlávokra sérelmes s 1915-ben megkötött titkos londoni egyezmény pontjait, de szorult katonai helyzetében a délszlávok pompásnak ígérkező munkáját és támogatását sem akarja elszalasztani. A miniszterelnök szóbeli ígéreteket tesz, biztat, de pozitív formában semmire sem hajlandó. A külügyminiszter, *Sonnino* pedig egyenesen ellensége a jugoszláv törekvéseknek s nem látja szükségét az Osztrák-Magyar Monarchia szétrobbantásának s teljesen tartózkodó álláspontot foglal el a jugoszlávokkal szemben. Közfeltűnést keltett távolmaradása a Nemzetiségek Római Kongresszusáról is, ami méltán felvetette az *Orlando* és *Sonnino* közötti differencia kérdését.

Az olasz sajtó pedig a katonai események hatása alatt új politikát követel. Kívánja a nemzetiségi mozgalmak kérlelhetetlen szítását és támogatását Ausztria-Magyarország ellen, ami feltétlen könnyebbülést fog jelenteni Olaszország részére. A *Giornale d'Italia*, *Corriera della Sera* *Mazzini* ideáival, *Cavour* diplomáciai ügyességével érvelnek s nyíltan hirdetik: Olaszország van predesztinálva, hogy természetes védője legyen a Habsburgok által elnyomott nemzetiségeknek s hivatalos megegyezést sürgetnek Olaszország és a jugoszlávok között.

Sonnino azonban hajthatatlan marad. Szívesen lát minden megmozdulást, ami a központi hatalmak oldalán bajt és zavart idéz elő, de a londoni titkos szerződés revíziójának a kérdését nem hajlandó napirendre tűzni.

Trumbics mindenütt udvarias és barátságos arcokat talál, de hivatalosan semmit sem bír kipróbálni. A szimpátiának minden jelével elhalmozzák, sőt egy nagyobb delegációval a frontra utaztatják, ahol *Diaz* főgenerális a legnagyobb kitüntetéssel fogadja, de olaszországi tartózkodásának a főcélját: a londoni szerződés revízióját, nem éri el.

Visszatérve Rómába, még egy hatalmas impulzust adnak a megkezdett munkának s a Nemzetiségek Kongresszus befejezésének koronájául fényes keretek között ünneplik meg ápr. 30-án *Zrinyi* és *Frangepán* „horvát hazafiak” vértanuhalálának emlékünnepét. A

quirináli színháznak ez alkalomra rendezett diszelőadásán nemcsak az olasz kormány egyik minisztere — mint hivatalos képviselő, — de a nagyhatalmak Rómába akkreditált nagykövetei is jelen voltak s Trumbics olasz nyelven beszélt a „közös célokról és törekvésekről“.

A Római Nemzetiségi Kongresszusnak, mint ahogy az előre számítva és készítve volt, nem maradt el hatása a külföldi relációkban s kancelláriákban sem. Az Amerikai Egyesült-Államok külügyi államtitkára, Lansing hivatalosan publikáltatta a Római Kongresszus eredményeit s egy külön jegyzékben az amerikai kormány meglegedését fejezte ki a megkezdett munka felett. Ugyanakkor kormánya „élénk szimpátiájának, rokonszenvének adott kifejezést a cseh-szlovák és jugoszláv törekvésekkel szemben“, a mely jegyzéket a párizsi amerikai nagykövet hivatalosan közölte a Jugoszláv Comitével.

Május 22-én pedig, Itália háboruba lépésének az évfordulóján, Lord Robert Cecil, a londoni külügyminisztérium államtitkára, az alsóház ülésén üdvözölte a Római Kongresszust s annak a reményének adott kifejezést, hogy Itália kész lesz kiterjeszteni azokat az elveket, melyekre különben az ő saját *Risorgimento*-ja is alapítva volt, úgy a lengyelekre, mint a vitéz csehekre, románokra és last but not least a jugoszlávokra is . . . „Mindég gondoltam és már 18 hónapja mondom, hogy nincs semmi összeférhetetlenség az olasz törekvések és Jugoszlávia között s éppen ezért az olasz miniszterelnök kijelentését örömmel fogadjuk, nemcsak azért, mert igaz és őszinte, nemcsak azért, mert a szövetségesek együttműködését erősíti meg, de azért is, mert kidomborítja azokat az elveket (értsd: nemzetiségi elv,) amelyekért mi ezt a háborút folytatjuk.“

A munka tehát megindult s a nagyhatalmak nem akarva az Egyesült-Államok kormánya mögött maradni a nemzetiségi törekvések hivatalos támogatása terén, 1918 június 3-án egy Versailles-ban tartott hivatalos összeövetel alkalmával Franciaország, Anglia és Olaszország miniszterelnökei a következő deklarációt publikáltatják: „A szövetséges kormányok meglegedéssel veszik tudomásul az Amerikai Egyesült-Államok külügyi államtitkárának a nyilatkozatát, amelyhez csatlakozva a legmelegebb szimpátiájuknak adnak kifejezést a szabadságra törekvő cseh-szlovák és jugoszláv népek nemzetiségi törekvéseivel szemben.“

A hivatalos nyilatkozatok mellett azonban a tényleges munka is megkezdődött s eredményei napról-napra mutatkoztak. A Római Nemzetiségi Kongresszus határozataiból kifolyólag a Propaganda Bizottságok egész tömege lett felállítva Olaszországban azzal a rendeltetéssel, hogy a rendelkezésükre bocsátott anyagi eszközökkel nemcsak az Osztrák-Magyar Monarchia olaszországi frontját, de front mögötti s főképen nemzetiségek által lakott területeit is demoralizálják. A Propaganda Bizottságok, a melyek különben a Párizsban és Londonban székelő Csehszlovák, Jugoszláv és Lengyel Nemzeti Komiték irányítása mellett dolgoztak, a röpiratok millióival s a kémek, bujtogatók ezreivel árasztották el az osztrák-magyar szárazföldi s tengeri haderőt, ahol nem volt nehéz hangzatos ígéretekkel elégedetlenséget szítani.

S tényleg rövid idő múlva nem volt az osztrák-magyar frontnak egy olyan része, amelyről az ellenség a legpontosabb adatokkal ne birt volna.

A dezorganizáció megkezdődött. A horvátországi híres „Zöld Káder“, mint a szökött katonák ezreit magába foglaló erdei organizáció, hamar hirhedté vált. A tengeri haderőben jelentkező lázadások mind

a Propaganda Bizottságok munkájában találják kiindulásuk csiráját. Nem lehet tehát csodálkozni Trumbicsnak, a Jugoszláv Nemzeti Comité elnökének azon az örömen, amely június 18-án tett nyilatkozatán végigvonul, célozva az olaszok által jun. 16-án visszavert osztrák-magyar támadásra:

„Az elnyomott népeknek a felszabadulásuk felé való erős előretolása Ausztriát egy nehéz és súlyos harcra kényszeríti saját alattvalóival szemben, harcra, amelynek ma már hatásai nemcsak a fronton, de a front mögött is nagy mértékben mutatkoznak. A Piavénál és a Brentánál Ausztria már nem tudott harcvonalba üzni, csak majdnem tiszta német és magyar csapatokat. A szláv faj nem bolond annak az Ausztriának a megmentéséért küzdeni, amely üldözi az ő nemzetiségeit... A Habsburg Monarchia szétbomlasztása döntő hatással lesz magára Németországra is.”

Olaszországon kívül azonban Párizsban és Londonban is lázasan folyt a nemzetiségi propaganda, amely abban találja magyarozatát, hogy a Cseh-Szlovák, Jugoszláv és Lengyel Nemzeti Komiték a fenti két metropolisban ütötték fel székhelyüket s állandó összekötötté tartottak fenn a Quai d'Orsay és a Foreign-Office hivatalos közeivel: Amerikából is a legjobb hírek érkeztek, ahová Massaryk Olaszországból menekülve szerencsésen megérkezett, propaganda körutja pedig a legszebb reményekkel kecsegtetett.

Tehát a külföldi relációkban minden a lehető legjobb uton haladt. Sehol semmi akadály. Ellenkezőleg mindenütt meleg fogadtatás és őszinte szimpathia, mert az olasz fronton és a Kettős Monarchia belső életében lejátszódó események már világosan mutatták, hogy a háboru forgatagába teljes erővel behajított uj fegyver (a nemzetiségi elv) kitűnően beválllik s a cseh és jugoszláv mozgalom szemelláthatólag mindenütt érezteti hatását, ami feltétlenül az Osztrák-Magyar Birodalom erkölcsi összeroppanásához kell hogy vezessen. Bár a londoni titkos szerződés még mindig Damoklesz kardjaként lebegett Trumbicsék és a Jugoszláv Nemzeti Komité felett, ezek ennek dacára, minden erejüket megfeszítették, csak hogy látható és értékelhető eredményeket produkálhassanak.

Orlando olasz miniszterelnök e tekintetben való megelégedettségét nem is titkolja s június 26-án a Jugoszláv Nemzeti Komité Rómában időző tagjainak Mazzini nemzetiségi elveire való hivatkozással kijelenti, hogy „Olaszország ma Mazzini jóslata teljes megvalósulásának a korszakát éli, aminek realizálásáért kész egész erejét és közreműködését odaadni...” „Mi elvagyunk szánva — mondja tovább — végig menni azon az uton, amelyet választottunk.”

A jugoszlávokra sérelmes titkos londoni szerződés revíziójáról azonban hivatalosan nem szeretnek beszélni, dacára annak, hogy a jugoszlávok minden erejüket összeszedve, az angol és francia kabinetten keresztül igyekeztek az olasz kormányra nyomást gyakorolni. Ennek eredménye volt Balfour-nak az angol alsóházban 1918. jun. 20-án való felszólalása is, amikor többek között a Római Nemzetiségi Kongresszus eredményeit méltatva, lándsát tört a londoni titkos szerződés revíziója érdekében.

A hivatalos Anglia tehát nyíltan a jugoszlávok pártjára állt s előre akart jutalmat és garanciát adni a jugoszláv eszme hordozóinak, mert attól félt, hogy egy könnyű győzelem esetén az olasz politika minden tekintet és szempont nélkül, ragaszkodni fog a londoni szerződés teljes végrehajtásához.

Valóban ez később be is következett s majdnem a párizsi béke-

konferenciák szétrobbanásához vezetett, mivel Amerika — ki politikai akció tekintetében nem volt a londoni paktum által megkötve — nem mutatott hajlandóságot az új Jugoszlávia kárára, Olaszországnak mindent megadni.¹ Az amerikai politikában tudniillik 1918. derekán alapos változás történt. Ez annak a nagy arányú nemzetiségi propagandának volt tulajdonítható, amit az Oroszországból oda érkező Massaryk, hű csatlósainak nagyszámu tömege és Trumbics vezettek az Északamerikai Egyesült Államokban immigrált horvátok, szlovének, tótok, szerbek között, füt-fát, eget-földet, boldogító demokráciát és függetlenséget ígérve fajtestvéreiknek s valósággal felláztatva őket a Monarchiában dúló terrorról, önkényről terjesztett hírekkel, aminek elfolytására azután bőven akadt pénz, ember, sajtó, közvélemény és hivatalos kormánytámogatás.

Tényleg, az amerikai kormány a hatalmas közvélemény nyomására nem birt állandó álláspontot képviselni s mindinkább a közép-európai kérdés radikális megoldása felé hajlott. Nem lehet csodálkozni tehát, hogy az amerikai hivatalos politika 1918. közepén már sutbahajította a wilsoni híres pontokat — amelyek még csak széleskörű önkormányzatot követeltek az Osztrák-Magyar Monarchia keretén belül — s főtrombitása lett a csehek, tótok, délszlávok függetlenségi törekvésének.

1918. június 28-án az Egyesült Államok külügyi államtitkára az amerikai kormány által május 29-én tett nyilatkozat félreértésének elkerülése céljából már hivatalosan kijelenti, hogy „az Amerikai Egyesült Államok az összes szlávoknak az osztrák-magyar járom alól való felszabadítása alapján áll.”

Érthető tehát, hogy az amerikai békedelegációt kellemetlenül érintette Olaszország merev magatartása az Adria-kérdés tekintetében, amelyből semmit sem volt hajlandó engedni a békekonferenciák alatt s teljesen a Sonnino által képviselt elvi alapon állott.

De térjünk vissza a Londonban és Párizsban lejátszódó események ismertetésére, ahol a különböző Nemzeti Komiték, mint irányítói az egész akciónak, fáradságot nem kimélve építették és szervezték meg elképzelt államuknak alappilléreit s nemzetiségi csapatokat állítottak fel az Amerikából nagyszámban tóduló csehek, jugoszlávok tótok tömegeiből és a különböző fogolytáborokból összeszedett elemekből.

Pénz és támogatás pedig akadt bőven, mert a szövetséges kormányok megadtak minden anyagi és erkölcsi alátámasztást, amit a mozgalom érdeke és sikere megkívánt. Párizsban *Benesnek* volt a legnagyobb sikere, kinek közismert agilitása egymásután hozta meg a szenzációs eredmények nem várt és várva várt gyümölcseit. A Quai d'Orsay meghitt barátja s majdnem mindennapos vendége mindent elkövetett, hogy egy Cseh-Szlovák Állam alapkövének hivatalos letétele s a Cseh-Szlovák Nemzeti Komiténak szövetséges és hadviselő fél gyanánt való elismerése megtörténhessen.

A munka nem is maradt sikertelen, mert 1918. június végén már oly események történtek, amelyek a Cseh-Szlovák Állam historikumában, mint rendkívüli tények lesznek feljegyezve. A francia kormány tudniillik hivatalosan elismeri a cseh-szlovák nemzetet s felveszi a rendes diplomáciai érintkezést a Párizsban székelő Cseh-Szlovák Nemzeti Komitéval, amelyet úgy tekint, mint a Cseh-Szlovák Állam hivatalos politikai organizációját. Június 29-én *Massaryk*, már mint cseh-szlovák

¹ Revue de Paris: L'Italie et les Yougoslaves.

miniszterelnök, *Benes*, mint külügy, *Stefanik* pedig mint hadügyminiszter szerepelnek az entente közvéleményének szeme előtt s hivatalos reprezentánsai a még de facto meg nem született s sohasem létezett Cseh-Szlovák Államnak.

A Francia Köztársaság Kormánya hivatalos nyilatkozatában „méltányosnak és szükségesnek tekinti a cseh-szlovák nemzet függetlenségre való jogainak a proklamálását” s „jogosnak és alaposnak, a Cseh-Szlovák Nemzet revandikációit, amelyeknek érdekében Franciaország adott pillanatban minden gondosságával azon lesz, hogy a cseh-szlovák függetlenségre való törekvések, a csek-szlovák provinciák historiai határai között, érvényesülést találjanak.”

Sic! *Benes* azonban itt nem állott meg, hanem sietett a már de jure megszületett famózus Cseh-Szlovák Államnak külső szint s fegyveres erőt is adni. Az összetoborzott s mindenünnen összeszedett csapatok rövid idő múlva hivatalosan „l'armée tcheco-slovaque” cseh-szlovák hadsereg nevet kapják, amelynek pompásan organizált zászlószentelő ünnepségein *Poincaré*, *Balfour* stb. mondanak ünnepi beszédeket.

A Cseh-Szlovák Állam jogi elismerése francia oldalról s a cseh-szlovák hadsereg felállítása idegen területen tehát megtörtént, amivel az egész nemzetiségi mozgalom hatalmas lökést kapott s mind inkább érezte hatását nemcsak a frontokon, de a Monarchia belső életében is, ahol az erőtlenség és gyengeség betegségében szenvedő kormányok, összetett kézzel nézték a propaganda munka viharfelhőit s ennek mind szaporábban jelentkező villámain. A belső politikai tehetetlenség valószínűs lidércnyomásként nehezedett az irányító körökre, pedig a Monarchia megszervezett aláásása gyorsan haladt előre s a morális összeomlás előhullámai napról-napra jelentkeztek, amelyek az entente hatalmaknak diadalt, ránk nézve pedig kiszámíthatatlan következményeket jelentettek:

Benes a francia kormánynál elért diplomáciai sikere után minden ügyességét összeszedve a hivatalos Angliától is megakarta szerezni az elismerő kormány-nyilatkozatot.

Kellő előkészítés után áthajozott Londonba, ahol azonban az ügyek nem mentek oly simán, mint a párizsi Quai d'Orsay büroiban, dacára annak, hogy a szimpátia az angol külügyi körökben is megvolt a cseh és jugoszláv törekvések alátámasztása iránt.

Lord Balfour először visszautasította *Benes* kérését és nem volt hajlandó a francia kormány deklarációhoz hasonló hivatalos nyilatkozatot tenni, s csak *Steed*-nek, a nemzetiségi mozgalmak egyik fő irányítójának erős intenzívója után sikerült az angol kormányt arra az álláspontra bírni, hogy a cseh-szlovák nemzetet illetőleg, a francia kormány deklarációjához hasonló hivatalos nyilatkozatot tegyen.

Az angol kormány hivatalos nyilatkozata tényleg augusztus 13-án meg is jelent, amelyben az angol kormány szövetséges hadviselő félnek tekinti a cseh-szlovák népet s elismeri a Cseh-Szlovák Nemzeti Komitét, mint a cseh-szlovák nemzeti érdekek legfőbb organumát.¹

Az észak-amerikai államok külügyi hivatalának jogi elismerését ezekután már nem volt nehéz kieszközölni. Tényleg az amerikai kor-

¹ Steed: Through thirty Years. Londres.

mány a szeptember 2-án megjelent és a szenátus által ratifikált nyilatkozatában szintén elismeri a Cseh-Szlovák Nemzeti Komitét, mint a cseh-szlovák nemzet hivatalos organumát és mint szövetséges hadviselő felet s egyben kijelenti, hogy a szokásos formák között hajlandó érintkezésbe lépni az ily, de jure is elismert cseh-szlovák kormánnyal.

Benes munkája tehát meghozta az érett gyümölcsöket s a fenti hatalmak részéről kapott garanciákkal nyugodtan várhatta terveinek szankcionálását, aminek útjában egyedül egy már alapjában megingatott s napról-napra erkölcsileg bomladozó hatalom, a ki és befelé tehetetlen Kettős Monarchia állott.

De nézzük Olaszországnak a magatartását, a nemzetiségi törekvések fejlődésével szemben. Előző közleményeinkben láthattuk, hogy az olasz kormány, főképen *Sonnino* külügyminiszter távollartotta magát minden hivatalos nyilatkozattól, amely bármilyen megkötöttséget jelenthetett volna Olaszországra nézve s egyedül *Orlando* miniszterelnök támasztotta alá biztató kijelentéseivel azt a hatalmas propaganda munkát, amit Trumbics és Benesék az olasz front tehermentesítése és a Monarchia szétrobbantása érdekében végeztek.

Benes kísérlete itt azonban sikertelen maradt. Nem birta elérni az olasz kormány hivatalos elismerését, bár augusztus folyamán *Orlando* miniszterelnök *Stefanik*nak (cseh-szlovák hadügyminiszter) kijelentette „hogy Olaszország boldog, hogy közös ügye van a cseh-szlovák néppel s szívből óhajtja a cseh aspirációknak teljes beteljesülését.”

A jugoszlávok ügye pedig igazán rosszul állott. Ennek oka nem csak a déliszlávok s főképen *Pasics* és *Trumbics* között keletkezett ellentétben találja magyarázatát, de az olasz kormány magatartásában is, amely — főképen *Sonnino* sugalatára — mindent elkövetett, hogy a Londonban székelő Jugoszláv Nemzeti Komitét ne hogy hivatalos elismerést kapjon. Az olasz hivatalos politika szívesen látta a jugoszláv csapatokat, a nagy arányú propaganda munkát s a kémek és agitátorok nagyszámú tömegét, de irtozott egy jugoszláv államtól s főképen a titkos londoni paktum revíziójától.

E tekintetben pedig a háboru utolsó hónapjaiban maga *Pasics*, az „örökös szerb miniszterelnök“ is *Sonnino* malmára hajtotta a vizet.

A „Korfui Paktum“ fő promoteur-je, spiritus rektora, aki a fenti paktumban egy federatív államberendezést ígért *Trumbics*éknak s evel a déli szlávoknak, látva a Monarchia épületének közeli összeomlását, recsegését és ropogását, köpenyeget fordított hű munkatársainak s a szerb imperiálizmus ideológiájába burkolózott. Ez a magyarázata főképpen annak, hogy *Pasics* nem nagyon zörgette *Quai d'Orsay* és a Foreign-Office ajtajait, mint ahogy ezt *Benes* tette s majdnem magára hagyta a Jugoszláv Nemzeti Komitét abban a munkájában, amelynek gyümölcsei napról-napra érlelődtek.

Mindezek dacára a Szövetséges és Társult Főhatalmak, amelyek hivatalosan és nem hivatalosan fűt-fát ígértek a cseheknek és a jugoszlávoknak, sajtó és diplomáciai uton mindent elkövettek, hogy az olasz kormányt homályos és érthetetlen magatartásából kimozdítsák. Az olasz kormány érezve nehéz helyzetét a szövetségesekkel szemben, szeptember havában sorozatos minisztertanács után — amikor már mindenütt *Sonnino* lemondásáról suttoztak — a következő jegyzéket publikáltatta a *Stefani* és *Havas* ügynökségek által (szept. 25.):

„Az 1918. szeptember 8-án tartott minisztertanács határozata értelmében az olasz kormány informálta a szövetséges kormányokat,

hogy a jugoszláv népek függetlenségre és szabad állam alapításra való mozgalmát harmóniában lévőnek tekinti azokkal az elvekkel, amelyekért a Szövetséges Hatalmak küzdenek s ugyszintén egy tartós és igazságos béke céljaival.¹

Ez a deklaráció eliminálta azt a látszólagos ellentétet, amely állítólag létezett Orlandó és Sonnino politikájában s helyreállította az egyetértést a római kabinet és a szövetséges kormányok között. De ha alapjában vizsgáljuk a dolgot, nyomban szembe fog tűnni, hogy ez csak látszat volt, mert Sonnino csak a horvátok és szlovének egyesülési jogát ismerte el Szerbiával, anélkül azonban, hogy a Jugoszláv Komitét vagy a londoni titkos szerződés revíziójának a szükségességét elismerte volna. Beleegyezett egy jugoszláv állam megkonstruálásába, de határainak a fixirozását fenntartotta magának.

Ez az, amit a Corriera della Sera nyomban észrevett, dacára annak, hogy örömmel üdvözölte a hozott minisztertanácsi határozatot. Maga Trumbics, a londoni Jugoszláv Komité elnöke sem késett megköszönni Orlandónak az olasz kormány nyilatkozatát s egyenesen „históriai eseménynek” minősítette a fenti tényt, amely szerinte „egy új éra kezdetét jelenti a két nép közti relációban”.

A biztató fénysugarak azonban nem tartottak sokáig s pár hónappal később az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása után, az olasz és jugoszláv érdekelletétek hamar összecsaptak s 1919. április végén majdnem a párizsi békekonferenciák szétrobbantásához vezettek.

* * *

A nagyantant körökben még augusztus folyamán felmerült egy, a Római Kongresszushoz hasonló második középeurópai nemzetiségi kongresszus megrendezésének a gondolata, amelynek célja a cseh, jugoszláv, lengyel és román nemzetiségi törekvések precizirozása, összeegyeztetése és körülírása lett volna.

A közbejött s gyorsan lejátszódó események, mint a bolgár front összeomlása, a Monarchia halálvergődése, a kongresszus megtartását azonban már megakadályozták s a fenti kongresszus helyett a négy nemzeti tanács és komité (lengyel, jugoszláv, cseh és román) képviselői zárt ajtók megett egy ülést tartottak, amelyről egy komünikét adtak ki, melyben „a négy nemzeti komité hivatalosan publikálta, hogy Középeurópa tartós és békés organizációjának a feltételei csak a lengyel, román, cseh-szlovák és jugoszláv nemzetek kölcsönös megegyezésében valósítható meg.

A nemzetiségi békés megegyezésnek ez volt az utolsó kísérlete, amely azonban már csak visszhang nélküli próbálkozás maradt, mert az érdekelt komiték, régi és ma született politikusok, látva a Monarchia utolsó óráit s biztos halálát, fantasztikusabbnál-fantasztikusabb tervekkel faragták ujjá az öreg Középeurópa politikai arculatát. A sok terv, törekvés, szándék nem egyszer talált éles kirobbanásra a tegnapi hű és elválaszthatatlan barátainál s a mohó vágy és határtalan kapzsiság pedig nem kis gondot okozott az entente hatalmak politikusainak s a későbbi párizsi békekonferenciának.

Pasics szerb miniszterelnök például október elején — a bolgár front összeomlása után — Londonba jön s már imperiálista céloktól átfűtve, hallani sem akar a Jugoszláv Nemzeti Komitéval való találkozásról.

¹ Revue de Paris: L'Italie et les Yougoslaves (1919.).

Steed egy alkalommal figyelmezteti s szeméreveti, hogy „semmit sem tesz a Jugoszláv Komité elismertetése érdekében”. Pasics minden habozás nélkül kijelenti, hogy „a Jugoszláv Komité nem kvalifikált képviselője a déli szlávoknak, mivel a fenti komité az ő saját kezének a kreaturája”.

S tényleg, alig hullott szét a Monarchia, az imperiálista cél egész Középeurópában uralkodó principiummá lett, az adott szó s a szerződésileg vállalt kötelezettségek és szent ígéretek tömege pedig falrahányt borsóvá és semmitmondó papirronggyá lett.

Ma már nyilvánvaló, hogy a Massaryk- és Benes-féle Pittsburg-i, a Pasics gyártotta Korfui Paktum, az elismerő kormánynyilatkozatok, . . . stb., mind csak egy célt szolgáltak; a Kettős Monarchia erkölcsi aláaknázását s ezáltal való felrobbantását. A nagyentente e munkát pompásan ki is használta s a nemzetiségi törekvések alátámasztásával s a népek önrendelkezési jogának deklarálásával elérte célját: a Monarchia összeomlását.

1919-ben már Középeurópa új szint, új köpenyegét és arculatot kapott s az eltüntetett Kettős Monarchia helyét az u. n. „nyugati demokráciától” hangos és átítatott új államok berendezései foglalták el, amelyek a középeurópai békét, megelégedettséget, és jólétet vannak hivatva szolgálni. Hogy ez mennyire sikerült, azt a mindennapi élet eseményeiből és jelenségeiből könnyen s nehézségek nélkül konstatálhatjuk.

Dr. Ajtay Gábor.

Zsoldos tanfolyam

Budapest, VII. kerület, Dohány-utca 84. szám.

Elő készít

polgári- és középiskolai magánvizsgákra,

érettségire.

Telefon sz. J. 124—47.

Telefon sz. J. 124—47.

AZ EGÉSZSÉG FORRADALMA.

A tudatos művészi alkotás kora és a regény. — A természet, a társadalom és a kollektív ember. — A szerelem és a gyermek. — A stílus. — Jellemzés és koncepció. A demokratikus lélekforma.

Móricz Zsigmond és Szabó Dezső regényének világnézete.

Móricz Zsigmond Harmatos rózsájában fordul elő ez a kitétel: az egészség forradalma, mint pregnáns kifejezése két legmodernebb regényírónk világnézetének. Minden külföldi hatás és analitikus előzménykereséstől függetlenül vizsgáljuk meg, hogy mit jelent ez a megállapítás.

Művészettörténeti szempontból bátran nevezhetjük korunkat a tudatos művészi alkotás korának. Minden művészeti irány megindulását értékeinek és szükségének gondos megokolása vezeli be. A költő-író egyszerismind kritikus is, sőt saját műveinek a kritikusa, a poéta pedig mint egy deklamáló képviselőjelölt programot ad: honnan jött? mit akar, új eszméket képvisel-e? és ezzel mintegy jogot keres a művészet nagy parlamentjébe való belépésre. Fortissimóba lendül a művészi érték egy lényeges alkotórészének a hangoztatása: ujat, eredetit adni!

A modern ember nagy nyugtalansággal kereső tragikus lelkének egyik megnyilvánulása ez. Annak a léleknek a jajkiáltása, amely még a tizennyolcadik század felvilágosodásában elvesztette nyugalmas bázisát, a tekintély elvébe vetett hitét és most megrendülve tapasztalja, hogy amit hamarosan a helyébe tett: ez Ész vér és husnélküli bálványa, keserűen becsapta. Az ujság hangoztatása, az örökös programadás öntudata nem egyéb, mint az új bázisért való türelmetlen siránkozás, kifelétőrekvés az emberi életnek a kulturális és politikai berendezésnek abból a sötét adventjéből, amelyben most benne kinlódunk.

Ezek után érthető, hogy társadalmi regényírónk, mint azelőtt sem tehették, most talán legkevésbé l'art pour l'art-ozhatnak. Hiszen ők is beletartoznak az ujságért, eredetiségért harcoló művészek kasztjába, másrészt egyenesen témájuk a biztos bázisát vesztett, megoldásért kinlódó modern társadalmi élet rajza.

Belehatolnak tehát az embernek és összes viszonylatainak vizsgálatába és fölfedezik azt a roppant egyszerűnek látszó tényt, hogy az ember nem valami természetfölött lebegő, kiváltságos csodalény, hanem csupán alkotórésze a természetnek, beletartozik a mindenség nagy vegetációjába, azok a törvények tehát, amelyek ezt a vegetációt éltetik, kell, hogy bizonyos mértékben normái legyenek az ő életének is.

Az ujság az ember belehelyezése a természetbe, megrendült észrevevése annak, hogyan mennek rajtunk keresztül a természet erői és hogy ezektől nem kell megijednünk, hanem úgy kell őket átzuhogtatni magunkon, ahogyan jönnek, mert csupán ez az egészség, a többi mind álszemérem, raffináltság, beteg dolog, hogy ki kell nyitni testünk millió éhes pórusát és bele engedni a vizet, a levegőt, a kék eget, az egész felfrissítő, nagy egészséges valóságot.

Ez a felfogás határozza meg regényiróink tárgyválasztását, hőseink küzdelmét, a megoldást, tehát az egész regényirói stílust.

A régi századok gáláns románjai helyébe, melyekben a főhősnek legalább is bárónak kellett lenni, a romantikus korok különösen torzított, vagy eszményített alakjai nyomába a pszichologizáló regények és a Zola-féle document-ok után az élet teljességének megnyilatkoztatása következik, a természethez és a társadalom ható erőihez egészen közel álló, nyomorgó, szenvedő városi ember és a paraszt szerepeltetésével.

*

A regények főmozgatója most is a szerelem, aminthogy a természet örök vegetációjának is ez az éltetője. Egy nagy, láthatatlan magnetikus folyam, amely épügy végighömpölyög az emberen, mint a természet minden szerves, mozgó, lélegző, lihegő atomján. Nem szín és vérnélküli romantikus forma ez, hanem a mindenséget éltető nagy belső lélek, misztikus valóság. Egészséges, természetes, termékenyítő érzékiség, a természet csodálatosan buja vegetációjának az éltetője, szerelem, melynek az eredménye az embernél a gyermek.

Ez a tudat amellet, hogy fokozza a természettel való nagy összetartozás érzését, megadja e talán tulságosan is reálisnak látszó világnézetnek a fölemelő eszményítést. A modern regényiró arca átszellemül, amikor a gyerekekről beszél, materiálisan csurgó szavai tele lesznek rajongó átlényegüléssel. Érti, hogy hiszen ez a gyermek fogja az ő kinos menekvését megvigasztalni egy elkövetkező kor nagy egészségével. És ez a gyermek lesz a symboluma minden egységnek, minden jóságnak, tisztaságnak, minden jövő ígéretének, ez a gyermek lesz a mindenség, az öröklét és az Isten nagy dokumentuma, a gyermek lesz az egészséges emberi élet fölmagasztosító célja.

A szerelem eszményítésétől tehát eltávolította a modern költő minden romantikus járulékát és örök céljával a gyerekekkel kapcsolta össze. Az érzéki valóságot így eszményítette az egész természetet éltető örök folytonossággal, az Istennel.

Különben ne nevezzük szerelemnek, nevezzük a fajfentartó ösztönök titokzatos áramlásának, amely ott lüktet füben, fában, emberben, akkor talán még jobban megértjük, hogy miért öleli át Judit az Elsodort faluban a napsütéses, termékeny nyári mezőn legelő tehén nyakát, miért rejti bele magát az illatos kalászfekék közé és miért takarja le János az egymásé lett, tavaszi holdvilágban ragyogó két meztelen emberi testet valami fölemelő szentséges áhitattal.

„A bujaság tavaszi áradata izzik itt előttünk, zsendítő tavaszi áradat, amikor asszonyokból, virágokból és napsugárból ömlik a megtermékenyítő kéjvágy.” (Móricz: Jó szerencsét).

A szerelem egyetlen nagy igazságára való ráeszmélés ez, példája annak, hogy az eszményítés nem a valóság meghamisítását jelenti. Ez is az ember nagy belenyujtozása a természetbe, a kultura által

enervált idegekbe való beleszivása a természet illatos zsendítő erőinek. Most már érthetjük, hogy micsoda összefüggésben van a szerelemnek ilyen felfogása azzal a fantáziával, mely a haldokló Patkó Istvánnal a tengert veteti be gabonával és Boór Bálint apját utolsó bucsuzásra kivánszorogtatja a zsendülő, holdvilágos, tavaszi kertbe.

*

Kérdés, micsoda változást hozott ez a világnézet a stílus szempontjából?

Mindenekelőtt a szavak, a betűk a zuhogó, rohanó élet valóságától valami lihegő, dübörgő dinamikát kapnak. Az írás tele lesz muzsikával, a bekezdések, fejezetek fináléjából főséges akkordokkal telített numeróztatás csendül a fülünkbe és nem tudunk szabadulni az egész nyelvezet nagyarányúságának lenyűgöző hatása alól. (Lásd a „Jaj” előszavát.)

Ujra idézem Szabó Dezső annyira jellemző mondatát, amit Bálint szobrászról, tulajdonképpen pedig önmagáról, az utolérhetetlen stílus művésztől mond. „Én minden rezdületben az élet teljes szimfóniáját élem és úgy látok és hallatok szobraim minden csücskében, hogy az nemcsak forma, de mozduló beszéd, az élet jó vagy rossz íze s nagy emlékeztetésű illat, sugárzó lélek és diadalmas test.”

Hogy egyszerű mondattal fejezzem ki: Szabó Dezső stílusa a lehető legszorosabban hozzá tapad mondanivalójához és ezzel elérte a szemléltetés nonplus-ultráját. Saját szavait idézve; egyik végzetes tehetsége, hogy mindig az a szó kerül keze ügyébe, mellyel a dolgok gyökeréig tud világítani. Pedig érzései, mondanivalói roppant végletek s elemi erők „lávázásai” és szavai mégis lépést tudnak tartani ezzel a szédítő temperamentummal.

Mik a fölismerhető titkai stílusa páratlanul szuggesztív erejének?

Szabó Dezsőnek vannak állandó szavai pld. sirás, kacagás, szereti a gyermekhez való hasonlítást, mint akiben e megmozdulást a legelemibb erővel tudja szemléltetni. Nála a természet „belemegy” „belejön” az emberbe, műveiben a látás, hallás nem egyszerű fiziológiai processzus, hanem az egész látott világ belemozdulása az emberbe. Mondataiban a mozdulatlan főnevek cselekvő igékké alakulnak, nála minden ige, elvont fogalmi pedig szerves reális anyagokká lesznek. A füledt, májusi éjszaka úgy fekszik rá a kedélyekre, mint egy roppant szerencseny kéjlány, a valóság úgy viselkedik, mint egy részeg néger bokszoló, aki fekete öklével lépten nyomon arcba vágja az anyai csókok tiszta gyermekét.

És kifejezései a legnaturálisabb hangtól a legáhitatosabb prédikációig tudnak felskálázni.

A természet nagy egységesítő hatása, erőinek monumentális arányai inspirálják emellett stílusát olyan jelzőkre, amelyekről csak úgy hemzseg ma már nemcsak minden modern könyv, hanem — persze kiflicamított használatban — a modern társalgás nyelve is. Ezek a „nagy”, az „örök” és a „roppant” jelentésű szavak, a stílus monumentális hatását nagy mértékben szuggereálják belénk.

A természetnek ugyanaz a hatása mutatkozik itt, ami például a természetet annyira kultiváló hindu művészet óriási méretű emlékein tapasztalható. Aki a természetbe merül, elkábul erőinek monumentális arányaitól és isteni tulajdonsággá avatja a nagyságot.

A természetbe való elmerülés másik elkerülhetetlen hatása a misztikumra való hajlam. A paraszt még józan, a tudós inkább racionalista, de a természetbe merülő költő már misztikus.

A természet és a beletartozó ember is a kultúra, főképen pedig a differenciált érzelmek szemüvegén át nézve tele van olyan színekkel, amelyek a csodák, a titkok és a sejtelmek rengetegét inspirálják az íróra. Hiszen a hindu költészetben szintén mennyi a misztikum és mennyi modern költőink stílusában is a csoda, a titok és a velük rokonjelentésű szó.

*

Két költőnk így bánik anyagával, a nyelvvel; az a kérdés, mi-csoda gesztusokat használnak mondanivalóik kifejezésére?

Mint minden olyan író, aki tele van programba kívánczó eszmékkel és emellett tele van leküzdhetetlen rajongó agresszivitással, így különösen Szabó Dezsőt is, könnyen fenyegetheti az a veszedelem, hogy gondolatainak érzékeltetésére igazságtalanul két táborra fogja osztani a világot s az ellenfél oldalán csak a gonosztságot látja meg, szimpatikus hőseit pedig szinte az emberi valóságot meghazudtoló tulajdonsággal fogja eszményíteni. Szabó Dezsőt, de főképen Móricz Zsigmondot, megmenti ettől a hibától világnézete, az emberről és természetről való fölfogása.

Náluk tudniillik a szereplő hős tekintet nélkül arra, hogy melyik táborba tartozik, mindig ember marad, ember tragikus hibáival, az örök jóság és igazság utáni sirásával és bájos gyermeki könnyelműségeivel. Mennyivel igazabbak ezek az alakok, mint — mondjuk — Tolnai Lajos hősei, tele maró keserűséggel vagy ördögi rosszakarattal, nem is említve Jókai mesébe illő eszményesítését. Igaz, hogy e két táborra való osztás Szabó Dezsőnél is nagyon kísért. Egyik oldalon a tragikus hazugságok és szemérmes színlelések világával, a másik oldalon a nehéz gesztusok és kiméretlen leleplezések keserű sorsu és dacos lendületű bajnokaival. Épen ezért, János, az Elsodort falu nagy embermintája, legkevésbé van fogható anyagokból összegyurva, míg a valóságban is szereplő alakok, különösen azok, akik az élet roppant harcában, mint az örök ember, mindig a jó és a rossz között ingadoznak, így Miklós és Judit is, sokkal inkább husból és vérből valók.

Mindezekről eltekintve azonban két regényírónk hősei mégis valóságosabban emberek, mint bármely előzőiké voltak.

Valami végtelen szájalom és fölemelő tragikus részvét hatja át legtöbb regényük világát, amit csak az ember legmélyebbreható szemlélete nyújthat. Hiszen épen világnézetük szerint az ember ott áll a természet rengeteg erőhatásainak gyújtópontjában és tragikus determináltságának tudata megindítóan rokonszenves vonásokkal sugározza be minden cselekedetét.

Egy alakjuk sem lehet abszolút rossz, mert világnézetük szerint senki sem tehet egészen arról, amilyen és mert nem lehet gyűlölni, senkire sem lehet egészen haragudni.

Az író ilyen felfogása magyarázza meg, hogy még világnézetének negatív képviselőit sem tudjuk gyűlölni, szánjuk őket és valami mélyen tragikus beleérzéssel kísérik néha bizony véresen nyers szatiráját is.

Hogy pedig milyen az említett világnézet negatív oldala?

„Pizkos, gyalázatos élet, mely tönkre teszi a tiszta emberi gyer-

meket. Ellenkezés a természettel, kiuzsorázása Istennek, kufárkodás a tudomány- és irodalommal és a legnagyobb emberi értékekkel. Olyan élet, amelynek aljas voltáról mindenki meg van győződve, de amit mégis mindennapi kétségbeesett ragaszkodással hazudunk magunkba, hogy elvánszoroghassunk az élet végéig". (Szabó Dezső.) „Olyan élet, amelyben nem lehet egy őszinte emberi szót kimondani, melyben észrevétlenül szőjük bele magunkat hazugságokba és gonosz félrevezetéseknek burkába, melyben észrevétlenül kötjük lábunkat béklyóba . . . Politika? excellenciás cím? államtitkárság? . . . Olyan élet, melyben nem elég a gonoszság és a rossz lélek magában, a szentesség takarójára is mindenkor szükség van". (Móricz Zsigmond.)

És mivel ez nem más, mint a körülöttünk kerengő valóságos élet, kézenfekvő az író megkísértetése: „Itt van előtted, itt mozognak, lélegzenek a hőseid, csak elő kell venni véred keserű forrágába mártott tolladat és lemásolhatod őket." Így ismerünk rá a „Segítség" való életben szereplő modelljeire.

Kétségtelenül megindítóan merész az erejük, de bátran hiszem, hogy legkevesebb a maradandó, művészi becsük. Ezek az alakok kortörténeti szempontból rendkívül érdekesek lesznek mindig, egy zseni szellemességének patinája mindig rajtuk lesz, de huszonöt év múlva már sokkal kevésbé fognak élni, mint ahogyan élnek ma.

Ahhoz a pasztell képhez hasonlitanám őket, amely még nincs egészen befejezve, csupán az uralkodó árny és fényfoltokat rakta rájuk a művész, de az előtte levő modellhez méretet vett már s ki tudja egészíteni a mellékesebb, a valóság hatásához föltétlenül szükséges részleteket is.

Huszonöt év múlva a modellek nagy része talán már nem él, a művész a képet csak vázlatosan rakta föl, velük együtt el fog veszni a festmény reális hatása.

Hiszen Szabó Dezső is az eredetit látta maga előtt, amikor a művészi vázlatot elkészítette, mi is elválaszthatatlanul látjuk a kettőt . . .

Próbát tettem olyanokkal, akik a modellt ma sem ismerték, és föltevéssem beigazolódott.

A regényíró természetszerűleg az életből, a környezetéből veszi alakjait, de fantáziájával belőlük minden részleteiben újat kell alkotnia, hogy ki tudja emelni az egész képet fölidéző lényegest és minden idők számára maradandót teremtsen. Szabó Dezsőnek nem kellett elképzelnie, maga előtt látta és úgy emelte ki belőle a lényegest, hogy előzőleg nem alkotott fantáziájával minden részleteiben újat.

Ezért Móricz Zsigmond regényeiben több az élő, maradandó, kőbevésett alak, míg Szabó Dezső regényeinek részlethatása stilusának leiró, ábrázoló ereje miatt szuggesztivebb. Jellemző például, hogy a sok leírás, ami a legtöbb regényírónál annyira untat, nála a legnagyobb, legjobban lekötő gyönyörűség. Ezért utolérhetetlen Szabó Dezső mint leiró, mint novellista, ezért jobbak regényeiben a részletek . . .

A regényírónak különben sokkal számítóbbrak, higgadtabbnak kell lennie, mint amilyenre Szabó Dezső végtelen temperamentuma képes lenne. A regényíráshoz Móricz Zsigmond paraszti nyugodtsága nagyon fontos kellék.

*

Természetes, hogy ez a világnézet, amely a kollektív embert kul-

tiválja és mindent a természet nagy erőihez arányít, a politikában demokratikus felfogású lesz és mivel az élet egyik legfőbb céljának a gyermeket hirdeti, a szó nem pártpolitikai értelmében ugyan, de fajvédő is egyszerre mind, Ugyancsak könnyen érthető, hogy e két irány összeegyeztetésével a természethez legközelebb álló demokratikus fajvédelem hordozójának a parasztot teszi meg.

Ez a momentum is nagyszerűen bizonyítja, hogy minden kor szellemi megnyilvánulása a kor emberének közös, nagy lelkiformájára vezethető vissza. Ezen lelkiforma legáltalánosabb elterjedése adja minden kor csúcspontját, új lélekformának az alakulása, de a régi lélekforma intézményeinek még-fönnállása a forradalmak korát, amely után a fokozatos összeegyeztetéssel az új lélekforma diadalra juttatása és intézményesítése következik. Ez a világtörténelem pszichológiája.

Regényíróink művei is ugyanazon lélekformának a megnyilatkozásai, amely az egész európai politikában létrehozója a demokráciának, szellemi téren a kollektív művészeteknek és a szintetikus tudományoknak, amely létrehozója az építészetben a monumentális bérpaloták leegyszerűsített formáinak, divatban a praktikusan egyszerű férfiruhának, annak a demokratikus lélekformának a megnyilatkozása, amelynek lényeges jegyeit alkotja a praktikum összeegyeztetése a művészivel, az ideális a valósággal, a konstruktív és dekoratív elemek teljes összhangja, a demokratikus józanság, egyenlőség társadalmi érintkezésben, a születési előjogokkal szemben az egyéni érték mindenfölköt való hangoztatása. Épen ellentéle tehát a barokk vagy a rokokó korok lélekformájának.

Nálunk magyaroknál ez a demokratikus fajvédelem, mely a parasztot teszi meg világnézete hordozójának, jelenleg talán sokkal korszerűbb és fontosabb, semmint sokan hinnék.

Mialatt a nyugati kultúrnépeknél egy több mint ezer évig fennálló társadalmi berendezkedés dől romba, végleg maga alá temetve az eddig uralkodó osztályokat, a kis agrár Magyarországon is egy lassu, de lebirhatatlan folytonossággal működő erő forgatja a szikkadó humusz felületét, azt a földréteget, ami már nem tud több napot, levegőt, vizet, kulturát magába szivni és a magába szivott táplálék sem terem belőle több vegetációt.

Vannak sokan, akik jajgatnak, azt gondolván, hogy halálukkal össze kell dűlnie a világnak is, amelyben haldokoltak, új népvándorlást várnak, valami misztikus mongol inváziót és nem veszik észre, hogy csak a ház dűlt össze fölöttük, sőt hogy már félig föl is építették az ujat, hogy az új népvándorlás megindult már az első amerikai szabadságharccal és hogy azóta e csodálatos népvándorlás hullámai átcsaptak keletre is egészen Oroszországig.

A nagy politikai forradalmak kora, az új lélekforma, a demokratikus lélekforma jelentkezése már a múlté, a régi lélekforma utolsó képviselői is haldokolnak már. Apáink az új lélekforma és a régi intézmények fönnállása között hasonlottak meg. A mi feladatunk a demokratikus lélekforma intézményesítése, hogy fiaink számára már egy harmonikus, egészséges új életet biztosíthassunk, — nyugaton az iparos és munkásosztálynak, nálunk elsősorban a földműves népnek.

Hiszen Magyarország agrár állam és éppen Csonka-Magyarországnak kincse, a föld ereje a paraszt. A mi feladatunk vigyázni arra, hogy ez a kincs ne legyen luxuscikkek forrása, ne legyen kevesek

apanage-a. A föld ugyan maga is vigyáz önmagára és kérlelhetetlenül ledobja megbokrosodott hátáról azt, aki elárulja őt, vigyáznunk kell mégis arra, hogy ne legyen többé az urhatnámságnak, a gőgös semmittevésnek a tanyája, (Móricz: Nem élhetek muzsikaszó nélkül) és hogy az kerüljön mindig a birtokába, aki legjobban szereti és leginkább ért hozzá, akinek mint Szabó Dezső Patkó Istvánjának és minden igaz parasztjának élete, szerelme és halála a magyar humusz.

Ez az igazi magyar nemzeti politika. Nemzeti és demokratikus és ma egyedüli egészséges alapja minden intézményesítésnek. Az új élet megteremtése ez, úgy, ahogyan azt két zseniális magyar regényíró világnézete sugallja. Az egészség forradalmának a levegője, a magyar jövő tüzes szele, Móricz Zsigmond fáklyatartójának és Szabó Dezső Boór Bálintjának álma.

Ez világnézetük legmélyebb értelmű tanítása.

Nyitrai N. László.

LELKEMBEN ELFÁRADT AZ ŐR.

Lelkemben elfáradt az őr,
Ki jöttöd leste, megviselte őt
Sok csuf kudarc: fásult-kétkedőn
Gunnyaszt ma lelkem ablaka előtt.
Sok éven át a sok kudarc erre nevelte őt.

Csengője rég, ha másod érkezett,
Szivem csendjét ujjongva verte fel,
Ha néha szól, a hangja ma fakó,
És szégyenkezve, gyorsan hallgat el.
Sok csuf kudarcból szintelen s félénk a ritka jel.

Egyszer mégis csak megjössz, — és az őr
Fürkészve néz s közönnyel elbocsájt,
Gyanakodó vén szemc megtagad,
És csengője szivemnek jelt nem ad.
Megjössz és mint az idegen, mehatsz rögtön tovább.

És lelkem ablaka előtt az őr
Csak ül tovább, de többé nem figyel,
És fásult mély álmából szivemet
A béna csengő nem rezzenti fel.
Lelkemben az őr céltalan csak ül, de nem figyel.

Takáts István.

F I G Y E L Ő

MAGUNKRÓL.

A társadalmi érintkezés zárt formái között talán legdöntőbb a vélemény, a felfogás és a hatás kialakulására, két embernek egymásfelé tett első lépése: a bemutatkozás. A színész, a művész és a közéleti vezér hatásának és érvényesülésének döntő ütközete akkor zajlik le, mikor legelőször áll szemben az ezerarcu, kritikus és kiszámíthatatlan tömeggel: közönségével. Ha az első találkozásnál — mint a kötéláncos — végig tud menni a tetszés kifeszített kötelén s nem bukik le a megnemértés, a lebirálás és lekicsinylés tátongó és elnyelő sötétségébe, nyert győzelme van.

A mai beteg magyar élet rendkívüli társadalmi, gazdasági és szociális viszonyai közepette különösképpen áll az első hatás döntő jelentőségének törvénye. S áll akkor is, mikor egy új, szokatlan, frisebb, bátrabb, erősebb hangú sajtótermék jelenik meg a nagy nyilvánosság porondján, a már előre rosszalásra vagy hozsánnázásra betegesen hajló magyar kritika pergőtüzeiben. E pergőtűz zuhogása teljes erővel érte az új magyar generációnak a magyar nyilvánosság előtt váratlanul megjelent orgánumát: az *Uj Életet* is, s most, amikor az első nagy sturm után beálló fegyver-nyugvásiban kötelességünk a velünk tartók s a távolabb állók előtt is számot adni az első nagy bemutatkozásról, e számbavétel *győzelmet* jelez.

Az első hatás döntő jelentőségének tudatában indították utnak az *Uj Élet* szerkesztői és kiadói az ismeretlen folyóirat első példányait a könyvkereskedésekbe és az ujságárusítók polcaira. Nem tudták és nem is akarták a külső megjelenés eleganciájának, piperkőcségének bombaként ható potemkin színeibe és formáiba öltöztetni az *Uj Életet*, nem engedte ezt meg elsősorban a lap mögött csoportosuló író és olvasótábor jellege, s másodsorban álljt parancsoltak a nyomdatechnika mai határtalan lehetőségei elé a saját magunk pusztá erejéből, lelkesedéséből és magunk-bizásából megteremtett nyomdánk egyszerű betűi és gépei. A *Centrum Kiadóvállalat*, melynek egyre bővülő és terjeszkedő nyomdaüzeméből kerülnek ki havonként az *Uj Élet* iveri, szülötte és hordozója a háborus években vérző, de utána annál merészebb sudárral életbe, tettbe és célokba szökkenő 1918—1920-as egyetemi ifjuságnak. E véres poklokban és harci dárídókon keresztülgázolt ifjuság lobogó energiáit nem a békeévek politikai tüntetéseiben és fáklásmeneteiben élte ki, hanem talán akkor lekicsinylett s koravénnek tartott meglátással, gazdasági szervezetek létesítésének fárasztó küzdelmeibe vezette le az egyetemek padjaiban le nem kötött erőit s képességeit. Így születtek meg a *Centrum* szervezetek s így indultak meg a Köztelek utcai régi dohánygyár egyik szárnyépületében a *Centrum Kiadóvállalat* nyomdagépei.

A nagyhangon — a címlapon a feltűnő formák és színek tobzódásával — mostanság sűrűn meginduló (de az első évfolyam első számával azután végleg el is hallgató) lapokkal ellentétben, ha a szürke szín komolyságában is szerénykedett eddig az *Uj Élet*, a teljes függetlenség, a saját nyomda, a belsőben biztosított új hang, az élet minden kis mozzanatára is felfigyelő s igazságot kereső véleménynyilvánítás fel nem fogható erőt, biztosságot s a lelket megfogó hatást eredményeznek.

Nem egyes hőrszényü mecenások, kikilincselte s kiprotekciózott szubvenciók, nem érvényesülni akaró, törtető ifju titánok szülötte az Uj Élet. Egy generáció történelmi szükségyszerüése teremtette meg e generáció mai képviselői és tömegei részére eszközül és fegyverül. Ezért nem volt szükség az utca részére kiabáló, üzletszerű propaganda eszközökre sem. Nem volt szükség drága és ordító reklámra, nem volt szükség megfizetett tömjénező kommunikékre sem. Kerültük a szalmalángszerü hangösséget s nem dobtuk ki a rosszindulat s meg nem értés prédájára az Uj Élettel a féltve takargatott, gondosan örözött eljövendő uj magyar életet.

Mindezek ellenére, az Uj Élet mégis gyöztesen futott be első futamában is a célvonalba s azóta egyre szaporodó számai a sikerek sorát halmozták fel a mai kedvezőtlen társadalmi, kulturális és sajtó viszonyok irdatlan mocsarában is. Eltekintve a velünk érző, fellélekző magyar lelkek lelkes, egyre növekvő taborától, a munkatársak újabb és újabb magyar tehetségekkel egyre szaporodó soraitól, a magyar sajtó szokatlanul s jelentősen felfigyelt az Uj Élet megszületésére. Emlékeztetésül s munkánk további erősítésére sorba ide iktatjuk: kik voltak azok, kiknek az Uj Élet több volt a mindennapi élet egy futó jelenségénél.

A *Magyarság* így ír:

„A magyar élet züllésének legszomorubb jelensége talán a teljes érzéktelenség a nemzet nagy életproblémái iránt. Mintha semmit se okultunk volna a háboru, a forradalmak és megcsonkítás nagy tanulságiból, ugyanazokon az elkésett korcs problémákon rágódva, ugyanolyan szomorü álgentri mentalitással folyik tovább a tizenhárom vármegyére zsugorodott ország politikai élete, mint háboru előtt. Európában mindenfelől uj eszmeáramlatok járnak át a társadalmakat, uj politikustípusok váltják fel egymást, csak nálunk nem mutatkozik a kicserélődésnek semmi jele. A parlamentnek, a politikai életnek ugyanaz a karaktere, mint huszhuszonöt év előtt, csakhogy ez a karakter ma már karaktertelenség, Balkán, az epigonok anakronizmusa. Mintha egyáltalán nem volna uj generáció, uj célokkal, uj lobogókkal s örökre bezáródott volna közéletünk horizontja.

Ezzel a napról-napra riasztóbb jelenséggel szemben üti meg a hangot egy most meginduló folyóirat az Uj Élet. Antal István dr. és vitéz Nagy Iván dr. a meginduló nemzetpolitikai szemle szerkesztői, mely már a bevezető cikkében is uj, bátor, harcos társadalmi életszemléletet ígér: a legifjabb nemzedék politikai világnézetének bátor megnyilatkozását.”

Az első szám tartalmát ismerteti, majd így végzi:

„Hogy az Uj Élet meg fog-e felelni kitüzött hivatásának, az attól függ, hogy megtalálja-e azt az egységes irányítást, mely egységes szinte forradalmian fiatal hangot ad majd a folyóiratnak és csakugyan maga köré vonza-e az uj generáció értékeit.”

A *Községi Közlöny*, a jegyzők hivatalos lapja bevezető cikkben teljes részletességgel ismerteti az Uj Életet létrehozó okokat s találóan jellemzi hivatását. A cikkből egy pár részlet:

Az elmúlt hetekben kezembe jutott egy felhívás, mely arról szólt, hogy a világháboruban és az azutáni években az élet nagy vizsgáját kiállott, de a mai társadalmi berendezkedésben és hatalmi viszonyok közepette elhelyezkedni nem tudó fiatalok folyóiratot indít, melyben megvitatja a saját sorsával összefüggő kérdéseket, ezenfelül azonban meg akarja világítani mindazokat a problémákat, melyeknek elhanyagolt volta megmérgezi a magyar közélet levegőjét és megakadályozza a fejlődést.

Nem uj dolog a történelemben, hogy a fiatalabbak szembehelyezkednek az öregekkel. Ez jóformán az élet örök körforgásának törvényszerüése. Az idősebb ember saját boldog gyermek- és ifjukorának viszonyait rozsás színben látja és azt hiszi, hogy nem az ő egyéni érzései miatt voltak akkor kedvezőbb benyomásai, hanem az akkor érvényben volt intézmények és berendezések miatt. Ragaszkodik tehát ezekhez, meg akarja hosszabbítani uralmukat. Ezzel szemben a fiatalabbak azt látják, hogy tudásuk és tettejük elé áthághatatlan akadályokat állít az öregebbek merevsége, változásoktól irtózása, sőt önzése is, amennyiben a

hanyagló erejű emberek is ragaszkodnak azokhoz a kedvezőbb társadalmi elhelyezkedésekhez, amelyekre a fiatalabbak jogos vagy jogtalan ambíciói, hatalomvágy és családalapítási ösztön következtében törnek.

Ez az ellentét olykor tragikus kirobbanásokhoz vezet, forradalmi jelenségekben nyilvánul meg. Azokban az államokban és nemzeteknél azonban, ahol az életöztön egészséges, békés kiegyenlítődése megy végbe: az öregebbek belátják, hogy a fiatalok tettereje és bátorsága teszi egyedül lehetővé a fejlődést, a fiatalabbak pedig tudatára ébrednek annak, hogy az öregek tapasztalata és közreműködése nélkül szakadások állnának elő a fejlődésben. Mintapéldája annak, hogyan lehet két nemzedék erejét és előnyeit egyaránt felhasználni: Anglia, mely a fiatalabbakat az ipari és kereskedelmi cselekvő működésben, a közigazgatásban és főleg a gyarmatokon foglalkoztatja önálló hatáskörben, míg az öregebbek töltik ki a politikai irányítás, önkormányzati és egyesületi élet kereteit.

Természetesen Csonka-Magyarországon ez a kérdés is a legnehezebben megoldható feladatok egyike. Ezen a szűk területen sűrűsödött össze egy 20 milliós birodalom csaknem egész intellektuális rétege; e mellett éppen az egységes gazdasági terület megbontása és a nagy háborút követő világgazdasági krízis oly megélhetési viszonyokat teremtett, hogy mindenkinek a betevő falat szempontjából van szüksége az utolsó fillérre. Ilyen körülmények között nem várhatjuk azt, hogy akár az élemedett kereskedő és iparos visszavonuljon az üzletől, akár a megmaradt kevés földbirtokos átadja a birtokkezelést fiatalabbaknak, akár a törődött köztisztviselő saját maga kérje nyugdíjazását vagy az elöregedett orvos, ügyvéd abbahagyja működését. Mindenki görcsösen ragaszkodik helyéhez az utolsó lehelletig, mert a hely feladása nemcsak kirívó életszinvonali csökkentést jelentene a legtöbb esetben, hanem egyenesen a létminimum aláesülését.

Szegfű Gyula gondolkozásra serkentő könyve óta köztudattá vált a három nemzedék elnevezés, melyek elseje a 40-es évek reform korában élt, a második a kiegyezés első évtizedeiben, míg a harmadik a mi korunk öregjeiből áll. Nem könnyű ma még bírálatot mondanunk ennek a harmadik nemzedéknek viselkedéséről, hibáiról és érdemeiről. Ugy látjuk azonban, hogy míg az első nemzedék kérdéseit megoldotta, a második megkerülte, a harmadik elhanyagolta. Nem mondhatjuk egyenesen, hogy ez a harmadik nemzedék felelős az ezeréves Magyarország intézményeinek ideiglenes bukásáért, azt azonban mindenesetre megállapíthatjuk, hogy időben az ő tulhosszura nyult uralmukkal esett egybe ez az esemény és abban része volt annak a megalkuvó, tehetségeket irtó, szürkeségeket dédelgető szellemnek, mely ennek a harmadik nemzedéknek egyik legsajátosabb tulajdonsága.

Felnőtt azonban időközben egy negyedik, sőt ötödik nemzedék is, mely véres csaták forratagában, kétségbeesett forradalmi kísérletekkel törekedett megelőzni az előző nemzedékeknek a hatalom és egyéb jó helyeket elfoglaló és már koruknál, megelőző működésüknél fogva maradi gondolkozású tagjait. A negyedik nemzedék kivétel nélkül, az ötödik nemzedék többségében abban a korban van, hogy most már nemcsak saját maga, hanem a nemzet érdekében is érvényesítenie kellene tudását, meg kellene kapnia munkalehetőségeit. Ezzel szemben azt látja, hogy a hatalom részesedéséből teljesen kizárják és ezerszámra sínylődik a munka, a megélhetés legprimitívebb formái között az önálló lét, a családalapítás lehetősége nélkül. Most még azt is meg kell érnie, hogy olyan eszmék és olyan egyének kezdenek felmerülni, melyek tehetetlenségükről, ellenálló erejük hiányáról 1918-ban bizonyosságot adtak, egy jól szervezett hatalmi csoport azonban elhitheti a könnyen-hívó közönséggel, hogy ezektől az emberektől és ezektől az irányítóktól való eltávolodás volt az összeomlás oka, nem pedig éppen ezeknek az önmagukat túlélt embereknek és áramlatoknak gyengesége, az aktuális kérdésektől elzárkózása, kicsinyes önzése és tervszerűtlensége.

Becsületére válik a negyedik és ötödik nemzedéknek, hogy ilyen körülmények között a maga egészében nem megy át a tulzó radikális táborba, sőt elsőnek siet a nemzeti ügy és a magyar öncélúság védelmére azzal, hogy kimutatja mennyire nem azonos a harmadik nemzedék tehetetlen egyéneivel és lehetetlen áramlataival. Az ifjabb nemzedék megmozdulásának egyik jele az a mozgalom, amely az „Uj Élet” folyóiratban csucsosodik ki. Valóban új élet kell Magyarországnak, új életformák, átértékelése mindazoknak a jelenségeknek és egyéneknek, melyek a jövő szempontjából számba jöhetnek. Minden értéket megmenteni és semmi fölösleges terhet nem vinni be a jövőbe. Ez ma minden élni akaró nemzetnek a problémája.

Ezeket a jelentősebb megemlékezéseken kívül hosszabb-rövidebb közleményben az összes fővárosi és vidéki hírlapok, hetilapok s különösen

a gazdasági szaklapok irtak az Új Élet megindulásáról s azóta is a megjelent számok tartalmát állandóan ismertették. Megemlékeztek rólunk: Abony és Környéke, Alföldi Népművelés (Hódmezővásárhely), Bajai Ujság, Budapesti Hirlap, Balatonfüred, Békési Hirlap, Bihar Népe (Berettyóújfalú), Belső Somogy (Curgó), Békésmegyei Hirlap (Gyula), Baross Szövetség (Bpest), Borsod (Mezőkövesd), Ceglédi Keresztény Ujság, Ceglédi Kisgazda, Ceglédi Hirmondó, Csongrádi Ujság, Dunántul (Pécs), Drávavölgye (Bares), Dombóvári Hirlap, Délszabolcs (Nagykálló), Duna-Tiszaközi Hirlap (Nagykörös), Dunántuli Szántóvető (Kaposvár), Esztergom, Esztergom és Vidéke, Felső Bácska (Jánoshalma), Független Hajduság (Hajduszoboszló), Fehérmegyei Napló (Székesfehérvár), Fehérmegyei Hirlap (Székesfehérvár), Félegyházi Közlöny (Kiskunfélegyháza), Földművelési Értesítő (Bpest), Gyoma-Endröd Vidéke, Gazdasági Népiskola (Berettyóújfalú), Gyomai Ujság, Hangya (Bpest), Hajdúföld (Debrecen), Hajduböszörmény és Vidéke, Hatvan és Járása, Hatvani Ujság, Hir (Szombathely), Jász Hirlap, (Jászberény), Jász Ujság (Jászapáti), Jászvidék (Jászárokszállás), Kisgazdák Lapja (Pécs), Körösvidék (Békéscsaba), Kemenesalja (Celldömölk), Kőszeg és Vidéke, Közérdek (Monor), Kecskeméti Lapok, Kiskörös és Járása, Kiskunhalas Helyi Értesítője, Kunsági Hirlap (Kiskunmajsa), Kecskeméti Közlöny, Kalocsai Ujság, Karcagi Napló, Kerka Vidéke (Lenti), Kamarai Értesítő (Győr), Köztelek (Bpest), Keresztény Nő (Bpest), Közmunka (Bpest), Levente (Bpest), Mezőföld (Enying), Munka (Salgótarján), Mosonvármegye (Magyaróvár), Marosvidék (Makó), Mezőkövesd és Vidéke, Magyar Jövő (Miskolc), Mohácsi Hirlap, Magyar Közigazgatás (Bpest), Mezőgazdasági Ujság (Bpest), Mezőtur és Vidéke, Magyar Falu (Bpest), Magyar Iskola (Bpest), Magyar Cserkész (Bpest), Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönye (Bpest), Mezőgazdák (Bpest), Magyar Gazdák Szemléje (Bpest), Magyar Róna (Kecskemét), Magyar Ujság, Mone, Magyar Népiskola, Nemzeti Ujság, Nógrádi Hirlap (Balassagyarmat), Nyirvidék (Nyiregyháza), Nagyköros Hiradója, Nagykuság (Kisu szállás), Nemzetnevelés, Népakarat, Néptanító Lapja, Nyolcórás Ujság, Nemzeti Élet, Orosházai Friss Hírek, Pápa és Vidéke, Pápai Hirlap, Pesti Tözsde, Pestmegye, Rákos és Vidéke (Rákosszentmihály), Sárospatak, Sárospataki Hirlap, Sümeg és Zalaszentgrót, Sümegi Ujság, Somogyi Ujság (Kaposvár), Szarvasi Közlöny, Szarvasi Hirlap, Sarkadi Hírek, Soproni Hirlap, Szatmár és Bereg, Székesfehérvári Friss Ujság, Szegedi Új Nemzedék, Szabolcs Népe (Nyiregyháza), Szentesi Kisgazda, Szolnok és Vidéke, Századunk, Tapolcai Ujság, Tolnamegyei Ujság, Tiszántuli Gazdák (Debrecen), Tiszajobbparti Mezőgazda (Miskolc), Technika, Tanítók Szövetsége, Új Nemzedék, Új Barázda, Ujsomogy (Kaposvár), Új Gazdaság, Vitézek és Gazdák Lapja, Veszprémmegye (Veszprém), Veszprémi Hirlap, Vármegye, Vállalkozók Lapja, Zemplénvármegye (Sátoraljaujhely), Zala vármegye (Zalaegerszeg), Zalai Közlöny (Nagykanizsa).

A többiek hallgattak. Egyedül a nemzetközi szabadkőművesség magyarországi revüje: A Századunk emlékezik meg lekicsinylő hangon:

A lap nem valami tele tarisznyával indul. Mindössze három verszegény cikk van benne. Az egyiket Weis István írja az 1918-as girondistákról, kik alatt a klerikális és ellenforradalmi szervezkedés első utnak indítóit érti... A másik cikket Gesztelyi-Nagy László írja a tanyakérdésről. Néhány számadat felsorolása után közismert dolgokat fűz csokorba. Balla Borisz a szovjet kultúra apokaliptikus síséről ír. Apodiktikus módon. Nincs módunkban megítélni, hogy állításai mennyiben felelnek meg a titokzatos orosz valóságnak... A lap Figyelő rovata gyenge. De remélhetőleg megerősödik, mire munkatársai a negyedik és ötödik generációból legalább a harmadikba felnőnek.

Természetesen — s ezt bevalljuk — mert hiszen őszinte, nyílt s igaz közelséget akarunk magunk s az olvasónk között kimunkálni, félve és aggódva lestük megjelenő számaink nyomán az elhangzó s leíró kritikákat s véleményeket. Mint az első tárlatán a kezdő művész, bizva s reménykedve hallgatja a képe előtt megálló tömegben az elejtett

véleményeket, az Uj Élet munkásai is hasonlóképen veszik és várják az egymást követő számok nyomában leszűrődő kritikákat. Ezek eddig céljaik, törekvéseik részére megértést és megbecsülést jelentettek. A legelső pillanat döntő hatását tehát javunkra könyvelheti el a hátunk mögött álló tábor. E hatást az Uj Élet szerkesztői és kiadója a további munka folyamán rögzíteni s a belső tartalom és a külső forma egyre jobbra és tökéletesebbé való munkálásával fejleszteni akarja és fogja.

Radnóti István.

RÓMA—BUDAPEST.

1918 november 4-ét irtak; a Vittorio Veneto napján elnémult a harci zaj és a Piavétól Asiagóig véget ért a világtörténelem egyik legmeggrázóbb csatája, amelynek résztvevői, olaszok és magyarok saját vérük hullásával már akkor megpecsételték a két nemzet örök békéjét. Mert ebben a nagy csatában az olaszok és magyarok egyaránt csak katonák voltak. Hűséggel, becsülettel harcoltak és sohasem árulták el lobogóikat. Lovagias küzdelmet vívtak, lovagias eszközökkel. Megbecsülték egymás harci ereényeit.

Mindkét félből mintha hiányzott volna az ilyenkor elengedhetetlen kölcsönös gyűlölet és egymásiránti tajtékozó utálat. A magyar csapatok nem úgy vonultak vissza a küzdőtérrel, mint egy gyűlölködő, legyőzött ellenfél s a sok ezer magyar hadifogoly sem tudta meggyűlölni volt ellenfelét. Pedig a monarchia szedett-vedett nemzetiségi elemeivel telepékelt armádiának vezetősége, ha baj volt valahol, csak a megbízható magyar csapatokat tüntette ki bizalmával. És ezek a remek magyar legények meg is feleltek kötelességüknek. Legjobbaink hullottak el az öldöklő, véres küzdelemben, amelyben végül is a porondon maradt az igazi gyűlölt ellenfél: az osztrák császárság és egy halálra ítélt dinasztia. Ők voltak az igazán nemes vadak. Értük, ellenük folyt az életre-halálra szóló küzdelem.

Ma már mindkettő megsemmisülve a porban fekszik. A korhadtt császári rendszer évszázados bűneit ma már jótékony feledés borítja s a világtörténelem gyorsvonatával száguld keresztül a szentimentális ancien regime ma már jelentéktelenné zsugorodott emlékein.

Az egykori ellenfelek ma már barátok, vagy legalább is semlegesek. Akik ma mégis ellenfelek, azok örökre azok is maradnak. Ezeket azonban túléli az igazság ereje. Csak önálló, élni és fejlődni akaró nemzetek vannak. Nagyok és kicsinyek. A nagyok között is egyik legelső helyen: *Olaszország.*

De nem a régi Olaszország. Egy egészen új, megfiatalodott, megerősödött egységes nagyhatalom, amelynek népszerűségét már nem az 1799 július 14-iki „szabadság, egyenlőség, testvériség” triumvirátusa determinálja többé, hanem a *Marcia su Roma* sokkal ézszerűbb és fenköltebb „három parancsolata.” *Mussolini* Olaszországa — 1922 október 28 óta — a felelősség, tekintély és fegyelem országa, amelynek politikai, gazdasági és kulturális biztonságáért, haladásáért a feketeinges légiók milliói életükkel felelnek.

Ez az Olaszország fordítja most felénk őszinte érdeklődését s ezt az érdeklődést viszonzzuk mi is hasonló őszinteséggel. Az őszinteséghez azonban ez esetben még nagyfoku éleslátás és valóban dicséretre érdemes célszerűség is járul. A politikai, gazdasági és kulturális sorrendnek ez esetben indokolt felcserélése politikailag is oly erős ütőkártyának bizonyulhat, hogy talán egymagában is döntő szóhoz jut a tervezett akciók eredményteljes lebonyolításánál.

Kétségkívül első helyen állanak a barátsági szerződések. A politikai garanciális kérdések rendezése is súlyos feladat. Az sem lehet kétséges, hogy a magyar tengeri kikötő, *Fiume* problémája viszont egyik legelsőrendű közgazdasági postulatuma az országnak. Mégis, úgy látjuk, hogy helyes taktikát követünk, ha kulturális téren zuditjuk utjára az első komoly orientációt. Mert a politikai és gazdasági közeledéshez a kulturális barátságon át visz az út.

Róma és Budapest egymáshoz való kulturális közeledését azonban nemcsak a történelmi és szellemi kapcsolatok indokolják, Vannak szempontok, amelyek e szellemi együttműködés egymásra utaltságát közép-Európában egyenesen kierőszakolják. S miután minden kultur központ a vele bármely oknál fogva azonos hangszerelésű szellemi élettel kapcsolatot keres, következőleg ezen kulturális igényeinek kielégítését csakis onnan várhatja, ahol a közös történelmi múlt vagy irodalom-művészeti emlékek fennforgásán kívül ezt a szükségletét tényleg meg is találja. És ez legyen a trianoni Magyarország kulturális fejlődésének egyik legbiztosabb elismerése, hogy Róma, a világháború utáni európai hegemonia egyik legerősebb bástyája éppen Magyarországot tisztelte meg közeledésével.

Nagyon sokszor beszélünk kulturföleléről, talán néha akkor is, amikor nem időszerű. Egy azonban bizonyos, hogy a sokszor hangoztatott kulturfölel elmélet ezzel a római vállalkozással most tényleg időszerűnek bizonyult és a szomszédos államok legnagyobb meglepetéssel párosult idegeskedésére Európa közvéleménye elé állította a Duna medence négy nemzetének kulturális fajsúlyát és szellemi értékét.

Mussolini bizonyára *Prágát*, *Bukarestet* vagy *Belgrádot* is kitüntette volna a politikai planétán tájékozódó reflektorának kereső sugaraival; úgy látszik azonban közülök egyik sem bizonyult alkalmasnak e barátságára. Így hát a területileg ugyan legkisebb, de kulturális szempontból legelső trianoni Magyarország megelőzte és háttérbe szorította az utód-államokat.

Hiszen meglehet, hogy idővel az olasz kormány kiszélesíti közép-európai érdek szférájának kereteit és akkor a mostani néma szereplők is szóhoz jutnak. Addig azonban még sok minden más fordulatot vehet. Kétségkívül az S. H. S. állammal való viszonya szorul majd legelőször revízióra. A balkáni helyzet koránt sincs még nyugvó ponton. Az Albánia feletti olasz protekturátus kérdése a Budapesten járt *Markovich* volt jugoszláv igazságügyminiszter megnyugtató nyilatkozatának ellenére sem fog úgy látszik békés megoldást eredményezni.

Különös véletlen, hogy épen ezekben a külpolitikailag is feszült időkben Rómában az olasz-magyar kulturális kapcsolatok elmélyítése s talán rövid időn belül a fiumei kikötő kérdése dominálják az olasz kormány közép-európai koncertjének műsorát. Nagyon valószínű, hogy ez a római kirándulás nem fog eredményeiben egyesegyedül az új Collegium Hungaricum épületének kijelölésére s annak átépítésére szorítkozni. Az a megkülönböztetett módon kitüntető pazar fogadtatás és állandó ünneplés, amely a magyar kormány Rómába utazott tagját mindenütt nyomon kísérte arra enged következtetni, hogy e szerény kulturmisszió keretei rövidesen szűknek fognak bizonyulni és Mussolini valóra váltja az olasz kamarában még 1922 november hó 16-án elmondott nagy beszédjében Magyarországot is érintő elhatározását, mely szerint mindent el fog követni, hogy a két ország gazdasági összeköttetését intézményesen előmozdítsa. A kulturális és gazdasági közeledés azután önmagától nyit majd ajtót a harmadik, de egyben legfontosabb tényezőnek: a politikainak, amelynek létjogosultságát, célszerűségét és őszinteségét ma már senkisé is vonhatja kétségbe.

A KUBIZMUS HUSZADIK ÉVFORDULÓJA.

Montparnasse és Montmartre emlékezik. Husz évvel ezelőtt történt, — kétszáz évvel ezelőtt történt, — 1906-ban történt, hogy a *plasztikus tény* megváltó korszaka hirtelen elkövetkezett.

A történelem optikája eléggé különös. A dolgok egy darabig folynak megszokott ütemükben, egy év ritmusa huszszor ismétlődve husz évet ad s tudjuk, milyen messzire kell kinyujtanunk kezünket, hogy ujjaink huszéves multba érjenek. Az idő távlatai is olyan biztosnak tünnek, mint a derék euklidesi téré. Aztán hirtelen jön egy szakadék, megbomlik a ritmus, különös elaszticitással kinyulik a tér, elvesz a tájékozódó biztonság. Valami hideg űrben usztunk bizonytalan időkig. Zsebóráink, mint objektivebb lények, váltig tanuskodnak róla, hogy ez idő körülbelül négy év volt. Mi csak azt éreztük, hogy az emberiség e krizisében az organikus idő nagyot zökcent s ritmusa, amely az egyetlen történelmi érték, többé nem lön követhető.

Magunkhoz térvén, egy kezdet partjain találtuk magunkat. S ha tekintetünket a tulsó partra akarjuk vetni, szemizmainkat úgy kell beállítanunk, mint aki egy évszázados ut messzeségébe tekint. 1906. A csillagászati évek nem esnek egybe a közénk eső távlát mértékével.

Az évek ritmusa lassan visszazökken s mi folytatjuk utunkat, folytatjuk valamennyien, az új vidékeken. Együtt megyünk-e mindnyájan? Huszadik évfordulótok e napján reátok pillantunk: hogyan, kubisták, ti nem repültetek át az évszázados szakadékokon?

Az optika még egyre bonyolul. Itt vagytok mellettünk, kezét fogunk egymással és egymás szomszédjában lakunk. S ha rátok nézünk, látjuk, hogy ti a régi parton álltok. (És hányan és hányan vagytok ti, kubisták és mások, akikhez közvetlen kézfogásnyi közelből szólunk s hirtelen látjuk, hogy messzebb vagytok, semmint a hang elérhetne hozzátok.)

De néktek, ha őszinték vagytok, így kell felelnetek: — „Hasztalan dörzsöljük szemeinket, nekünk a husz év csak husz év (avagy talán csak kettő?). Hasztalan emlékezünk: a mi utunkra nem táruult határszakadék. S mégis lábaink, mintha századdal öregedtek volna, nagy fáradtságot éreznek. Az optikánk nem változott; a ma a tegnapunkkal határos, de valami „roppant idő raktározódott izmaink fáradtságába tudtunkon kívül.“

(Oh balgák, lehet-e kivonnia magát bárkinek is az idő alól, melyet az Isten él át?)

Ott hagytuk félbe, hogy a logika teret kívánt. Az ész relációi kézzelfoghatóvá akartak sűrűsödni. Ott hagytuk el, hogy egyszerre, éreztük: minden geometriává, — lelkünk felületeivé s köbjeivé vágyodott alakulni. S valaki, — mintegy véletlenül — kimondta a szót: „*Cubisme*.“ Talán Matisse volt? „*Trop de cubisme*“, — idézi Cocteau. Talán Braque, Picasso? — Nem nagyon fontos: de a kicsinyeknek lön valamijük, ami bámulatosan pótolja a teremtő erőt: egy tárház, formulákkal telten.

A nagyoknak pedig valamijük, ami itt-ott ökonomikusan lezárhatta a szemhatárt. (De hát voltak-e az egy Picasson túl igazán nagyjaik?)

S többé legalább nem kellett érzelmet és hangulatot hazudni ott, ahol már régen kiapadt minden emotio. A híres piktor-orvvadásznak nem kellett többé kirándulnia, hogy leteritse ama felpanaszolt napi tájképet.

S az anekdota sem kell már. Greconak még ürügyül, szenteket és keresztlevételeket kellett ábrázolnia, hogy a színek és felületek semmitől sem kötött tiszta logikájához közeledhessék. A mi képeinknek nincs címük. A mi képeink címe egyszerűen és mindentmondóan: *Peinture*. A mi számunkra csak az ész relatioi vannak, melyek a festészetbe törve, a színek geometriáját alkotják.

„*Mais vous vous trompez de métier. Faites de la mosaïque, de la décoration,*“ — szólott hozzánk Klingsor. És sokan szólottak így utána. Ez fáj.

Nem, a kubizmus nem a szemek öröme; az ész öröme. amint besiklik a szemeken. Az intelligentiájé. Alapstrukturánknak, a logikának testé válása ez.

S leltük ez örömünket a megváltó intelligenciában, az Urnak 1906-ik évétől kezdve; amaz időben, mikor a tér és a logika lelepleztetése után az *Evolution Créatrice* már kijelölte jövőül az ellenkező irányt.

„Nem! nem! — tiltakoztunk. — Guillaume Apollinaire, kiáltst tele a Várost. A ráció itt a törvényes ur. S a művészet: a kubizmus. A világ rendje most és mindörökké *matematikai*.“

A gyűlölet és a harc nagy volt. Az *Institut*, még a *Quai d'Orsay* is belekeveredett olykor. Aztán teremtek az elméletek. Mindenki tudta — s mindenki másképen, — miért egyetlen ut a kubizmus. És egyvalaki mindig alkotott, mindig friss volt és ifju. Egyvalakinek buvárruh a volt a kubizmus, leszállásul a mély vizekbe. Ahonnan sűrűn meg is tagadta a *köböket*. Picasso.

„És most is csak itt vagyunk. Picasso alkot. S Montparnasse és Montmartre mütermében hegyekké nő a színek geometriájának termése. Változás is van. Csak ennyi: Apollinaire nincs többé. S Cocteau minapában levelet irt, — igen — az Egyház nagy doktorának, Jacques Maritain-nek s belátta, hogy a legfőbb geometria Szent Péter hierarchiájában lakozik. De mint neo-katolikus is hithű kubista maradhat.

*

Talán, maradandóbb emlékeztetés céljából, komolyan vehetnők az emléktáblatervező szelid iróniájú propozícióját s a Rue de Ravignan 13 szám alatt, a nagy atelierben falba kéne illeszteniünk a márványlapot:

ICI
FUT INVENTÉ LE CUBISME
M. ARMAND FALLIÈRES
ÉTANT
PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE
ET M. DUJARDIN — BEAUMETZ
SOUS-SECRÉTAIRE D'ÉTAT AUX BEAUX ARTS

A JOGÁSZNEVELÉS MEGJAVÍTÁSA.

Az ügyvéd és bíró sohasem veszti el a pert, legfeljebb a fél lehet vesztes — szokás ironikusan mondani. Ugyanezt alkalmazni lehet a közigazgatási tisztviselő elő tartozó ügyekre is. A jogász képzettségének hibái és fogyatékoságai nem annyira rajta, mint inkább a közönségen bosszulják meg magukat. Így nézve egyetemes érdeküvé válik a jogásznevelés kérdése és ez talán megengedhetővé teszi, hogy Némethy Imre dr. megfigyelésekben és gondolatokban gazdag cikke után ismételen foglalkozzunk a témával, újabb nézőpontokat nyújtva a reformálás stádiumába érkezett kritikának.

A legközkeletűbb panasz a jogászképzés ellen az, hogy — függetlenül a tananyag helyes vagy helytelen összetételétől — maga a tanulás nem folyik komolyan, a vizsgák rostája nagyon ritkaszemű vagy legalább is sok helyütt át van szakadozva, úgy hogy érdemes-érdemtelen keresztül esuszik rajta. Ennek a közhitnek igazsága ugyan tanáronként erősen változik, annyi mégis bizonyos, hogy intézményes módon kellene gondoskodni a szigorubb vizsgamértékről. Egyik legfontosabb eszköze volna ennek, hogy a vizsgák ne csak a szabályzat betűje szerint, de a valóságban is bizottságok előtt történjenek, ami külsőleg és belsőleg egyaránt növelné a vizsga komolyságát, de egyben a szolidan készülő jelölt számára megadná az alapos kikérdezés megnyugtató biztosítékát is és egyenletesebbé tenné az elbírálás mértékét. A szigorúság feltételeiről szólva paradoxul fog hangozni annak sürgetése, hogy a vizsgák korlátlanul ismételhetők legyenek; enélkül azonban a humanitás érzése majdnem mindig keresztültöri a szigorúság elvét, úgy hogy a vizsgák színvonala éppen akkor volna merevebben fentartható, ha ezt a feszélyező körülményt is megszüntetnék.

De egyoldalúság volna a hibákat egyedül a jogtanuló fiatalságban keresni és a javításban egyszerűen drákói rendszabályokkal beérni. Szigorú cenzurát csak ott lehet alkalmazni, ahol a komoly készülési feltételeit is megadják. Ma lehetetlen helyzetet teremt az, hogy egyes vizsgatárgyakhoz semmiféle tankönyv kijelölve nincs, holott ilyenre az előadások rendszeres látogatása mellett is feltétele-

nül szükség van; de másfelől a tanulás realitását és fogható eredményét veszélyezteti az is, amidőn egy-egy vizsgára (szigorlatra) néha több ezer oldalnyi anyagból kell készülni. Jórészt éppen ez fejlesztette ki — különben sem exakt tárgyakról lévén szó — a hozzávetőleges modorban való tanulás szokását. A mai helyzet a sokat markolás, keveset fogás tipikus példáját mutatja (nem a tárgyak szükséges sokféleségét, hanem a tanításhoz használt munkák terjedelmességét értve alatta). Ezen a most felsorolt kettős visszásságon könnyen segítene: ott, ahol ez még teljességgel hiányzik, megfelelő tankönyvek írása, ami a tanári tudományos munkásságnak ugyis szokásos — és nem is hálátlan — része; ott, ahol pedig ennek akadályja van, a tanár felfogásához legközelebb eső kézikönyvek valamelyikének hivatalos tankönyvvül választása; és pedig ha akár ezek, akár amazok a tankönyvek egy megszabott maximális terjedelmen túltengének egyes tipográfiai vagy egyébként elkülöníthető részek kihagyásával. Tanulni s éppen jogot — csak szabatos modorban lehet; szétfolyó olvasgatás nem lehet tanulásra alkalmas.

Ami speciálisan a »jogi« doktorátus sok gunnyal emlegetett kérdését illeti, mindenekelőtt meg kell mondanunk, hogy akik a köztudatban mint jogi doktorok szerepelnek és nagy mennyiségükkel ezt a címet devalválják, legnagyobbbrészt nem jogi, hanem ugynevezett államtudományi (politikai) doktorok, ami lényegesen enyhébb minősítési fokot képvisel. Ha tehát a nagyközönség és az illetékes fórumok igazságosak akarnak lenni: különböztetniök kell az ítékezésben, különösen amikor halálos ítélet kimondása forog szóban. (Akik különben idegenimádatban szenvednek és a magyarországi doktorjáványt is az itthoni állapotok fölényes rosszálásával szeretik emlegetni, vigasztalást meríthetnek a németországi statisztikából, ahol hasonló ragályossága van a doktori címnek).

Nem mindenki tudja azt, hogy a magyar jogtudományi doktorátus megszerzéséhez a három alapvizsgán túl további három szigorlatot kell letenni 11 tantárgyból és a budapesti egyetemen ma használatos kézikönyvek ezt az anyagot körülbelül 6000 oldal terjedelemben öle-

lik fel, sokszor a legfinomabb disztinkciók árnyalásaival, egy nagy részében pedig a memóriát túlterhelő tételes anyaggal. És természetesen az államtudományi doktorátust sem osztogatják ingyen, ha ennek tárgyai kisebb számuak is és kevésbé exaktak, ami kétségtelenül a sorsjátékszerű kísérletezésre jobban teret nyújt.

A doktorátus reformjának két útja lehetséges: megmaradhat kereteiben a mostani állapot, a tárgyaknak nagy számával, (mint Francia-, Németországban, Ausztriában, Svájcban, Belgiumban is többé-kevésbé megvan!), de ez esetben reálisabbá kell tenni, mint az előbb elmondottak szerint minden jogi vizsgát; vagy megszüntethető a jelenlegi állapot, amely szerint a doktorátusnak némely téren kifejezetten, némely téren burkoltan képesítő jellege van és ehelyett a magasabb tudományos fokozat kifejezésévé lehet tenni. Az bizonyos, hogyha a doktorátus átalakulna a tudományok fellegvárává és többé nem a megélhetés élelmiszerraktára lenne, a nagy tömegek kenyérrohama alábbhagyna ellene; emellett a képesítő célok elejtésével a gyakorlati szükségből összehalmozott tárgyak helyett mindenki csupán néhány tárgyat választhatna ki, amelyekbe természetesen jobban belemélyedhetne.

A jelek szerint az utóbbi álláspont érvényesülésével kell már is számolnunk. De ha ezuttal vizsgálat alá kerül a doktorátus kérdése a maga fogalmi gyökeréig, akkor indokolt volna, hogy ez a revízió kiterjedjen valamennyi fakultásra és hasonlórangú főiskolára. Ha a teológiai és a bölcsészeti fakultás után a jogi karra nézve is kimondatik a doktorátus magasabb tudományos jellege a képesítő célok félretolásával, akkor ezt az elvet most már érvényesíteni kell az orvosokra is és ha a régi megszokást hordozó nyelvhasználat berzenkednék is ellene, a »doktorok« automatikus doktorátusát is meg kellene szüntetni. Viszont például a műegyetemen a doktorátus mai rendkívüli feltételeit le kellene szállítani arra a normális színvonalra, amelyet a többi karon kívánnak meg. Egyáltalán: a doktori cím vagy legyen az egyetemvégzettség rövidre fogott, praktikus kifejezőmódja egyöntetűen minden diplomás ember számára, aki az átlagos képesítő vizsgákat megszerezte, vagy az a bizonyos magasabb tudomá-

nyos jokoizat, de akkor minden fakultáson csupán mint ilyen legyen megszerezhető. A mai állapot voltaképpen történelmileg kialakult rendetlenség, amelynek semmi elvi alapja nincs, emellett visszás és igazságtalan.

Visszatérve a jogi kar hibaforrásaira, sokat emlegetik ilyen gyanánt a hallgatók »iskolakerülését«. Kétségtelen, hogy az órák látogatása megfelelő pointírozott előadási modor esetén nagy előnyt jelent mindenki számára, feltétlen szükségessége azonban nincs és így felesleges módon antiszociális volna azokkal a mindig nagyszámu jogászokkal szemben, akik állást is kénytelenek betölteni, a dolog természeténél fogva éppen a délelőtti előadási órákkal egyidőben. Végtére, ha a középiskolában, ahol a megértésnek sokkal nehezebb munkáját kell elvégezni és ahol demonstratív tárgyak is vannak, meg lehet engedni a magántanulás módszerét, miért kellene ezt éppen a jogi karon megtagadni? Sokkal helyesebb volna ehelyett a kötelező kollokviumok bevezetése, esetleg a tanársegédi intézmény megvalósításával; ez legalább a középiskolák kikérdező és ezzel az anyagot együttes munkában feldolgozó módszere után átmenetet jelentene a teljesen szabad tanulás felé.

Térjünk át most a jogászképzés magasabb fokára, az egységesített bíró- és ügyvédképzésre. Mikor a jelölt a doktorátusban foglalt elméleti tudással hozzáfog a négy évi jeggyakorlathoz, az egyes praktikus esetekben csak nagy fáradtsággal tud eligazodni, s akkor is állandóan bizonytalanságban érzi magát. A négy esztendő ide-oda tallózásban merül ki, amelyben előkerülnek — legalábbis ha ügyvédjelöltre vagy kisebb bíróságon működő jegyzőre gondolunk — naponkint a legtávolabb eső jogterületek, amelyeket már nagy kiterjedésük miatt is legtöbbször lóhalálában kell átnyargalászni. Ezt zárja be azután a négy év múltán tehető bírói-ügyvédi vizsga.

Négy év alatt kétségtelenül sokat tanul még az is, aki erre nem törekszik, de sokszorta többet tanulna mindenki, ha a gyakorlati élet joganyagát a gyakorlati idő előtt tanulná át azzal a precizitással, amellyel azt utóbb a vizsgára átveszi. Könnyű erről tapasztalatilag meggyőződni: Ha valaki egy törvényt egyszer alaposan végig tanult, akkor erre mint szí-

lárd vázra könnyedén és jól fognak tapadni a gyakorlati esetek, amelyek az elvont szabályok jelentését jobban megértetik, foghatóbbá teszik s egyben a praxis akaratlan mnemotechnikájával az emlékezet számára is megerősítik azt. Ellenben, ha ez a szilárd váz hiányzik, ha néhány elmosódott alapelv terjeng a helyén, akkor csak hosszas tapogatózás után lehet a gyakorlati esetek helyét a szabályok közt megtalálni s e fáradságos, sokszor kapkodó munka eredményei is feledésbe merülnek, mert nincsenek átfogó traverzek, amelyekhez hozzákapcsolódhatnának. A ma szerte divatozó egyoldaluan inaktív módszer itt is keservesen megbosszulja magát és valóságos elpredálását jelenti annak a nagy joganyagnak, amely négy év alatt a gyakorlati jogász kezén keresztül megy.

(Elvenvethetik, hogy a jogi doktorátusban a gyakorlatilag szükséges tételes anyag is már bennefoglaltatik. Ott azonban ez a tételes anyag még szükség-szerűen keveredik elméletekkel és normatívumokkal, ami az áttekintést természetesen zavarja. Sőt az egyetemen voltaképpen nem is lenne szabad megengedni, hogy a törvények a maguk egészében legyenek a vizsgáztatás tárgyai; a részletek elvonják a figyelmet az egésztől a szelleméről és szerkezetéről s elhomályosítják az elméleti alapfogalmakat is, amelyeket pedig itt magyaráznak a jogász előtt utoljára. Ha a vizsgáztatás nem is szokott kiterjedni az aprólékosságokra, magának a vizsgára készülésként a módszert is már oly módon kellene rendezni, hogy mindenki elkülöníthesse a járulékos részeket, annál is inkább, mert aki nem bírói vagy ügyvédi pályára megy, annak ezekre később sem lesz szüksége. Különben is a jogszabályok tanulásában itt az egyetemen még többet érne a szisztematikus módszer szemben a törvények sokszor zilált vagy nem szigorúan logikus menetével).

A tételes joganyagot egész terjedelmében magában foglaló bírói-ügyvédi vizsgának a gyakorlati idő elé helyezése nem volna újdonság. Franciaországban az ügyvédképzés így történik. Avagy nálunk az orvosokra nézve állt fenn ez a rendszer a legújabb időkig. Ilyen methodus mellett a gyakorlati idő termelékenységére nagyon fokozódnék és a mai abnormisan hosszú négy év helyett sok-

kal rövidebb idő alatt sokkal szilárdabb ismeretanyaghoz vezetne.

Igaz, hogy ez esetben a vizsga a gyakorlatias készséget, amelyet csak a tényleges praxis adhat meg, még nem követhetné, ezt azonban ellensúlyozhatná az, hogy a vizsga után a jelölt nem csupán a gyakorlati időnek bíróságánál, ügyvédi irodában való leszolgálatára volna kötelezve, hanem — esetleg az egyetem mellett szervezett — praktikumok látogatására is (mint például Franciaországban), ez legalább megadná neki a módot, hogy a napi munkában tömegével felmerülő konkrét kérdésekre választ kérhessen.

A mai joggyakorlatot különben erősen leszállítja értékében az is, hogy a bíró- és ügyvédjelöltek munkaeuróként tekintik, amelyet minél jobban ki kell aknázni. Ez oda vezet, hogy a munka mennyisége miatt annak minőségébe behatolni nem tudnak és egyáltalán a sok fától ismeretlen marad előttük az erdő.

Kívánatos volna annak visszaállítására is, hogy a gyakorlati időt vegyessen bíróságánál és ügyvédnél kelljen eltölteni és pedig lehetőleg a bíróságánál kezdve, ahol tárgyszerinti csoportosításban, áttekinthetőbb sorrendben haladhat végig a jelölt a különböző jogterületeken.

*

De a jogászképzésnek nemcsak anyaga fontos — s hogy ezt a tananyagot minő módokon, eszközökkel közvetítik —, hanem szelleme is. Erős etikai érzésnek és a magasabbrendű gondolkodás értelmességének kell áthatnia a jogászok nevelését, hogy a jogot öncélú formalizmusból sohase válasszák el az igazságtól, amelyhez úgy kell hozzátapadnia, mint ahogyan az alak simul hozzá az anyaghoz, amelynek az előbbi csak felülete. A kettőnek szétválasztása természetellenes jelenség s éppen ezért ilyenkor is törekedni kell kitölteni a hézagot. A jogászok ne üzzenek abból soha kultuszt, hogy emberáldozatokat mutatnak be Justitia istenasszony oltárán. Ezzel még csak a római mondásnak se felelnek meg: Fiat justitia et pereat mundus —, mert ilyenkor nem Justitiának hódolnak, aki-ben érző sziv is dobog, hanem egy maguk faragta bálványának, a jognak. Faragott képeket pedig ne csinálj magadnak, hogy azt imádjad.

Dr. Acsay Tihamér.

K Ö N Y V E K

TRIANON UTÁN PÁRIS FELÉ

Szudy Elemér könyve.

Egy délután megint csak a Louvreban jártam. Az ókori emlékek között egyik fülke mélyén két fehérmárvány szobrot pillantottam meg, melyek mintha szembe néztek volna egymással. Két férfifej volt. Egyik magashomloku, szurós szemű, markáns arcélű, összeszorított ajku: maga a márványbavésett erő és energia, — a másik kövérarcu, hosszú haja a homlokába növe, szeme zavart bágyadsággal révedt, duzzadt ajkával zsiros álla fáradtan csuklott le egy sokat élt, kényelmes, elhízott polgár benyomását keltve. Ezek az arcok éltek. Lelkük kint ült a fényesrecsiszolt márványon és hirdették itt Lutécia közepén egy kétezeréves múlt emlékezetét.

Vajjon kiről mintázhatták őket. Az egyik tán valamelyik előkelő patricius család katonaviselt tagja, a másik bizonyosan valami gazdag lovag, kinek a Via Appián volt ciprusokkal körülvett nyári laka... Közelebb léptem. És a szobrok alján apró sárgaréz lapokról két név csillogott elém: Julius Césár — és a másik: Pompeius. De a szobrász kalapácsa, vésője és csiszoló pora ezzel a két szoborral nemcsak két fejet mintázott ki, hanem egy darab itáliai históriát is. Erről a két arcról felém sugárzott a római történelem egyik legérdekesebb fejezete. Párisba kellett elmennem, hogy a Louvre két szobrát látva megértssem, hogy abban a bizonyos csatában csak ez a keményállu Césár győzhetett és az elhízott, petyhüdt ajku Pompeius lehetett a vesztes.

Ez a louveri délután jutott az eszembe, mikor végig lapoztam Szudy Elemér könyvét Franciaországról és a franciákról, akik nem ismernek bennünket, de, úgy látszik, mi sem őket, legalább nem eléggé. Idehaza eddig erről a messzi Szajna parti városról és a frank biro-

dalom népéről Trianon után bizony nem sok jót lehetett hallani. Mindaz a fájdalom, keserűség és megaláztatás, ami ráncszakadt a Nagy-Trianon fehér márványtermében, mikor aláírást velünk a »békét«, visszahullott a franciák fejére. Poincaré, Clemenceau és Foch marsall helyett így egy egész nép hordja a magyarság szemében minden kinunk emléket és átkát. Ebbe az országba indult el Szudy Elemér. Ellenséges földre ment újból az egykor wolhiniai mezőkön csatázott bakák századparancsnoka, hogy arcból-arcba nézve, szemtől-szembe állva találkozzon azzal az ellenséggel, aki nem is volt soha ellenségünk, azzal a győzővel, aki nem is tudta, hogy kit és miért hajt kegyetlen igába Trianonban, a néki is idegen kényurak járma alá.

Szudy Elemér a háború előtti Párisba indult, azzal a szívvel és lelkesedéssel, amellyel valamikor a Széchenyi Istvánok és Wesselényi bárók vágtak neki a Szajna parti városnak, azzal a szomjazó lélekkel, mellyel Ady Endre itta valamikor magába a daloló Párisnak minden mámorát és csodás szépségeit. Utipodgyászában magával vitte a gall kultúra sokszáz éves kincseinek ismerős gazdagságát, amely már előre is megszeretteti ezt a szellemes, zseniális népet.

Még félt Páristól; hiszen a tereken még ott lehetett látni a zsákmányolt harminc és felesekét. De mikor odaáll az ember a csövek elé, egyszerre látja ám, hogy pajkos gyermekek kövel dobálták már tele a borzalmas hadieszközt. Könyvének mindenegyes fejezetében előcsendül ez a boldog meglepetés, hogy Páris és a franciák ma is olyanok, mint voltak, hogy nem lehet csalódnai a Városban, amelyik mindenki számára olyan tud lenni, amilyenül akarjuk. És a népben sem, akik má-

morosan hiszik, hogy ők igazságot szolgáltatottak a megsértett világrendnek és ma sem tudják, hogy mit csináltak akkor a vezetőik, mint ahogy nem tudta az a normandiai paraszt, aki örömmel nyújtotta kezét a roueni vonaton az ismeretlen magyarnak, mert kemény katonának ismerte meg Verdun alatt. Ezt a francia népet kereste Szudy Elemér és érezni lehet könyvének minden oldalán, hogy szinte remeg érte, hogy itt is, ott is feledtetni tudja a négy vérzivataros esztendő és annak még kegyetlenebb utolsó akkordjának fájó emlékeit.

Először jár Franciaországban és a képek, mik megelevenednek előttünk tolla nyomán, tán éppen ezért üdék, frissek, melegek, mint voltak azok a szépséges juliusi napok, melyeken ott barangolt az egykori normand hercegség fővárosában, várta a dagályt az Óceán Kapujában és bekukkantott a kis liuiesxi Teréz kápolnájának ezüstrácsos ajtaján. Egy kitűnő újságíró éles szeme, a lašin kultu-

ráért rajongó ember nagy műveltsége és egy lelkes magyar dobogó, igaz szíve csillogtatják meg előttünk egy nyári ut csodaszép emlékeit, amiket mesteri kézzel perget — tán a franciáktól tanult — ötletes, kedves, fordulatos csevegéssel. Egy régi riporter mindentlátó elevenségével és egy ragyogó tollu író kifogyhatatlan gazdagságával meséli el utját, egész essay-szerű miniatűrökbe ötvözve be sok helyütt felfogását a franciák lelkéről és kulturájáról.

A Louvre két római szobra faragójának mestere keze nyomán élembe villant egy darab római történelem miéértje; Szudy Elemér lelkediktálta írásokon át felénk tárul egy félreismert ország, egy megátkozott nép olyan élő és igaz vonásokkal, amely kell, hogy kinyújtassa velünk egymás felé az eddig ökölbe markolt kezünket. Csak akadna a Szajna mentének is egy francia Szudy Elemérje.

(N)

Farkass Jenő: Sötét az ég.

Történelmi regény Kun László király idejéből. Budapest. 1927. Légrády.

Az irodalmi érdeklődés az újabb időkben kezd a társadalmi nevezett, de tulajdonképen valamilyen vékonypénzü szerelmi történeteskét közhelyé vált fordulatokkal hosszúra nyújtó regényektől elfordulni s mindig nagy örömmel és figyelemmel fogadja a történelmi időkbe visszavezető írásműveket. Hogy mennyire nő különösen a világháboru befejezése óta ez az érdeklődés, azt bizonyítja a történettudományi könyvek, emlékiratok, valamint a történelmi tárgyakat feldolgozó irodalmi munkák nagy sikere és kelendősége. Az írók ösztönözve a közönség érdeklődésétől mindig több és több alkalommal fordulnak történelmi tárgyakhoz, a közönség pedig mindenkor méltó fogadtatásban és elismerésben részesíti ezeket az íráskat.

A közönségnek ezt az érdeklődését akarja kielégíteni legújabb regényével Farkass Jenő is. A harmincegyéves fiatal írónak, aki végig küzdötte a vi-

lágháborut s most mint újságíró harcol a magyarság érdekeiért, nem első irodalmi munkája ez a regény. Mint újságírónak 1920 óta állandóan jelennek meg napilapokban tárcái, novellái, irodalmi, színházi és művészeti kritikái. Első önálló kötete 1920-ban jelent meg »IV. Béla király«. címen s ebben a második honalapító életét dolgozza fel drámai képekben. A történelem iránti helyes érzéke már e könyvében erősen kidomborodik, de mint egy új műfajnak, a drámai regénynek, legelső kísérletével nem sikerül még hiánytalan művészi élményt nyújtani. »Gacs Andris hazamegy« című regényében (1921.) egy orosz fogságba került magyar katona történetét dolgozza fel nagy megelevenítő erővel, tele friss szinnel, mély meglátásokkal. Ezután ismét a történelemhez fordul és Koppányról, erről az örök magyar költői témáról ír tragédiát, később regényt. Most pedig, »Sötét az ég« című regényében a magyar történelem e-

gyik legtragikusabb sorsu királyának, Kun Lászlónak, korából vett történet-önt művészi formába szel a munkájával elfoglalja a magyar írógárdában az őt megillető helyet.

A történelem varázsereje azonban elragadja az író és a regény tenge-lyévé tett történetet, Töpler Liza és György vitéz szerelmét, nem tudja a regény végéig az érdeklődés közép-pontjában tartani, mert László király sorsának figyelemmel kísérése oly mű-vészi eredményekkel kecsagteti, hogy minden figyelmét és erejét ennek ki-dolgozására szenteli s így a regény meséje mintegy ketté válik.

A regény első részében nemcsak egy szerelmes leány egyéniségének finom lélekrajzát kapjuk, hanem meg-elevenedik előttünk a XIII. századbéli német városi polgárság gondolkodása, élete, akik az ország szerencsétlen politikai viszonyai között nem törőd-nek a király, az ország sorsával csak a maguk nyugalmaival, gazdagodásá-
val. Minden figyelmünk és részvétünk a szerelmesek felé irányul, de László királynak Pozsony kapujánál való megjelenése után a regény súlypontja a király személyére tolódik át s ké-sőbb hiába tér vissza az elejtett szál-hoz, kénytelen ismét megszakítani, mert a figyelem már a király felé for-dult és kíséri féltő gonddal a regény végéig. Igaz ugyan, hogy a király és az ország sorsa döntően befolyásolja Liza és György szerelmének boldog vagy szomorú kialakulását, de ennek hatásai a főhíradásával háttérbe szorítja a főszereplőket és minden fényt László

királyra vetít. A két szálból fonódó mese megbontja a szerkezet egységét s ezt csak azért a művészi élvezetért bocsájthatjuk meg az írónak, amelyet kárpótlásul kapunk László király éle-tének változatos és lebilincselő rajzá-
val.

A szerkezet nem elég egységes vol-tát szinte észrevétlenné teszi az alakok kitünő jellemzése, pontos pszichologiai rajza. Az ország helyreállítását akaró király, a szerelem mártírságát nemes lélekkel viselő Liza, György a királyi had első vitéze, az öreg Töpler a szá-mító Walz, a sok beszédű Czermákné stb. mind-mind eleven, lüktető vérű emberek, akiknek természetes minden mozdulatuk, szívből jövő minden gon-dolatuk. Husból és vérből összetett em-berek, nem neuraszténiás bábuk, mint a legtöbb mai regény szereplője. A mellékalakok közül magasan kie-melkedik Vilgraeternek, a középkor vallásos áhitatát és a renaissance szép-ség után törekvő vágyát és lendületét lelkében hordozó építőmesternek, mű-vészi kézzel dolgozott rokonszenves képe. A műgond a regény minden so-rán visszatükröződik. Sehol egy szó, egy mondat, mely fölösleges. A tárgy-hoz simuló komoly és tömör stílusa ré-gen várt vendég irodalmunkban.

A közönség történelmi regényt vár : reméljük ezt a regényt méltó fogadta-tásban részesíti. Mi pedig nagy vára-kozással nézünk most készülő új regé-nye elé, melyben László király szerel-mét és további sorsát dolgozza fel.

— gyó —

KÖNYV AZ ÚJ MAGYAR IRODALOM ELLEN.

I.

Zulawski Andor »Az új magyar irodalom problémái« címen könyvet bocsájtott a nyilvánosság elé. Gye-rekszobás értékelő képességgel óhajt ítélkezni a modern magyar irodalom nagyvonala egyéniségei felett.

Szabó Dezsőnek »Az elsodort falu« című regénye ellen kilenc pontban

foglalja össze »esztétikai — irodalom-politikai« kifogásait. Mi is kilenc pont-ba foglaljuk össze megállapításainkat Zulawski könyvéről:

1. A százharmincnyolc oldalas könyvben egyetlen egy probléma sincs felvetve.

2. A műkritikához esztétikai is-

kolázottság kell, Zulawskinál pedig az alapvető esztétikai elvek halvány appercipiálását is alig lehet felfedezni.

3. Az etikai eszményeket mindenáron az irodalomra akarja erőszakolni.

4. Sejtelve sines a művészi alkotás pszichológiájáról és a zseni természetéről.

5. Csukott szemmel jár a világban, az embereknek és dolgoknak csak a külső kontúrjait látja és nem a lényegget, a belső igazságot.

6. A magyar irodalmat csak a kiűs irodalomtörténetekből és Zoltványi

»Erotika és irodalom« című könyvéből ismeri.

7. A stilisztika szabályait magára nézve nem érzi kötelezőknek (pl. »Ma a lélek egy piaci áru«. 22. o.).

8. Nemzetellenes, mert minden haladást és értéket el szeretne gáncsolni.

9. Nincs igazi kritikai érzéke. Ha volna, akkor ilyen írásokkal nem kísérelné meg jóhiszemű embertársai izlését rontani...

Sapientia sat.

Nagy László.

II.

Irodalmi „Anyaggyűjtés“. — Forrástanulmány Zulawski könyvéhez.

Zulawski ezen könyvének a modern magyar irodalmat ismertető része 80 százalékban Zoltványi Irén: Erotika és Irodalom című könyvének nemcsak nyomán, hanem valósággal szavaival is van megírva, anélkül, hogy az egész kötetben erre vonatkozólag még csak egy sejtető jegyzet is volna.

A szerző az irodalmat ismertető oldalait csaknem szóról-szóra innen másolta ki és bujkáló, ezt a másolást rejtegetni akaró módon néhány kifejezést a megfelelő szinonim kifejezéssel cserélt föl. Ez utóbbi még csak súlyosbító körülmény, mert azt igazolja, hogy nem csak „idézőjelkifejejtés“ történt, hanem tervszerű és az olvasót megtéveszteni akaró „anyaggyűjtéssel“ állunk szemben.

Nagyon furcsa ez az eljárás annál, aki könyve elé irt mottójában Széchenyi szavait idézve „szándékainak tisztaságáról“ beszél. A cél talán mégsem szentesíti az eszközt és jó lenne arra is gondolni, hogy aki magát az irodalmi élet és az irodalmi erkölcsök purifikátorául akarja felteni, annak magának is az általa követelt elvek szerint kell élnie és cselekednie.

A sok hasonlóság közül néhányat itt mutatunk be igazunk bizonyítására:

Zulawski: — ... Makai Emil, aki a makói rabbinus fia lévén, zsidó motívumokat megéneklő versein kívül erotikus operettek fordításával (Gésák, Szulamit) kedveltette meg magát... E korbéli irodalmi viszonyainkra szomorú fényt vet az az irodalmi affér, mely Makai Emil és a Vörösmarty-család között a Nemzeti Színház közvetítésével lefolyt. Vörösmarty születésének százados fordulóján a Nemzeti Színház igazgatósága Makai Emilt bizta meg az alkalmi színmű elkészítésével. Makai... színművében Vörösmartyt, a Szózatnak, a nemzet imádságának halhatatlan költőjét, léha szerelmi történet hőseként apasztrofálta. A Vörösmarty család kegyeletsértőnek találta a darabot s közbelépésükre a kormány előadását be is tiltotta. (És jegyzetben, a lap alján). Megjelent a Hétben, 1900.

Zoltványi: — ...Makai Emil a makói volt rabbinus fia, aki zsidó motívumokat megéneklő versein kívül, erotikus operettek (Gésák, Szulamit) fordításával is ismertté tette nevét. Jellemző e korbéli irodalmi viszonyainkra, hogy Vörösmarty születésének századik évfordulóján a Nemzeti Színház igazgatósága Makai Emilt bizta meg az alkalmi színmű elkészítésével. Ez el is készült s a Szózatnak, a nemzeti imádságnak halhatatlan költőjét, egy léha szerelmi történet keretében, mint ifju szerelmezt mutatta volna be a színpadon. Vörösmarty gyermekei és rokonai azonban a darab előadását egyszerűen betiltatták. (Megjelent a Hétben. 1900).

Zulawski: 84. oldal. — A Hét első évfolyama... Reviczky Gyula hagyatékából való két perditá dalon, néhány Anatole France és Guy de Maupassant fordításon és Bródy Sándornak »Tanulmányfő« című naturalisztikus elbeszélésén kívül alig ad valamit.

Zulawski: 90. oldal. — Heltai Jenő neve az irodalomban a nyolcvanas évek elején jelenik meg. Ez a megjelenés már magában véve jellemző: a Magyar Figaróban, a későbbi Fidibusz testvérlapjában Gukker és Ó-Neyros álnéven kezd irodalmi működésbe. 1892-ben kiadja a Modern dalok, majd 1894-ben Kató című versköteteit; a kötetekben az olvasót szeretkező élményeivel és nemi érzéseivel szórakoztatja; a költeményekkel megalapítója, irodalmunkban a grisette-kultusznak. Erotikus részletekben bővelkedő regényeinek és színműveinek (Jaguár, Masamód, stb.) sorát a Tündérlaki lányok (1914) c. romantizált cinizmussal megírt színműve koronázza meg, stb., stb.

Zulawski: 93. oldal. — Móricz Zsigmond... Másik regénye, az Isten háta mögött (1911) a kisvárosi tisztviselő-osztály tengődésének rajza. Veres tanítónő élet-unt, mert minden érzéki vágya kielégítetlen marad. Naturalista költészetünk leírásának mintegy megkoronázása, mikor a női nemi élet fontos időszakai jelenségtől előidézett érzéki válságot festi éles színekkel.

Zulawski: 96. oldal. — Szomori Dezső... Matuska c. színművének a háboru alatti cenzurával is akadt dolga. A Vigszínház csak két évi huza-vona után tudta végre a cenzura miatt 1917. októberében bemutatni. Egy magyar bárónő érzéki életéről szól, kinek még számadó juhászával is kedve van szemérmetlen játékba kezdeni s ki egy ostoba, csak göliáti termetű orosz fogoly katonatisztnak a szeretője... stb., stb.

Zulawski: 98–99. oldal. — Hatvani Lili Noé bárkája c. háborus színműve... egyik asszonyalakja, kinek örökös áldottsága állandó élc témája barátnőinek, az anyaságtól földuzzadt alsó részén láncon függő püspökkeszert hord.

Zoltvány Irén: 146. oldal. — A Hét első évfolyamában jelenik meg Reviczky Gyula hagyatékából két perditá dal, valamint Bródy Sándornak naturalisztikus elbeszélése (Tanulmányfő) s Anatole France és Guy de Maupassant erotikus novellájának fordítása.

Zoltvány: 194. oldal. — Szintén még a nyolcvanas években kezdte meg írói működését Heltai Jenő hirlapíró, az ocsmány, meztelen képekkel illusztrált pornografikus hetilapban: a Magyar Figaróban, melyben Ó-Neyros álnév alatt verseket, Guk-ker név alatt pedig színházi karcolatokat írt. Modern dalok (1892) és Kató (1894) című versköteteiben cinikus erkölcsstelen felfogással és leplezetlenül, szinte dicsekvően éneklie meg szerelmeit, jobban mondva szeretkező élményeit és nemi érzéseit. E versekkel ő honosította meg költészetünkben a grisette-kultuszt, melyet novelláiban is folytatott. Később regények és színművek írásához fogott, melyek (Jaguár, Masamód, Tündérlaki lányok, stb.) hasonlóképen erkölcsstelen felfogáson épülnek fel... stb., stb.

Zoltvány: 156. oldal. — Az Isten háta mögött. (1911). A kisvárosi tisztviselő-osztály nyomoruságának rajza. Egyik főalakja Veres tanítónő, tele mohó szerelmi sóvárgással, mely azonban kielégítetlen marad s ezért a tanítónő élet-untnak érzi magát. Különösen undorító e regényben a női nemi élet legfontosabb, időszakai jelenségtől előidézett nagy érzéki válság festése.

Zoltvány: 152. oldal. — ...Matuska c. színműve, melyet a Vigszínház 1917. október havában adott elő, noha már két évvel előbb készen volt a darab, de a cenzura miatt nem kerülhetett színre. Ebben egy magyar báróné, ki még számadó juhászával is szemérmetlen játékot űz, egy hatalmas termetű, egyébként ostoba orosz fogoly katonatiszttel folytat viszonyt... stb., stb.

Zoltvány: 167. oldal. — ...egyik asszonyalakja, kinek örökös áldott állapotán szemtől-szembe élcelődnek hozzá méltó barátnői, láncon lógó püspökkeszert hord, mely az anyaságtól földuzzadt alsórészén lóg.

És így megy ez megállás nélkül tovább és tovább. Ha a felsorolt példák nem elégitenek ki valakit, bátran ajánljuk, vegye kezébe a két könyvet, próbálja meg akármelyik írónál, megdöbbenő lesz az eredmény. Minden kis ismertetésen, minden kis adaton ott látni a forrást: és mindez úgy van itt összegyűjtve, úgy van itt felsorolva, mint a szerző saját munkája! Megrémül az olvasó: hát ez a Zulawski nem ismeri a magyar irodalmat? Hiszen nem olvashatott ez semmit, egyetlen egy művet se, legföljebb kivételképpen és odaül íróasztalához itélni elevenek és holtak felett. Nemcsak, hogy önálló ítéleteket, nemcsak, hogy önálló ismertetéseket nem hoz könyvében, hanem másnak ismertetésein, másnak ítéletein kívül másnak kifejezéseivel, másnak szavaihoz is kell fordulnia! Ilyen összenyírt pávatoll-ruhában jelenik meg aztán a nyilvánosság előtt?!

Miért ír az irodalomban teljességgel járatlan ember az irodalomról? Ha megkérdeznők, mit akar, azt felelné: javítani. Hogyan akar javítani, ha nem ismeri a betegséget, ha nem olvasott semmit? Ismertetés alapján írhat eklektikus tanulmányt az ó-zulukaffer-liráról, de nem szabad az aktuális Mába belenyulnia idegen és értetlen kézzel! Ezzel a könyvével elárulta magát.

És — csodálatos! — ez az ember meri hirdetni, hogy: Sajtó alatt a magyar irodalom történeti áttekintése. Istenem, mi minden lesz abban a könyvben! És vannak rajta kívül még zulawskik, akik tapsolnak neki, mint a „magyar nemzeti irodalom bajnokának“. Szegény magárahagyott magyar irodalom; nincs, aki megvédje Zulawskitól és a zulawskiktól.

* * *

Zulawski Andornak Irás Adyról című könyvében a 14. oldalon olvassuk és jelen cikkünkre vonatkoztatva teljesen magunkévá tesszük e pár sort:

„Vegyék az Irást, olvassák. Hogy halotti irás-e, vagy sem, döntsék el azok, kik végigbetűzik.“

Virágh Ferenc.

Dr. Gesztelyi Nagy László: A magyar tanyakérdés.

Hazánk csonkasága közepette lassanként mégis észrevesszük mindazokat a bajokat, amelyekkel ezelőtt nem foglalkoztunk. A Kárpátoktól le az Adriáig terjedő Magyarország vezetőinek szeme előtt nem tűntek fel azok a visszásságok, amik most minduntalan égbekiáltólag tárulnak elénk — akkor, amikor meg van ugyan a »voluntas«, de bizony nagy részben »desint vires«.

A régi Magyarországtól örökölt mulasztások leghatalmasabbja a »tejjel-mézvel folyó Kanaánnak« a nagy magyar Alföldnek elhanyagolása. Csak ma, mikor a Dunántúltól és a Mátra-Bükk vidékétől eltekintve Magyarország jóformán csupán az Alföldből áll, vesszük észre, hogy míg az elrabolt területeken a magyar pénz és szorgalom teremtette kulturával, a magyar akarat fejlesztette civilizációval és a magyar tőkétől és mun-

kától felvirágoztatott gazdasági élettel valóban büszkélkedhetnek az utódállamok, addig az ország szívében ázsiai állapotok uralkodnak. És főleg ott, ahol a magyarság egyötöde él a pusztán, a tanyán.

Gesztelyi Nagy Lászlónak, a Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara igazgatójának könyve fáklyafényként hat az olvasóra. Hogyan lehet az, hogy legnagyobb városaink polgárainak egyharmada — sokszor fele vagy még annál is nagyobb hányada hijján van minden kulturális, gazdasági és szociális jólétnek? Kulturállam-e Magyarország, mikor az irni és olvasni nem tudás és a külterületen és tanyán való lakás között borzalmas matematikai viszony áll fenn? Gondolunk-e fajvédelemre akkor, mikor a tanyai gyermek bába nélkül születik és kurukszlók ráolvasásai közepette orvos nélkül hal meg bélhurutban? Foglalkozunk-e közegészségüggyel, mikor a tanyai házak alapjait a vadvizek áztatják és ter-

melik benne a tbc baktériumok billióit és vajjon keresztény-e csakugyan Magyarország már 900 éve, mikor a tanya papot nem lát soha?

Ilyen és ehhez hasonló száz meg száz gondolat robban ki az emberből, mikor Gesztelyi Nagy László könyvét olvassa. Írója teljes szociálpolitikai tudással mutat rá a tanyavilág problémáira; a könyv minden sora erről tesz tanuságot. A könyv rövid tartalma ez: Iskolát népművelést, utat, közegészségügyet és lelki gondozást a tanyavilágnak! És mindez égető követelmény! Amíg a tanítók hada meg nem hódítja a kicsiny tanyai magyarok agyát, amíg 20 kilométerről tengelyig sárban kell behordani a terményt, amíg a gyermekbetegségek és tuberkolózis pusztítják népünk legjavát s míg a babonától, a kuru-zslástól meg nem szabadítja a tanyai magyarokat a tanyaközpont kápolnájának hívogató harangja, nehéz még beszélni is a magyar föltámadásról.

Gesztelyi Nagy László könyve uttörő munka. Az illetékeseknek és a nagyközönségnek egyaránt figyelmébe ajánljuk.

Bécsy Bertalan.

Magyar Irodalmi Lexikon.

Az íróbreváriumok divata alig múlt el s máris, mint új irodalmi lehetőség és új divat, a lexikon kiadás lépett előtérbe. A mai irodalmi ízlés és szükséglet kielégítésére jellemző ez: rövid előadásban általános ismeretek elsajátítása. Azonban a divaton túl mélyebben fekvő okai is vannak ennek, hiszen e lexikon régen érzett hiányt pótol, még pedig olyan hiányt, melyet a tudós is, de főleg a nagyközönség érzett meg.

Nagy lexikon-alakban jelent meg a Studium kiadásában az első Magyar Irodalmi Lexikon igen izléses kiállításban. A 880 oldalas mű egységes szintézisben adja irodalmunk összes ágainak és az ágazatokon túl, fejlődésének történetét. Színyei írói életrajzai s a nemrég megkezdett Gulyás-féle folytatás után kezdeményező és uttörő erejénél fogva jelentős a Fóris Miklós és dr. Tóth András közreműködésével, dr. Ványi Ferenc által kiadott és dr. Dézsi Lajos és dr. Pintér Jenő által átnézett első Magyar Irodalmi Lexikon.

E lexikon speciálisan a magyar irodalomra szorítkozva, irodalmunk író-egyé-

niségeit, irányait, műfajok és hatások történetét (kár, hogy az orosz irodalom hatását kihagyták!) és amire a legkevésbé volt szükség, a jelentősebb művek száraz tartalmi kivonatát adja.

Jelentősége abban kulminál, hogy kevés alkotónak egységes szellemű műve. Míg az e lexikon után megjelent Benedek Marcel-féle irodalmi lexikonnak sulyos fogyatéksága az, hogy majdnem 50 írónak, nem a legegységesebb világnézetben fogant munkája és hogy a legmodernebb írókat még teljesen kiforratlan világnézetű fiatal emberek kezébe enged át, amivel a munka szellemi egységében áthidalhatatlan értékbeli eltéréseket idéztek elő; pedig kész, kiforrott világnézet, hol lenne fontosabb, mint éppen egy lexikonnál, amelyben a tudományok eredményeinek higgadt és komoly lesűrődése a fontos.

Adataiban — ami a legfontosabb, — megbízható, habár vannak tévedések és hiányok is benne, pl: kimaradtak többek között: Némethy Géza, a kiváló klasszikus filológus, Vietorisz József, a Senki Pál költője, Mentess Mihály, a győri Kisfaludy-kör főtítkára, Lám Frigyes esztétikus, stb. Gyökössy Endre nem tagja a Kisfaludy Társaságnak.

(Szellemét tekintve inkább konzervatív, mint modern.) De, ami a legfontosabb értékének megállapításánál ez az objektivitás. Ebben a tekintetben igazán csodálatos finomságra és megértésre hivatkozhatunk, ha a Magyar Irodalmi Lexikont vesszük figyelembe. Sulyos hiba azonban a fázasztóan zsufolt álnévek halmazása. Mi szükség van olyan írónak, majdnem mindig összes álnevét említeni, (sokszor 22 helyen is, pl. Ágai Adolfnál), akiknek még a neve sem jön számitásba.

Legfontosabb érdeme a műnek, hogy nagy teret szenteltek a megszállt területek irodalmának.

Az izlésesen kiállított lexikon kép- és kézjegymásolat anyaga is értékes, azonban Berde Mária és Gulácsy Irén aláírása az egyetlen női kézjegy, talán Tormay Cecil, Kaffka Margit vagy Erdős René valamivel jelentékenyebbek! Minek volt szükség Kristóf György és György Lajos kézjegyére ugyanakkor, amikor Riedl Frigyes és Péterfy Jenő kézjegye hiányzik.

(A lexikon stilusa nyugodt, megfontolt, disztिंगvált és elegáns. Majdnem minden

egyik cikkben van valami élvezetes, némelyik meg különösen is kiemelkedik: Ady, Tisza István cikkek. A legértékesebb a francia irodalom hatásáról szóló.

Egyetlen nagyobb fogyatkozása a lexikonnak, hogy nem terjeszkedik ki külön az egyes írók hatásának vizsgálására; hazaiak és külföldiekre. Egy ilyen van csak, az Anakreon hatásáról. Egy újabb kiadásból elengedhetetlen, egyrészt, a hazaiak közül: Jókai, Arany, Petőfi, Vajda János, Ady Endre korszakos hatása, másrészt a külföldiek közül csak a legtipikusabban ható írókat említve: Victor Hugó, Balzac, Baudelaire, Shakespeare, Scott, Puskin, Dosztojevszky, Goethe, Boccaccio, Dante, Ibsen, Strindberg, stb. hatása.

E kisebb jelentőségű hiányokon és tévedéseken túl, valóban értékes és maradandó munkát végzett a szerkesztő, hiszen irodalmunkról olyan teljes és határozottan értékes képet és anyagot szolgáltatott olvasóinak, amiért nemcsak hálaadásunk lehetséges, de elismerésünkkel is köszörúzhatjuk.

Dr. Kozocsa Sándor.

Borus Ferenc: Csonka-Magyarország villamosítása. (A Magyar Elektrotechnikai Egyesület kiadása)

A magyar élet egyik erősen vajudó problémája ma a villamosságnak, mint világitó és hajtóerőnek minél intenzívebb felhasználása. A külföldi kölesönök, a városi és községi nagy lendülettel megindult beruházások és építkezések lázas és tülekedő idejében már nem az a kérdés: miből, milyen tőkék bekapcsolásával, hogyan teremtsük elő a villamosság bevezetéséhez szükséges összeget. A villamosítás anyagi erői a megindult nagy tőkeáramlások folytán már adva vannak. Magyarország elektrifikálása ma már a kivétel különböző műszaki, közgazdasági, üzleti s személyi megoldásainak harcától függ. »Csonka-Magyarország villamosítása« címen legújabbán Borus Ferenc, a kérdés egyik legkiválóbb ismerője és szakértője foglalta össze az elektrifikálás összes lehetőségeit és módzatait. A Magyar Elektrotechnikai Egyesületben legutóbb tartott előadásait tartalmazza ez a füzet, szakemberek, mérnökök és érdekeltek részére, de a problémának az ország gazdasági és egész társadalmi életére kihatással levő jelentősége kötelességünkkel teszi, hogy vele e hasábon is foglalkozunk.

A villamosság terjedésének három fokozatát különbözteti meg Borus: első volt a városi telepek elszaporodása, a második a kis falusi berendezések számának növekedése és harmadik az országos hálózatok keletkezése. Az első fokozatot már jóval elhagytuk s ma a második fokozatban halad előre rohamlépésekkel az ország elektrifikálása, bár országos távvezetékek is létesülnek ott, ahol a helyzeti energiák azt megengedik. A fejlődés a városok villamosításán túl lévén, természetes útja a falvakba vezet. Itt szemben a városi áramok világitási és ipari felhasználásával, a mezőgazdaságban való hasznosítás lehetősége szabja meg az elektromos áram terjedését. Ott, ahol ez lehetséges és kifizeti magát, a föld megmunkálásának és a termények feldolgozásának előre nem is látható, hatásában, rentabilitásában ki nem számítható új korszaka nyílik meg. A magyar mérnök és a magyar gazda összefogása ezen a téren csodás eredményeket hozhat létre. A mérnökök — úgy látszik — e téren már teljesítettek kötelességüket, e kis szakszerű, alapos, grafikonokkal és táblázatokkal sürűn tarkított munka legalább is ezt bizonyítja; a magyar gazdákon és a községek vezetőin most a sor, hogy társulásukkal, áldozataikkal a modern haladás ez elsődrendű eszközét a nemzeti jövedelemszerzés nagy munkájába beállítsák. E kettőhöz azonban társulnia kell a mindenkori államhatalom segítő, istápoló erejének; a törvényes támogatás s a mai jogi helyzet fonáságainak ismétetésével és az u. n. elektromos törvény szükségességét hangsúlyozva fejezi be értékes munkáját a szerző.

R.

Keyserling Hermann gróf: Új világ születése. — Fordította: dr. Juhász Andor. — Bevezette: dr. Nagy József. — Révai-kiadás. 1927.

A szellemi élet ma az egész földkerekségen válságban van. Ez a válság kettőt jelent: egyrészt a régi képződmények bomlását, másrészt a romokon kialakuló új világ kezdeteit, illetőleg ebben a vonatkozásban főleg valami nagy-nagy várakozást. Mindennapos visszatérő impresszióink, hogy egy végleges őszi hervadás megy végbe körülöttünk, de ugyanakkor, mintha egy soha nem látott új tavasz készülne kibontakozni. Ebben az

élethangulatban természetesen a próféták keltik a legnagyobb érdeklődést, az élet folytonosságával járó gondok mellett talán kizárólag a prófétáké az igazi érdeklődés. Hiszen ők próbálnak megfelelni azokra a kérdésekre, amelyeket mindenki felvet a jövő misztériumával szemben.

E divatos próféta-típus egyik legelőkelőbb képviselője Keyserling Hermann gróf, a darmstadti Bölcsesség Iskolájának megalapítója, egynéhány különös könyv szerzője, aki ezenkívül mint előadó is gyakran indul körutra, hogy egyénisége közvetlen varázsával is megkönnyítse meglátásainak közlését.

*

A magyar könyvpiacra most megjelent könyve, az Új világ születése, egyrészt helyzet-jelentés arról a szellemi válságról, amely egész világunkra szétterjed s a megérteni nem tudás árkait hasította nemzedékek és nemzedékek közé, másrészt a már meglévő új adottságok vonalait meghosszabbítva, a születő új világ képét próbálja megkonstruálni.

Gondolatmenetének vázlata a következő:

*

A föld kerekiségének minden tradicionális kulturája bukáshoz közeledik. Miért?

A kultúra életformát jelent, mint a szellem közvetlen kifejezését. Minden eddigi kultúra súlypontja az irracionálisban, a lényegileg átvihetetlenben volt. Az ember szellemi organizmusa azonban az idők során döntően kiszélesedett az intellektus irányában: a lélek szövedékében a hangsúly az átvihetetlenről végleg az átvihetőre tevődött át. Emiatt a változás miatt kell elpusztulnia minden régi kulturállapotnak. Ezt a folyamatot illusztrálja a technika diadalutja: a technikai haladás egy speciális kifejezése az értelem fejlődésének.

Minden kultúra egy konkrét lélekállapot kifejezése és csak akkor lehetséges ha egy pszichológiai állapotánál fogva azt megtestesítő konkrét típus dominál. Ma a tömegek tudatos életét egyedül az intellektus határozza meg. A mai tömegszellemet a technizált primitív ember, a soffőr-típus testesíti meg. A keletkező új világ első reprezentatív típusai a soffőr-típushoz tartoznak: innen van minden hagyomány-ellenességük és hatalomvágyuk.

Ha minden régi kultúra abba bukik bele, hogy az emberi nem új pszichológiai állapotában az átvihető dominál az átvihetetlen szemben, akkor az újraszülető pozitívum arra kell, hogy fektesse a fősúlyt, ami minden emberben közös, szemben a kizárólagossal. Bizonyos, hogy egy univerzalisztikus kor küszöbén állunk. Ez abból is látszik, hogy ma minden idők legnagyobb egyesüléseinek korát éljük.

A kor jellegzetes tömegtípusa a soffőr, uralkodó tehát csak az lehet, akit ez ugyanebben az értelemben maga fölött állónak elismer. A világháború óta minden vezető egyéniség egyazon típusba tartozik: nagy intelligenciájuk, gyorsak, intenzívek, számot vetve a tömegek primitív jellegével, képesek befolyosolni azokat. A fasiszta-vezetők éppúgy, e típus képviselői, mint Nyugat-Európa döntő gazdasági vezérférfiai.

Ha az átvihető jelentőség tulsúlya hatalmas egyesítéseket eredményez is, a kizárólagos, a lélek irracionális része kompenzatórikusan öntudatosabb lesz. A keletkező új világ éppen ezért univerzalizmusa ellenére extrém nacionalizmust és partikulárizmust mutat. Az emberiség jövődő egységesítése az individuumnak is hallatlan fejlettségét és jelentőségűnekedését fogja eredményezni. Az idők szükségszerűsége mindenütt a nagy tehetségeket fogja uralomra segíteni és az összeség molekuláris átesoportulásához fog vezetni. Már is mindenütt új arisztokratikus rend van keletkezőben: fasizmus és bolsevizmus egyaránt szélsőségesen arisztokratikus rendszer.

Milyenek a kilátások a haladás szempontjából? Az emberi fejlődést három egymással interferáló, de magába véve önálló konzális sor határozza meg. Ezek kozmikus hatások, átöröklés és szellemi önrendelkezés. Minél nagyobb mértékben ébred az öntudat, annál döntőbb lesz a szellemi szabadság tényezője. Az igazi haladás-probléma a szabad értelmezés problémája. Ebből a szempontból a történelem eddig csak az elmulasztott alkalmak sorozata volt. Az értelmezés lényegében nem magyarázgatás, hanem tényátváltoztatás. A jövő tehát azon fordul meg, hogy megragadjuk és megvalósítjuk az új valóság értelmét. Sajátos helyzeténél fogva Európa hivatása volna, hogy kitermelje azt az új embertípust, amely képes erre a feladatra és a régi

értékek transzponálásával egy minden eddiginél magasabb kulturállapotú avatja a kialakulóban lévő általános állapotot.

*

A gondolatmenetnek ez a vázlata természetesen alig tudja jelezni Keyserling könyvének fascináló gazdagságát. Valami különös sűrítettség jellemzi ezt a könyvet. Gondolatkapcsolásainál mintha szikrázva pattanna elő a szintetikus magasabb gondolat. Egymástól roppant távolban látszó jelenségeket hoz váratlan összefüggésbe és foglal új nivón egységbe. A szemfényvesztő paradox technikáját érzi benne az ember. Mindenestre az a könyv, amelyet el kell olvasnia mindenkinek, ha valamelyest fogalmat akar alkotni arról, ami körülötte végbemegy. A szellemi iniciatíva és a felelőség sorsdöntő fontosságának hangsúlyozásával pedig a felszabadító könyvek egyike.

Takáts István.

Dr. Schaffer Károly: Az elmebetegségek és a kapcsolatos idegbetegségek kórtana. Novák Rudolf és Társa. 1927.

Schaffer Károlynak, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem nagynevű professzorának könyve olyan hatalmas munka, melynek megírásáért az egész orvostársadalom hálája megilleti. A könyv nem csupán orvostanhallgatók számára íródott, hanem a gyakorló orvos is megtalál benne mindent, ami az elmebetegségeket és ezekkel kapcsolatos idegbetegségeket illeti.

Negyven év fáradságos munkájának, fáradhatatlan buvárkodásának eredménye e könyv, a pszichiatria és neurológia terén szerzett kutatásainak egységesített rendszere. Elvetve a régebben kialakult nézeteket, könyvében azt a meggyőződést juttatja kifejezésre, hogy pszichiatria és neurológia egymással szorosan összefüggnek, egymástól el nem választhatók. Könyvét nem is pszichológiai és filozófiai alapon írta meg, mert annak megállapítását, hogy van-e valamilyen összefüggés a psychés történések és psychophysika között az orvosphylosophusokra kívánja bízni.

Az általános részben az egyes rendszerek pathophysiologiáját és psychopathologiáját adja, majd az elme és idegbetegségek aethiologiája és csoportosítása c.

fejezetben és a könyv második részében mindenre kiterjedő részletességgel foglalkozik az egyes betegségekkel és különösen az átöröklés tényével, amely szerinte alapja a részletes pszichiatria és neurológia különböző kórformái beosztásának.

A könyv 348 oldal terjedelemben tömör, de világos és szabatos, könnyen érthető stílussal a leszűrt orvosi tapasztalatok essenciáját adja.

Elismerés illeti meg Novák Rudolf és Társa könyvkiadót, aki nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a pompás mű ilyen értékes formában láthatott napvilágot

(A. I.)

Kemechey László: Mussolini. Világirodalom kiadás. 1927.

Benito Mussolini ma a legérdekesebb ember Európában, talán az egyetlen államférfi, akiről biztosan érezzük, hogy van jövője. Az emberi nagyság félreismerhetetlen varázsa árad belőle s a rajongás és a vad gyűlölet hatalmasan ki-kicsattanó áramait indítja meg maga körül az emberszivekben. Valamit mindenki tud róla. Életének egy-két adata mindenki előtt ismeretes, sajátos arcát mindenki előtt megvillantotta valamelyik nyilatkozata.

Kemechey könyve ezt a rendkívüli embert, ezt a roppant töltésű lelket, az új Itáliának ezt a páratlan energia-központját varázsolja a magyar olvasóközönség elé, rendkívüli sorsával és jelentőségével. Mi ez a könyv? Mussolini-életrajz? Itália történetének legujabb ragyogó fejezete? Extatikus leírása annak az új minta-világnak és berendezéseinek, amely az összeomlott Európa egyik darabján keletkezett? Mindez külön-külön és mindez együttvéve: egy a részletek briliáns összhangjával megcsinált monumentális Mussolini-film.

Ez a hasonlat nem véletlen. A könyv egész modora határozottan filmszerű. (Riportszerű; mondaná valaki, aki nem szereti a filmet. De akkor hozzá kell tenni: a riportszerű történetírás nagyon sikerült példája). Ez már a beosztásán is látszik: sok apró fejezetre (képre) tagolódik s minden fejezet élén markáns címelek fogják össze a kép hangulatát. A mindig szuggesztíven megkonstruált képek sorozatát vetíti az olvasó belső szeméi elé s ahogy megyünk előre a könyvben, úgy nő fokozatosan a képek perspektívája, úgy gazdagodik folytonosan a

képek tere. A gyermek, a diák, a szocialista, a lapszerkesztő, a katona, a fasció-szervező, a tömegvezér, az államférfi elénkvetülő képeiben folyton jellegzetesebben, egyre többet mondón és többet jelentőn tér vissza ugyanaz a Mussolini-arc s ahogy e képek jönnek egymásután, úgy szélesedik és gazdagodik folyton a háttér a Mussolini-arc mögött. Ez a háttér, először egy kis olasz város, azután néhány svájci és franciaországi részlet, azután az olasz front, azután a már-már elbukó, majd újra nekifeszülő és győzelmi mámorban uszó Olaszország, melynek ragyogó képéből egy percre kihalványodik a Mussolini-arc, hogy a pártok, elvek, irányzatok és érdekek egyre félelmetesebb haláltáncában újra feltűnjön, mint az egyetlen domináns akarat, mint a háborút viselt, győzni és életet formálni akaró fiatal-ság megszemélyesítője s hogy végül, mint egy varázsló arca, fölragyogtassa maga körül az ujjászülető Itáliát, amelyben egy új társadalmi rend formái kristályosodnak, amely a soha nem látott erő és virulása éveibe érkezik s az antik Róma ragyogó példáihoz kezdi mérni életét...

A legnagyobb szó sem mondhatja meg szuggesztívebben Mussolini nagyságát és jelentőségét, mint ez a módszer, ez a filmszerű, vagy riportszerű, vagy ha úgy tetszik, »regényes« történetírás. Olaszország kitermi Mussolinit s a Mussolini lélek, amint egyre nagyobb és nagyobb körökben áramlik szét az olasz lélekben, kitermi az új Itáliát, a gyorsvillanású, átható értelem és a törhetetlen akarat csodáját. Mussoliniben páratlan fénynyel kigyul az egységes Itália öntudata és Mussolini kigyújtja ezt az öntudatot az olasz milliókban. Ma már ez az öntudatra-ébredés ott tart, hogy a halott latin emlékeket az olasz élet élevenítezőjévé tette... Világtörténelmi jelentőségű folyamat ez: egy nemzet igazi születése, talán az ókori Róma ujjászületése. Kemecheynek sikerült ezt a folyamatot megérzéskíteni s méltán írhatta könyve végére ezeket a szavakat: folytatása a világtörténelemben.

De túl a Mussolini-karrier s az antik Rómát megeleveníteni készülő új Olaszország rajzán, még valami Kemechey könyve: a villámszerű értelemmel kapcsolódott lebirhatatlan akarat, a világot újra és újra átforgató győzhetetlen fiatal-ság, a végzet adottságait is szuverén biztonsággal felhasználó ember himnusza.

Parabola a határtalan lehetőségekről, a föltetsző új szabadságról, melyhez Mussolini és Olaszország a példa és a példatár...

T. I.

Dr. Kűhár Flóris: A keresztény bölcsélet története. — Szent István Társulat. Budapest 1927.

A magyar nyelvű filozófiatörténet egyik hiányát óhajtott pótolni szerző e könyvével, mert az eddigi filozófiatörténetek nagyon mostohán bánnak, szerinte, a keresztény bölcsélettel. Könyve mindenestre hiánypótló és értékes is, de csak katolikus szempontból, mert kizárja mindazokat a bölcséleti rendszereket, amelyek nincsenek teljesen összhangban a kinyilatkoztatásnak a katolikus egyház által értelmezett tartalmával. Így pl. Giordano Brunónak csak a neve szerepel, nem említve a protestáns bölcselőket, akik bántóan éles kritikában részesülnek Kanttal együtt.

Könyvének két nagy hibája van: az első elvi alaptévedés, a második módszertani hiba.

A szerző ugyanis nem állította fel azt a határvonalat, amely a teológiát elválasztja a filozófiától. A vallás és a filozófia két különböző síkban mozognak, van ugyan érintkező pontjuk, de tárgyukat, céljukat és eszközeiket sem összecserélni, sem azonosítani nem szabad. A szerző ezeket nem vette figyelembe. Így történhetett meg, hogy az egyes filozófusokat ismertetve ezeknek teológiai kutatásai és eredményei jutottak tulsúlyba a filozófiai eszmék hátrányára. Ezért könyve inkább teológiatörténet, mint filozófiatörténet.

Másik hibája a számos jelentéktelen, eredetét nem adó »bölcselő«-nek felemelése. A kétszázötven könnyen nélkülözhető név helyett inkább a nagy, eredetét alkotott filozófusokat mutatta volna be bővebb ismertetéssel és ötvenegy oldal helyett legalább százat szentelhetett volna a XIX. és XX. század filozófiájának.

(n. I.)

Waldemar Bonsels: Emberek utja. Franklin, 1927.

Waldemár Bonsels Emberek utja című könyve egyike a legtisztább irodalmi könyveknek. Merőben ellentéte mindannak, amit ma a könyvkiadók nagyrésze a közönség idegizgatása és

az üzlet érdekében a piacra dob. Két befelé, a lélek mélységeibe néző elmélyedt szem pillantásainak leírása a könyv. Valaki, anélkül, hogy körülményei arra kényszerítenék, vándor-utra indul, hogy megismerje az életet s elsősorban — önmagát. Vándorlása közben megismerkedik az életnek több jellegzetes típusával. Lelki kalandok, élmények sorozata támad a vándorlóban, aki annyira gondolkodó s érzékeny lélek, hogy a világ képe csupán gondolatainak kristálylemezein keresztül vetődik lelkébe. S amíg tanulni vagyunk ennek a processzusnak, sokszor megdöbbenve ismerünk gondolatokra, amelyek egy-egy érzésünknek nem is sejtett kifejezési formái, egy-egy igazságra, amelyet egész valónkkal érzünk, de nem gondolunk el. A fölismerésnek ezek a pillanatai a könyv igazi szenzációi és nagy értékei. Az intenzív lelki életet élő értelmiségnek bizonyára kedvelt könyve, sőt meghitt barátja lesz Bonsels könyve, amelyet Sajó Aladár fordított le minden gondolat fordulatát pompásan visszaadó tiszta stílussal magyarra.

(M. I.)

Jankovics Marcell; Az udvari bolond. Pozsony, 1926. Szerző kiadása. 281. lap.

Az udvari bolond novelláskötet szerzőjét, Jankovics Marcellt a megszállt Felvidék írói között előkelő hely illeti meg: az ottani magyar irodalmi élet és magyar szellem ébrentartója, ki mint a pozsonyi Toldy-Kör elnöke, értékes és gazdag irodalmi multra tekinthet vissza.

Uj novellás könyve — a túlzóan romantikus saljagokat leszámítva — határozott irodalmi és művészi érték. Kiforrott, kész író, kinél a toll problémákat megoldó varázspálca. Az udvari bolond és az Éjféli látogatás különös és érdekes ötlete, A stradivarius mély megfigyelőképességet eláruló pszichológiája nagy műélvezetet nyújt. Stílusa előkelő, finom és diszkrét, mint maguk a témák, melyeket

megjelenít. Szimbojikus parabolái (Példabeszédek könyve) néhol emlékeztetnek Wilde Oszkár meséire s bár színei nem oly pazarok és szemkápráztatók, azonban mélyebben száll az emberi lélekbe s súlyosabb problémákat tár olvasói elé, mint a nagy angol poéta. Ezek közül különösen kiemelkedik Az aranyesimálós angol alchimista meséje, ki a bölcsek kövét, az aranyat az emberi szivekben véli feltalálni.

Dr. Kozocsa Sándor.

Cholnoky Jenő: A földfelszín formáinak ismerete. — Budapest. 1926. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda. 296 lap.

Az általános geográfia, főként ennek morfológiai része, mely a szárazföld felszíni formáit vizsgálja, a XIX. században mostohagyermek volt.

Ennek az elhanyagolt tudományág fejlődésének a bostoni Harvard-egyetemen tanárának, William Morris Davisnak fellépése adta meg az első lökést. Ez az amerikai professzor kiépítette pontos terminológiával rendszerét s bevezette a morfológia analizise mellé a morfológiai szintézist. Az eddig szokásos két koordinátás térképrajz mellé pedig felállította a térbeli plaszticitást hűen visszatükröző három koordinátás ábrázolást. Ezek által a morfológiában pompás perspektíva nyílt meg.

Ezt a termékeny új irányt Cholnoky Jenő ültette át a magyar földrajzi tudományba. Morfológia-könyvét igaz örömmel üdvözljük, mert a magyar morfológiai irodalom járatlan területén tör utat.

Cholnoky Jenő professzor a legfőbb felszíni formák ismertetése után az eróziós völgyeket tárgyalja, majd a földalatti vizeknek és a glaciális erózióknak következményeivel foglalkozik, vizsgálja a szélfúvás hatásának, a tengervíz mozgásának morfológiai következményeit, végül pedig az általános lepusztulás következményeit tárja elénk.

A szöveget majdnem minden oldalon ábrák teszik világossá és érthetővé, amik az új morfológiai iránynak megfelelően a három koordinátás rendszerben készültek. Könyvében mindenütt hazai példákat találunk, csak ott állít idegent mintául, ahol megfelelő magyar példa nem található. Kiemeli mindenütt a jel-

lenzöt s bevezeti a magyar tudományba az eddig kevésbé ismert morfológiai szintézist. Könyvében megtaláljuk a morfológia magyar terminológiáját, ami Cholnoky professzor pompás nyelvérzőkét dicséri.

Ez a munka Cholnoky Jenő egyik legszebb munkája. *Baráth Tibor.*

Spinoza levelei. Fordította és jegyzetekkel ellátta: Posch Árpád. — Filozófiai Írók Tára. — Új sorozat. — Budapest. Franklin. 1927.

Spinoza halálának kétszázötvenedik évfordulója alkalmával leveleit juttatják a magyar közönség kezébe, melyekben nem csak emberi mivoltához, hanem tanításainak tiszta és világos megértéséhez is közelebb tudunk férközni.

Spinoza csak a külső formák, módszerek tekintetében kapcsolódik az újkor filozófiájához, lelke a középkor és Kelet nagy vallásosságából táplálkozik, s filozófiai problémái is azonosak a középkor problémáival: az Isten és a világ, a hit és az ész kérdése ösztönzi elsősorban kutatására. Filozófiájának középpontja az Isten-eszme s etikájában is a boldogság végső céljául a végtelen tökéletességu létező megismerését, szeretetét (*amor intellectualis Dei*) és az Istenben való életet jelöli meg.

Levelei egy része természettudományi vizsgálódásainak eredményeit foglalják össze; foglalkozik a mozgás, a légnyomás és víznyomás törvényeinek megállapításával, figyelemmel kíséri a korabeli csillagászat eredményeit és kritikát mond Cartesiusnak a Saturnus-gyűrűkre vonatkozó véleményéről.

Leveleinek másik részében népszerűben magyarázza meg könyveiben kifejtett filozófiai eszméit s félremagyarázhatatlanul kimondja, hogy a dolgok végső soka az Isten, vagyis a végtelen szubsztancia; melynek lényegét a végtelen tökéletességnek végtelen sok megnyilatkozása fejezi ki, de ezek közül az emberi ész csak a végtelen kiterjedést és a végtelen gondolkodást foghatja fel, a végtelen kiterjedés által kifejezett végtelen szubsztanciának állapotjai a testi dolgok, a végtelen gondolkodás végtelen szubsztanciáinak létezési módjai pedig a szellemi dolgok. Ezt a megformulázást azonban a korabeli tudósok nem tudták összeegyeztetni a vallás dogmáival s ezért támadták igen sokat és erősen Spinozát.

(n. 1.)

Mussolini válogatott beszédei.

A Magyar Irodalmi Társaság kiadásában most jelentek meg mint a Napkelet könyvtárnak kettős kötete Mussolini magyarra fordított beszédei, amelyekhez maga Mussolini írt bevezetésül egy pár keresetlen, őszinte ajánló sort.

„Örülök, hogy ezen beszédeimet Zichy-Pallavicini grófné hú fordításban ismerheti meg a magyar nemzet, melyet az olasz fascismus saját szelleméhez oly közelállónak érez” — írja Mussolini.

Három sztentő munkálkodását tükrözi vissza e két, közel négyszáz oldalas kötet, amely 1922—1925-ig elénk tárja a Ducénak a Kamarákban, a fascista gyűléseken elhangzott imponáló szónoklatait.

Hatvan szebbnél-szebb, szónokilag is remekül felépített beszéd tesz tanuságot e két kötetben a mai olasz rendszer szükségszerűségéről és megdönthetetlenségéről. Fulmináns gunnyal kritikái e beszédek a mindent kiszolgáló kivénhedt liberalizmusnak, amelynek igája alól épen a Marica su Róma szabadította fel Itáliát. És nem utolsó sorban bizonyítékai annak, hogy a szép szavakat követte a tett is és a már eddig elért eredmények mily méltóak magához az eszméhez s a vezér rendkívüli egyéniségéhez.

Soha jobbkor nem jelenhettek volna meg ezek a beszédek. Az Olaszország-felé való magyar orientáció nagy segítséget és támogatást nyert e beszédek publikálásával. Az amugy is külpolitikailag iskolázatlan magyar közvélemény legalább élvezetes, könnyű formában hozzájut ahhoz, hogy a fascizmns lényegét, az eddig megtett ut viszontagságait, az elért eredményeket s egy nagy győzelem minden eddig ismeretlen részletét és titkos rugóját, — a Duca szavaiból megismerhesse.

Ajánljuk e könyvet minden művelt magyar embernek elolvasásra. Senki sem fogja csalódottan letenni olvasás közben. Az egyes beszédek részletesebb jellemezése céljából jövő számunkban még mi is visszatérünk ismertetésére.

Dr. Cz. I.

Pologne, Pologne... Irta: O. D' Etchegoyen (A. Delpeuche kiadás Páris)*

A világháborút követő békék feltámasztották a lengyel államot. E feltámadásban a lengyel népnek és a mai Lengyelország lakosainak kétségtelenül kevesebb része van, mint a békét diktáló győztes entente-nak. A legendás glóriába burkolt és tragikus sorsot élő lengyel nemzet a nyugat-európai közvélemény előtt minden rokonszenvre és barátságra érdemesnek s méltónak látszott. Európa részéről nem is késett a jóindulatu közbelépés és áldozatkészség, a győző hatalmak megteremtették a lengyelek állami létének előfeltételeit. Nem várták meg, hogy az elnyomott és elszegényedett nemzet önmaga támadjon új életre. A pártfogók közt találtuk Franciaországot is. Az új állam segítsége és fenntartása a francia külpolitikai program egyik pontjává lett. E külpolitikai programnak megfelelt az új állam haderejének megszervezése és felszerelése is, s a programnak ez a része a Franciaországban felállított és lehető teljességgel felszerelt Haller-féle armée-ban vált valóra.

E Haller-armé kötelékében teljesített szolgálatot Olivier d' Etchegoyen, francia tiszt, aki az 1920—1925. években a lengyel kérdés körül szerzett tapasztalatairól nem régen számolt be egy könyvében, amelynek »Pologne, Pologne...« címet adta.

A francia külpolitika programjának egyik végrehajtó közege írta meg tehát ezt a könyvet, ami különös jelentőséget ad, mert a mű nem egyszerű utleírás, vagy napló, nem egyéni impressziók gyűjteménye, hanem egyuttal leleplezés és politikai elmélkedés is, melynek célja: a Franciaországban tévesen és alap nélkül elterjedt jó vélemény ellensúlyozása a lengyel nép és lengyel állam irányában.

Egy francia mond ebben a könyvben szemrehányást azok felé, akik a

tények ismerete nélkül alakították újra a lengyelek országát és ezzel Kelet-európában új tüzfészket teremtettek. Azok felé is, akik a francia nemzeti vagyon és erő értékeit érdemtelenre és céltalanul pazarolták, amikor ezt az államok segítették. De megrójjá azokat is, akik végtelen feleletességgel és súlyos tudatlansággal ítélkeztek népmilliók felett a békeszerződések diktálásakor és akik ezzel minden irányban elégedetlenséget okoztak.

D' Etchegoyen könyve annak, aki Uj-Európa problémáit tanulmányozza historico-politikai szempontokból ad értékes adatokat, de érdekes olvasmány bárkinek is. Közvetlen és könnyed előadási módja, szépirodalmi színvonalat elérő leírásai művét élvezetessé teszik. A jellegzetes mozzanatokat éles szemmel ismeri fel, — jellemfestése és rajzai az ország, a társadalom szövevényes életébe világítanak.

A kép, amit könyvében elénk tart, — sajnos — nem megnyugtató. Azoknak, akik részvét, régi hagyományok, vagy hangulat miatt a lengyelek iránt rokonszenvet éreztek eddig, azoknak ez a könyv nagy csalódást és kiábrándulást jelent. Az író igazat akar írni és ezért kiméretlen is tud lenni. Kiméretlen, mikor kimutatja, hogy a mai új Lengyelország lakosságában irányadó lengyel nemzetiség faji tulajdonságai alapjukban véve nem jók.

Háromszázhuszonnyolc oldalon vonul végig a valamikor lengyelbarát francia végzetes csalódása.

A világháborút végigküzdött s meglepetésekre elkészült francia tiszt lelki világát mennyire megzavarhatta az, hogy a szabadsághősök földjén megbizhatatlan, tudatlan emberek társadalmát találta! Mily ellenszenv támadhatott benne, látva a lengyelek katonai értéktelenségét és tehetetlenségét! Ki kellett hamar ábrándulnia a külsőségeket kedvelő, sarkantyú pengető tiszti bajtársakból s a katonaságból általában is, már csak a köztük — miként országszerte — dúló alkoholizmus miatt is, amivel min-

* E könyv ismertetése ugyancsak szerzőnk tollából megjelent franciául is a Revue de Hongrie-ban.

dig együtt jár az erkölcsi hiányosság és — a tisztátlanság. Ezek a tulajdonságok a legelfogultabb barátban is visszatetszést keltenek.

Indokolatlan kegyetlenkedéseik és pusztításaik miatt a könyv írója a lengyel megszálló csapatokat a bolsevi tá Oroszország katonaságánál kevesebbre értékeli. Ezt nem elfogultságból teszi, pedig oka lenne rá, mert szemtanuja volt annak a gyáva meghátrálásnak, melynek folytán a Haller-armée franciák által adott teljes felszerelése könnyelműen az orosz hadsereg prédájává vált. Tárgyilagosságot azonban e tárgykörnél is meghajítja tartani. Tévesen ítélünk meg a szerzőt, ha a bolsevizmus elvei iránt rokonszenvet magyaráznánk ki sorai-ból. A fegyelmezetlen lengyeleket kevesebbre értékeli ugyan a diktatura szigora alatt jelentkező oroszoknál, de megvan a lesújtó véleménye ez utóbbiak harci készségéről és hadi értékéről is és a bolsevizmus tart-hatatlanságának teljes tudatában van.

A hadsereg morális értéktelenségén felháborodva, irónk hiába keres megnyugtatót az új állam polgári gépezetének tanulmányozásánál, mert itt a tultengő bürokrácia vigaszt nem nyújthat. Utvesztő ez, ahol az érdekeit védő polgár könnyen elvesztheti az igazságot. Silány ellenérv lenne, hogy ebben az utvesztőben föltétlenül kivezető utat talál a bakssis-rendszer iránytűje. S szerzőnk mégis úgy tapasztalta, hogy ennek a silány ellenérvnek az egész állami adminisztrációban megvan a fertőző nyoma. Még a bíróságért sem tud lelkesedni, mert ennek az intézménynek erkölcsi csődjét látja a birói függetlenség hiányában.

Nem lát irónk az új állam pénzügyi kormányzásában sem semmi jót. Itt a közállapotokat teljes szervezetlenség, a gazdaságpolitikai szervek korrupciója, ötletszerű és ellentmondó intézkedések, tervszerűség hiánya jellemzik. Biztos kifejezői a pénzügyi megbizhatatlanságnak.

Amennyire csalódás várta szerzőn-

ket az állam részéről, épp annyira ki kellett ábrándulnia a társadalomból is. A részegeskedő, tisztátlan, tunya és tudatlan népség hatását a vagyoni és szellemi arisztokrácia kivételes egyéniségei nem tudták ellensúlyozni. Sőt. Ezeknek szembeötlően kivételes jellege a nagy tömegek siváran primitív voltát még inkább kifejezésre juttatja.

A leleplezés kiméletlen. Kiméletlenségét azonban mérsékli az igazságra való törekvés és ezért bírálatának bántó, sértő jellege alig van.

Legtanulságosabbak a könyvének azok a kitérései, melyekben Lengyelországot Franciaország külpolitikája szempontjából figyeli és nemzetközi viszonylatokban vizsgálja.

Számára nagy gondot jelent az a felfedezése, hogy Lengyelországot nem látja méltónak Franciaország támogatására és úgy látja, hogy e támogatására utólag sem szerzett érdemeket.

A területi igényekről azt állapítja meg, hogy ezeknek nem kis részben semmi történelmi alapjuk sem volt, és hogy e hiányt gazdasági és népeségi okok sem pótolták. Ahhoz, hogy valamely területet Lengyelországnak juttassák, nem egyszer csak üres, elmentmondó és ellenőrizetlen statisztikai adatok kellett. Így kerültek erőszakosan össze egy államterületbe litván, ukrán, orosz és német területek. Így vált e terület különféle fajok és felekezetek érdekellentétjének központjává. A nyugtalanságot növeli a zsidó lakosság nagy száma, gazdasági és kereskedelmi hatalma, mert a zsidóság ellen érzett gyűlölet a többi felekezetekhez tartozó lakosokban általános érzélem. Egyszóval centrifugális elemek országa ez, amelyeket csak az alkotmány papírosa tart össze, — gyenge kapocs ott, ahol egyébként is kevés a becsülete a törvénynek. Ezen az alapon D'Etchegoyen arra a következtetésre jut, hogy Kelet-Európa jövője szempontjából a békének s a népek kölcsönös barátságának alapja Lengyelország nem lehet.

Nem lát szerzőnk az új államban

annyi erőt, amennyi egy esetleg bekövetkező nagy megrázkódtatás elviseléséhez szükséges. Így azután pár évvel az ország feltámasztása után megtörtént, hogy szerzőnk személyében francia ember veti fel Lengyelország újból való felosztásának kérdését, mint olyan valószínűséget, amivel a világpolitikának már ma is számolnia kell.

Diplomáciai ügyekben rosszhiszeműséggel vádolja meg a szerző a lengyeleket. Ennek a vádnak az éle azonban inkább sebzi a Quai d'Orsay irányadó politikusait, mert kudarcuk egész sorát tárva elének, a franciák hibás lengyelországi politikáját is ostorozza. A francia-lengyel viszony árnyoldalainak megvilágításánál könnyen észrevesszük szerzőnkben a francia adófizetőt, aki kormánya felé kiált, mert a lengyelek irányába tett anyagi áldozatokat elveszetteknek és céltalanoknak látja és aki az intézkedő köröket óva figyelmezteti, hogy tartózkodjanak további áldozatoktól, amelyekből hasonlóképen nem vár gyümölcsöt. A szorosabb kapcsolat fenntartását kockázatosnak tartja, ettől a francia nemzeti vagyont és a francia prestige érdekét félti.

Bármely oldalról ad is nekünk képet erről az országról, ez a kép szomorú és nyugtalanító.

Tragikusan érdekes a könyve, amikor feltárja azt a módot, ahogyan Lengyelország határvonalát meghatározták és a demarkációs vonalakat kitűzték. Ezek tekintetében a legteljesebb tudatlansággal vádolja meg azokat, akikre ennek a feladatnak megoldása várt és akik ezt a nagy történelmi hatalmat gyakorolták. »Les membres du Conseil Suprême à Paris ont apporté sans doute une certaine négligence au jalonnement de la frontière, et ils ont pris une rivière pour une autre.« (175. l.)

A Sejni mellett vonuló demarkációs vonal kijelölésénél ez a könnyelműség csaknem háborúra vezetett, a litván és lengyel csapatok már-már összetűztek. E rövid szakaszcól két hó le-

forgása alatt ötféle vonalmegállapítást közöltek a felekkel.

Vajjon mit szólnak az entente legfőbb diplomatái szerzőnk azon mellékmondatához, amelyben azt mondja, hogy a lengyelek a területi igények előterjesztésekor és indoklásakor joggal számításba vehették ezeknek tájékoztatatlanságát: »spéculaient sur l'ignorance des diplomates chargés de retracer la carte de l'Europe«! (251. l.)

Nitti könyvét is idézi D' Etchegoyen. Vele is igazolni kívánja, hogy Lengyelország helyzete tarthatatlan, mert a logikával és a való tényekkel ellentétes. (319. l.) Engedje meg a szerző, hogy itt Nitti könyvének ama részeire hívjuk fel a figyelmét, amelyek Magyarország szomorú megcsonkítását bírálják. Erről is elmondhatja, hogy: »défie autant le bon sens que l'équité«.

Meg kell állapítanunk, hogy amit Lengyelországról mond ez a francia könyv, sok tekintetben elmondható más utódállamról is.

Nemcsak Lengyelország példája a centrifugális elemek erőszakolt egyesítésének, hanem déli szomszédja a csehszlováknak elnevezett új köztársaság is, melyről szerzőnk bizonyára igen könnyen megirhatná: »Tchéco—Slovaquie, Tchecho—Slovaquie...« címmel újabb könyvét. Ellentétet jelentenek a csehek és tótók, de ott vannak még a ruthének, magyarok, morvák, németek, lengyelek is, valamenynyien centrifugális energiák képviselői. Felekezeti békétlenség is akadályozza a belső egyensúlyt. A jövő számára zsidókérdés, huszita kérdés és görög egyházi vonatkozások rejtegetnek kritikus titkokat. »La Pologne doit périr d'indigestion, faute d'avoir pu s'assimiler les innombrables populations irrédentistes qu'elle a voulu absorber« (326. l.) — mondja irónk. Ezt a következtetést azonban Romániánál is levonhatja. Gondoljunk csak Erdély magyar és német tömbjeire, Beszarábiának orosz érdekeire, bolgár, macedon, szerb lakosok igényeire. De áll a tétel az S. H. S. államra is,

melynek neve is kiáltja ellentétes törekvésü elemei nevét, bár e név elhallgatja, hogy — a kisebb számú nemzetiségekről nem szólva — montenegrói, magyar, német, dalmata és bosnyák lakossága is van.

»Dans combien de temps l'effondrement final s'accomplira-t-il? Il est bien malaisé de le prévoir: occupons-nous seulement de ne pas être pris sous les décombres.« (326. l.) Igy kiált fel nemzete felé szerzőnk Lengyelországgal kapcsolatban, de ugyancsak helyénvaló lenne a jótanács az itt említett utódállamokra vonatkoztatva is.

A könyvnek elsősorban francia olvasókat érdeklő részei azok, ahol a francia állam által a lengyelek érdekében hozott áldozatokat ismerteti. Súlyos tételek ezek, amelyek a francia külpolitika érdekeit kívánták szolgálni, de szerzőnk szerint nem jelentenek egyebet elfecsérelt céltalan ajándékozásnál. A francia milliárdok, amiket a lengyel danaidahordóba vetettek, »paraissent être terriblement compromis«. (299. l.) A kompromitált milliárdok tárgykörénél a diplomaták helyett a francia parlament kap irónktól egy kis bírálatot, amiért a lengyelek részére államkölcönt szavazott meg, mérő szentimentalizmusból és tájékozatlanul »avec une générosité extravagante«. (300 l.)

Összefoglalásul és általában azt akarja elhíttetni velünk, hogy a lengyelekkel való szövetkezésnek sem gazdasági, sem katonai vonatkozásban nincs célja, haszna, s hogy ebben bizni elvakultság volna.

Természetesen a könyv a lengyelek számára a legtanultságosabb. Ne vegyék rossz néven a köztük járt szemtanutól a kellemetlen bírálatot, hanem vonják le a tanulságokat. Ezt a tanácsot velünk a magyar és lengyel történelmi kapcsolatok hagyománya mondja. Hozzá tehetjük, hogy Lengyelország jövőjét mi is sötétnek látjuk, ha a közmívelődés és társadalompolitika terén a belső egyensúly megszerzésére és biztosítására mindazt meg nem

teszik, amire az állami lét kötelez. Ne felejtsek lengyel barátaink, hogy országukat a történelem egyszer már holtta nyilvánította. A történelem megismétlődhetik és akkor...? Vajjon fel lehet-e kétszer is támadni?! Francia irónk megjegyzi, hogy Lengyelország felosztása és meggyöngyítése Kelet Európában nem jelentette az egyenlenség magvát, hanem inkább a béke eleme volt. (321. l.)

Vegyék a lengyelek fontolóra e könyv kritikáit. Rajtuk mulik, hogy majd egy új D'Etchegoyen más képet, szebbet és nemesebbet festhessen róluk és a könyv címéből elhagyhassa a lesajnálást kifejező pontokat.

Nekünk magyaroknak is sok tanulságot tartalmaz e mű. Megnyugtató látvány, hogy az igazságtalanságok örökéletűek nem lehetnek. Megboszszulják magukat. Kiáltanak. Előbb-utóbb azok nyelvén kiáltanak, akik elkövezték. S ha ma egy francia könyvében azt olvashatjuk például Németország keleti hatáiról, hogy ezek »vraiment trop arbitraires« (321. l.), akkor a mi igazságunk eljövételére is reményt meríthetünk.

D'Etchegoyen könyve is sugár abból a fényforrásból, amely a »békék« igazságtalanságaira majd teljes világosságot fog vetni.

Hlatky Endre dr.

Palasovszky Béla: Őszi harmat után. Versek. Mindszent, 1926.

Hazánk mostani sorsa mintha nagyon-nagyon hasonlatos lenne a Majtény utáni időkhöz, — az igaz magyarok bujdosva bujdosnak, az árulók, a labancok vigadva vigadnak. A két kor azonos hangulatát megérezve csonkaságunk szomorúságait, eltépett földjeink siró zokogását, hontalan magyarok gyászhaborult sorsát énekeli meg a költő régi kuruc dalok motívumainak felhasználásával.

Mintha tárogatók édes-bus szavát kergetné felénk a szellő, mintha a XVII. vagy XVIII. század egyik kuruc nótaköltőjét hallanók, úgy hatnak ezek a versek ma, az irodalmi kifinomultság, a tulérezékeny művészi raffinaltság korában.

— gyó. —

Az ötszázak uralma. (Die Herrschaft der Fünfhundert. Von Walter Lambach. Hamburg und Berlin, 1926.)

A német népnek egyik legsúlyosabb problémája az, hogy az 1918-as összeomlás után miként evezzen át új alkotmány- és kormányformák vizére. A szélsőjobboldal is érezte és tudta, hogy a régi abszolút császárság napjai örök időkre letűntek; a legszélső baloldal viszont a weimari alkotmányt és az új parlamentárizmust arra akarta felhasználni, hogy ezen keresztül valósítsa meg a proletárdiktatúrát. A két szélső álláspont közötti küzdelmet a középpártok és a helyes érzékkel bíró tömegek döntötték el: a döntés a müncheni és berlini utcai harcokban, a Spartacusok és a jobboldali Kapp puccs leverésével történt. Ennek az erőhatalmi kiegyenlítődésnek háttere és végkifejlése azonban a parlamenti küzdelmekben nyilvánult meg, amelyek során kifejlődött az új német parlamentarizmus.

A német birodalmi kormány csupán közvetlenül az összeomlás előtt vált parlamenti kormánnyá; az egyes államok közül csupán a délnémet kisebb államok éltek parlamenti életet. A parlamentarizmus tehát egészen új intézmény volt a németek számára, amelytől sokat vártak, amelyben sokan erősen csalódtak, amely azonban mégis lehetővé tette immár 9-dik éve az életet és olyan politikai keretet adott a német nemzetnek, melyben az ismét világgazdasági és világhatalmi süllyhez tudott jutni.

Ezzel a parlamentárizmussal foglalkozik most Lambachnak német földön sokat olvasott és még többet emlegetett könyve. Célja kettős: egyrészt a politikailag nem iskolázott német olvasót tájékoztatni akarja a parlamentarizmus lényegéről, a parlamenti kormányzat kuliszatitkairól, a parlament munkamenetéről — másrészt felveti a kérdést, hogy vajjon a parlament, annak a kormányra gyakorolt hatása, a nemzeti akaratnak ilyen módon kifejezése megfelelő-e a helyzetnek és a német nemzet érdekeinek.

Ha eléri az első célt, olvasói higgadtan és tárgyilagosan fogják megítélni a Reichstag munkáját; ha legalább megközelíti a második célt, utját egyengeti a kételkedésnek és az államforma változásnak.

Lambach nem nagyképű fejtegetések-

kel és elméleti tárgyalási módon foglalkozik a kérdéssel. Vaskos könyve oly élvezetes olvasmány, hogy az ember alig tudja letenni. Egy fiktív képviselő politikai pályáját és benyomásait varázsolja elénk. Müller-Neustadt, illetőleg választókerülete után Müller-Hinterwalden a szerző szerint nem élő személy; lesűrítése, tipizálása a szorgalmas, becsületes képviselőnek.

A könyv először a választási küzdelmet ismerteti; Müllert megválasztják. Rohan Berlinbe az első pártértekezletre és itt éri az első csalódás. Az egyén teljesen megsemmisül, az új képviselő szóhoz sem jut, egyáltalában nem ismeri ki magát a politika utvesztőjében. Részt vesz a birodalmi gyűlés megnyitásában; ez jó alkalom a szerzőnek nemcsak az épület, hanem a személyek, pártok bemutatására és a parlamenti technika vázolására. Müller tanulni akar; összeállítja az alkotmányozó nemzetgyűlés és a három eddigi Reichstag pártarányait, ami azért fontos, mert a weimari alkotmány szerint jogilag is, a kormánynak a többség bizalmát kell bírnia. A kormány azonban nem a merev többségi elv és a koalíció összetétele alapján alakul meg: minden pártban vannak szárnyak és ezeknek a szárnyaknak állásfoglalása döntő a személyi összeválogatásnál, aminek az eredménye azután az, hogy a kormány nehezen alakul meg és Müller az új cancellár óvatos bemutatkozó beszédét laposnak és jelentéktelennek tartja.

Humorosan, de találon ir le egy napot a képviselő életéből. A teljes és bizottsági ülések, pártértekezletek annyira halmozódnak, hogy különösen a kisebb pártok tagjainak ingaüzemre kell berendezkedniök, vagyis ügyeleteseket tartanak mindenütt a pártok, akik azután gondoskodnak arról, hogy a párttagok a szavazásnál, vagy a fontos tárgysorozati pontnál kellő időben jelen legyenek. Mint-hogy azonban a kerületbeliek és érdekeltek is programmon kívül lefoglalják a képviselőt, élete állandó hajszánál nem egyéb.

A törvényalkotás nehézkességét, a számtalan retorta feleslegességét találon vázolja; a bizottsági ülések fontosságát kiemeli, egyuttal azonban hangsúlyozza, hogy egyetlen képviselő sem szavazhat legjobb tudása és lelkiismerete szerint, mert a pártabszolútizmus lenyűgözi; úgy kell szavaznia, amint az elől ülő vezér-

szónok vagy vitarendező szavazójegyét felmutatja. Szegény Müller halálosan zavarban van, mert ugyanazon nap a legkülönböző tárgyak tekintetében kell döntenie, előtanulmányok nélkül és erős aggályva van pl. aziránt, hogy a szoptató asszonyoknak adott külön segély nem nagy igazságtalanság-e azokkal a szegény anyákkal szemben, akik önhibájukon kívül képtelenek a táplálásra.

Külön figyelmet szentel a parlament humorára, különösen a kommunista Hölleinra, a távszónokra, aki állandóan gondoskodik a nevető izmok igénybevételeéről. Leírja azt a munkát, amely a beszédekre való készüléskből áll és amely sokszor kárbavész. Igazolja az üres ülés-termet: a távollévő képviselők bizottságokban, pártértekezleteken, könyvtárban, miniszteriumokban vannak, a vidéki karzati látogató pedig azt hiszi, hogy ingyen veszik fel napidijukat.

A Reichstag azonban ezen lázas munka ellenére képtelen a feladatok megoldására, felosztatják; új választási küzdelem, Müller átnézi 1918-as és 1919-es feljegyzéseit és meglepődéssel látja, hogy mennyire javultak azóta a viszonyok. Teljes erővel fekszik a küzdelemben, melyben megint megválasztják.

Az új küzdelem után ráér egy kicsit gondolkodni a parlamentárizmus jövőjén és Fichtével megállapítja, hogy rendkívüli időkben a monokrácia jobb a köztársasági alkotmánynál; a demokráciához nem szükséges a nép együttléti joga. A görög efor intézményt szeretné feleleveníteni, a népnek elég az ellenőrzés joga, ha azt jól gyakorolja. A német nemzetnek voltak és talán lesznek jobb berendezkedései, mint a weimari demokrácia.

Mi talán nem megyünk oly messze következtetéseinkben, mint a nagy német gondolkodó, Marr és Stappel nyomán Müller ur. Mi azt hisszük, hogy a német parlamentárizmus gyengesége, a német nemzet politikai iskolázatlanságára és az abszolút vagy kendőzötten abszolút autokrációk hosszú ideig való érvényesülésére vezethető vissza. A mi nézetünk szerint a német parlamentárizmus jobban működne és a képviselők kevésbé nyögnének, ha a túlzott pedantériát és nehézkességet a parlament munkájából, különösen a törvényelőkészítésből kiküszöbölnék. Lambach nem is hozza fel pl. a porosz viszonyokat, ahol a közigaz-

gatási reform sokszáz bizottsági és teljes ülési tárgyalás után még mindig a levegőben lóg. Mi úgy látjuk, hogy a kormányzat bizonytalansága a Reichstag gyakori felosztatásának szüksége a koalíciós rendszerben talán a főokát; minthogy azonban már megindult az integrálódási folyamat és remény van arra, hogy három nagy párt magába szívja a többieket, ez a veszedelem is állandóan kisebbedik. Semmi esetre sem fogadhatjuk el azt a tételt, hogy a monokrácia feltétlenül jobb. Ez a viszonyoktól és az emberektől függ; alig hiszük azonban, hogy a német nemzet, mely mégis a császárság jegyében bukott el és a weimari alkotmány érvényesülése idején állott talpra, az önrendelkezés jogáról politikai téren lemondjon.

Nem olyan egyszerűek ezek a kérdések, mint ahogy azt Müller ur Hinterwaldenből elképzeli. Mi azonban hálásak vagyunk úgy neki, mint Lambachnak, hogy a birodalmi gyűlés összes zugaiba elvezettek bennünket és élénk tarták a német alkotmányosság minden komoly és vidám mozzanatát.

Weis István.

II. Katalin cárnő emlékiratai. A Szentpétervári Tud. Akadémia által kiadott szöveg alapján fordította Antal Dezső, Franklin. Budapest. 1926.

Egy asszonynak, a világtörténet egyik legérdekesebb és legnagyobb asszonyszerplőjének vallomásai tárulnak fel előttünk e könyvben. Nem történeti anyagot, hanem emberi dokumentumokat kapunk, melyek megvilágítják azt a belső fejlődést, amely a porosz hercegnőt a cári trónra vezette. Küzdelmes, tragikus pályát futott meg ez a féktelen ambíciójú asszony, aki a trónért mindent feláldozott, mindent eltört.

Nem kapjuk teljes életét, csak életének legfontosabb részét: az öntudatra ébredés korától a cári trón elfoglalásáig.

Az emlékirat rendkívüli értékét növeli az a nyílt őszinteség, amely az igazság bizonyosságát hordja magán.

— *gyó.* —

Alberto M. de Arostini: Tíz esztendő a Tüzföldön. Fordította: Cholnoky Béla. — Lampel. Budapest. 1926.

Az olasz utazó a Tüzföldön gyűjtött tíz esztendei (1910—1918. és 1920—23)

tapasztalatait és tanulmányait írja le megkapó, szeléletes stílusban.

Az első fejezetben nem tudományos módon, hanem népszerűen vázolja a Tüzföld geológiai, morfológiai, klimatológiai, florisztikai és faunisztikai viszonyait. Majd ismerteti a Tüzföld felfedezésének történetét. Az expedíciók között legnevezetesebbek: Magelhaesé, Ladrillevoé, Drakeé, Narborough utja, Cook tanulmányai, legújabbán a »Magenta« és »Romanche« expedíciók, Giacomo Booe és Otto Nordenskjöld utja.

Az expedíciók felsorolása után részletesen ismerteti a Tüzföldnek, ennek a nagy közönség előtt meglehetősen ismeretlen világrésznek, pacificus és atlanti partjait, a Cordillerák és Pampák zónáját.

A negyedik fejezettől kezdve személyes tapasztalatait írja le tizenegy fejezetben. Minden sora át van itatva a természet rajongó szeretetétől, nem győzi magasztalni a terület tájképi szépségeit s ezzel tudományos körökben is sok téves hitet oszlat el a Tüzföld klímáját, flóráját és lakosságát illetőleg. Leírásait számos művészi felvétellel teszi mozgalmassá és érdekessé, három térképmellékletén pedig könnyűszerrel kíséreljük végig utján.

A fordító pompás magyar nyelven tolmácsolja a szerzőt. Kár, hogy Agostiniról nem ad rövid ismertetést.

A könyv élvezetes olvasmánya lesz mind a művelt nagyközönségnek, mind az ifjuságnak és nagy mértékben hozzájárul hazánkban a geografia megkedveltetéséhez.

Bulla Béla.

A Budapesti Tudományegyetem bölcsészeti karán elfogadott doktori értekezések kivonatai. 2 kötet. Összállította a Dékán, A Kar kiadása. Budapest. 1925. és 1926.

A budapesti tudományegyetem bölcsészeti kara tekintettel arra, hogy a világháború befejezése óta a bölcsészdoktori értekezések nem jelentek meg nyomtatásban, gyakorlati és tudományos szempontoktól indítva 1924-ben elhatározta az értekezések kivonatainak nyomtatásban való közrebocsátását.

Az első kötet az 1924—25-ik tanévben elfogadott értekezések kivonatait megelőzően az 1919—1924-ik tanévekben elfogadott értekezések jegyzékét is adja, míg a második kötet csupán az

1925—26-ik tanévben elfogadottak kivonatait nyújtja.

A bölcsészeti kar ezzel kettős eredményt ér el: egyrészt megkiméli mind a maga, mind a többi egyetem bölcsészeti karának doktorjelöltjeit attól, hogy ugyanegy feladat kidolgozására pazarolják erejüket és idejüket, másrészt az értekezések tudományos eredményeinek rövid összefoglalásával hasznára válnak a tudománynak is.

— gyó. —

Bartóky József: Semper Idem. Budapest. 1927. Franklin 271 lap.

Bartóky József új novellás kötetét rövid, hangulatos emlékezés vezet be, amelyben Mikszáth Kálmán emlékének áldoz kegyeletes, meleg szavakkal. Ez az emlékezés és íróművészete erős szálakkal kapcsolja Bartókyt nagy elődéhez: Mikszáth-hoz. Ő is, mint Mikszáth, a rajzban és novellában erős egyéniség. Zamatos magyar nyelve, magyar érzés és gondolatvilága, témaköre, humora mind rokonvonások, amelyek Mikszáth Kálmánhoz kapcsolják. Bartóky azonban sokkal erősebb egyéniség, semhogy utánzóvá változhatnék: épp oly eredeti, mint aminő volt a maga korában Mikszáth.

Új novellás kötetében tizenhat hosszabb, rövidebb elbeszélést találunk. Van közöttük sok, amelyekben személyes, családi élményeit, hivataloskodásának emlékeit értékesíti. Az előbbi tárgykörben »Első szerelem« és »Fili« a kiválóak, míg az utóbbira a »Soronkivül« jellemző, amelyben alkalma nyílik a magyar bürokrácia sok fonásáigára felhívni a figyelmet. Vannak a kötetben nagy számmal spiritiszta novellák is. Közülök a »Még nem irt novella« válik ki, irodalmi viszonyaink találó és éles torzképével.

Bartókyt ez a kötet már mint teljesen kialakult írói egyéniséget mutatja. Legközelebbi munkái már csak színesebbé és gazdagabbá tehetik azt a képet, amelyet eddigi munkásságáról rajzolhattunk.

Tóth Lajos.

*Minden cikkért írója felel.
Kéziratokat nem adunk vissza.*

Felelős kiadó: Radnóti István.

Kiadótulajdonos:
Centrum Kiadóvállalat Részvénytársaság.
Budapest, IX. Köztelek-utca 1.

Az Uj Élet könyvei első száma:

Ajtay Miklós:
 Esztétikai imperializmus.

Az ujjászületett Európa útjáról ír egy külföldre szakadt fiatal esztétikus ebben a Párisban megjelent könyvben.

Ára 1 pengő.

Kapható

a kiadóhivatalban és az összes
 könyvkereskedésekben.

„TECHNIKA“

kő- és könyvnyomda, kiadóvállalat,
 könyv-, papir- és rajzszerkereskedés részvénytársaság
 BUDAPEST, I. KERÜLET, BUDAFOKI-ÚT 5. SZ.

SPECIÁLIS ÜZLET

építészeti, mérnöki művek és nyomtatványokban.

TECHNIKAI MŰVEK

sokszorosítása, bizományi kezelése
 és kiadása.

LITOGRAFIÁJÁBAN

művészi kivitelben készülnek
 plakátok, tervrajzok, térképek, levél-
 papirfejnnyomatok, jegyzetek stb.

KÖRZÖK, LOGARLÉCEK. RAJZPAPIROK,

rajzszerek, faárúk és vegyészeti
 cikkek legnagyobb választékban.

NYOMTATVÁNYOKAT
 modern kivitelben, mérsékelt áron
 készít.

A „TECHNIKA“ kő- és könyvnyomda, kiadóvállalat, könyv-, papir- és rajzszerkereskedés részvénytársaság a technikai körök részvételével alapított s azok ellenőrzése mellett működik. — Napi bruttóbevételének egy részét a műegyetemi hallgatók segélyezésére fordítja.

ORVOSOK, ORVOSTANHALLGATÓK, JOGÁSZOK

kizárólag

Novák Rudolf és Társa

szakkönyvkereskedéseiben vásárolnak

VIII. BAROSS-UTCA 28.
orvosi szakkönyvkereskedés

IV. EGYETEM-TÉR 5.
jogi szakkönyvkereskedés

Katalógusok bérmentve

ZÁLOGCÉDULÁKAT

kiváltak. Ékszereket, briliánsokat bárkinél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, Budapest Király-utca 51.

(A Teréz-templommal szemben. Telefon.)

ELADÓ!

1 és 2 éves gyökere-
res szőlőoltványok,
sima és gyökeres
amerikai vadvesz-
zők, több fajban
gyümölcsfák, akác és
gledichia csemeték

Építéshez
való
falazókő

o- Árjegyzéket küld: -o

Molnár Mihály

:-: Abaujszántó :-:

Minden kapható

magyar és külföldi
könyvet

gyorsan és pontosan szállit

a „**Studium**“
könyvesbolt

Budapest IV. Múzeum körút 21.

Telefon: József 123 — 28.

Erdélyi könyvek
főbizományosa.

ROYAL1927.
április 28-tól**A r a n y l á z****CHARLIE CHAPLIN**

legklasszikusabb filmje.

Azonkívül:

Emil Jannings, Conrad Veidt és
Elisabeth Bergner grandiózus filmje**N i l****APOLLO****Zsoldos tanfolyam**

Budapest, VII. kerület, Dohány-utca 84. szám.

Előkészít
polgári- és középiskolai magánvizsgákra,
érettségire.

Telefon sz. J. 124—47.

Telefon sz. J. 124—47.

TUZA ISTVÁN

angol uri-szabó

BUDAPEST, VIII. MÁRIA TERÉZIA-TÉR 3.

TELEFON JÓZSEF 75—93

KÉSZIT:

sport, zakó, és estélyi öltönyöket, felöltő és átmeneti kabátokat, ugy
saját, mint hozott anyagból, elsőrendű kivitelben és szolid árak mellett.

Egyetemi hallgatóknak árendedmény!